

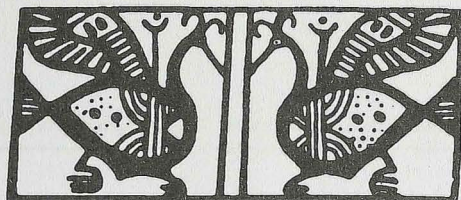

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ, ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ,
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ, ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΘΑΛΕΙΑ ΝΕΟΦΥΤΟΥ, ΑΡΗΣ
ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΑΝΝΑ ΦΑΡΜΑΚΑ, ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ, Π.Μ. ΣΩΤΗΡΧΟΣ,
ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΛΑΜΠΗΣ Γ.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ, MICHELE IANNELLI, CRISTINA DI
LAGOPESOLE, ΕΥΗ ΑΥΣΕΝΤΙΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ, ΛΥΓΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ,
ΦΟΙΒΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ, ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ, ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ - ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ,
ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ, Ν. ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, ΣΩΤΗΡΟΥΛΑ Γ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ,
ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ, ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

411

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
Ἀνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία
Τηλ. 22764900

Το Περιοδικό εκδίδεται ἀπὸ Ἐπιτροπὴ Φιλολόγων καὶ Λογοτεχνῶν.

Ἐτήσια συνδρομὴ	Κ£6.00
Ἐτήσια συνδρομὴ Ἑλλάδος:	€25
Ἐτήσια συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ	€25 ἢ \$30
Τιμὴ τεύχους	Κ£2.50
Συνδρομὴ γιὰ βιβλιοθῆκες, σχολεῖα καὶ Ὄργανισμοὺς	Κ£10.00
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Φωτογραφίες ἐπιστρέφονται. Ἀνάτυπα πληρώνονται στὸν τυπογράφο.	
Γιὰ τοὺς συνδρομητὲς Ἑλλάδος: ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ἙΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530 στὸ ὄνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης. Αἰτιολογία: Συνδρομὴ Περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» καὶ νὰ ἀποστέλλεται στὸ περιοδικὸ ἢ ἀποδείξη.	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀντώνης Πιλλᾶς: Ἴσως, Ὁ Ἥλιος	161
Θανάσης Παπαθανασόπουλος: Θεριστὴς	162
Κύπρος Χρυσάνθης: Εἰρήνη	163
Γιῶργος Ἀναγνώστου: Κάτω ἀπ' τὰ φύλλα τῆς σνικιᾶς	164
Τάσος Ἀριστοτέλους: Ποίηση Χაϊ Κού	166
Θάλεια Νεοφύτου: Τὸ νόημα	167
Ἄρης Χατζηνικολάου: Ἀκόμα μιὰ φορὰ	167
Ἄννα Φαρμακᾶ: Ἐλδικάριοι τοῦ 1974, Ζωὴ	168
Ἡρακλῆς Ἐρωτοκρίτου: Ἐπίσκεψη	168
Π.Μ. Σωτήρχος: Ὁ ποταμὸς τῆς ἀδικίας	169
Ἀνδρεανὴ Ἥλιοφώτου: Ὁ δρόμος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ αἰῶνας τοῦ τρόμου	173
Ἄννα Φαρμακᾶ: Μυσταγωγία	173
Γ. Χατζηκωστής: Ὁ «Ὕμνος τῶν Ἁγίων Τριῶν Παίδων» καὶ ὁ «Ὕμνος τῶν Δημιουργμάτων» τοῦ Ἀγ. Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης	174
Μίμης Ἰακωβίδης: Οἱ καθρέφτες	174
Λάμπης Γ. Κωνσταντινίδης: Διατὶ γράφω εἰς τὴν Καθαρεύουσαν	178
Στέλλα Σπύρου: Ἀντρέας Καριόλου	181
Michele Iannelli: Cristina di Lagopesole	182

(Συνέχεια στὴ σελ. 224)

Τὸ περιοδικὸ ἐπιχορηγεῖται μερικῶς ἀπὸ τὴς Πολιτιστικὴς Ὑπηρεσίες τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΜΕ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2005

ΑΡ. 411

ΙΣΩΣ

Σκάβουν ο χρόνος κι ο άνεμος
την ύπαρξή μου
και λεπταίνει επικίνδυνα· όμως
πριν λυγίσει δλότελα, πριν απογείρει
ίσως βγάλει τόν λεπτότερο ήχο της.

Ο ΗΛΙΟΣ

Ό ήλιος, ίδρωσε κι αυτός
μέ τὰ χαρακωμένα πρόσωπα τών ξωμάχων
και συχνά κατεβαίνοντας όργωνόταν μέ τὸ χῶμα.

Τώρα πὸν εἶναι τόσο μακριά
κρατώντας ένα φτερό απ' τήν παιδική ψυχή μου
ζωγραφίζει έναν απέραντο οὐρανό,
μιὰ θάλασσα κι έναν κίτρινο κάμπο
νά τὰ χαρίσει στά παιδιά και στά πουλιά
στά όρφανά και στους περαστικούς του κόσμου.

Ζυμώνει έναν ἄρτο από λόγο και φῶς
νά τόν μοιράσω σέ γνωστούς
κι ἄγνωστους φίλους.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

ΘΕΡΣΙΤΗΣ ἢ περὶ ποιητικῆς δικαιοσύνης

Κάποιος θὰ πρέπει νὰ δικάσει καὶ τὶς ἀδικίες
τῆς ποίησης, σὲ βάρος ἄτυχων θνητῶν
ποῦ βρέθηκαν ἀνυπεράσπιστοι ἀπέναντί της
καθὼς νομοθετοῦσε ὀνομάζοντας τὰ πράγματα
κατὰ τὴν ἀνεξέλεγκτην ἐπιθυμία της.

Ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδας, γιὰ παράδειγμα,
συχνὰ μειώνει ἥρωες ποῦ τίμησε
ἢ ἀρχαία παράδοση, νὰ ἐξάρει τοὺς δικούς του!
Τοῦ Αἰτωλοῦ Θερσίτη τὴν περίπτωση ποιὸς δὲ γνωρίζει;

Τοῦ Ἄγριου γιὸς, ἀγγόνι τοῦ Πορθάονα,
πρωτοξαδέρφι τοῦ Μελέαγρου καὶ θεῖος
τοῦ Διομήδη. Τ' ὄνομά του φανερώνει
τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀντρεία του. Στὸ κυνήγι
τοῦ Καλυδώνιου κάπρου πῆρε μέρος, μὰ κι ἄλλοῦ
μπόρεσε τὴν ἀξιότη του νὰ δείξει.

Κι ἔρχεται τώρα ἡ Ἰλιάδα νὰ τὸν φανερώσει
ἀπὸ τὸ τιμημένο γένος του ἀποκομμένο
καθὼς τὸν ζωγραφίζει μ' ὄνομα γυμνὸ
καὶ παρερμηνευμένο, τὸν θρασὺ
κι ὄχι τὸν θαρραλέο νὰ σημαίνει.

Κι ἔτσι, ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἀρίστων
στὴν ἀνώνυμη μάζα τὸν πετᾶ
σὰν ἀτσαλόστομο, γλωσσὰ καὶ φωνακλὰ
καὶ τὸ χειρότερο σὰν ἀσχημομούρη
σὲ τόσα καραγκιοζιλίκια ποῦ ξεπέφτει,
φτάνει νὰ ξεκαρδίζονται στὰ γέλια οἱ ἄλλοι.
Ἄκόμα κι ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν ξυλοφορτώνει
κι αὐτὸς μαζεύεται ἀδιαμαρτύρητα στὴν ἄκρη
σὰν τὸ ψωριάτικο σκυλί, σκουπίζοντας τὰ δάκρυά του.
Ἐπάρχει ἄλλος ἥρωας τόσο εὐτελισμένος
σ' ὀλόκληρη τὴν Ἰλιάδα ἀπ' τὸ Θερσίτη;

Τί εἶδους ποιητικὴ δικαιοσύνη
εἶναι κι αὐτὴ ποῦ χαντακώνει ἓνα λεβέντη

κάνοντάς τον φριχτό σύμβολο μές στους αιώνες
του διεστραμμένου στο σῶμα και στο πνεῦμα;

Και ναι μὲν πάντα τὸ χῶμα ἀδιαφορεῖ
πολὺ σοφὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ σκεπάζει
εἴτε ἀοίδιμοι εἶναι εἴτε ἄσημοι,
ὁμως στῶν ἄθλιων ζωντανῶν τὸν πάνω κόσμο,
τῆς ποίησης ἢ κρίσης πάντα θὰ βαραίνει.

Ἄλιμονο, λοιπόν, στοὺς θνητοὺς ποὺ δὲν εὐτύχησαν
νὰ ἔχουν γιὰ ἐπαινέτη κάποιον Ὅμηρο
καὶ τρισαλίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ κακοτύχησαν
νὰ τὸν ἔχουν μονάχα γιὰ κατήγορό τους.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΡΗΝΗ

Ἐκεῖ ποὺ φύτρωσε ὁ κρατήρας
ἀπ' τὸ θυμὸ τῆς μπόμπας
ἦτανε μιά φορὰ δυὸ σπίτια
καὶ μιά φωλιά μὲ χελιδόνια
καὶ εἶχε ἓνα σταῦλο σὰ μι' ἀγκάλη
καὶ ἓνα πηγάδι μὲ νερό.
Δυὸ χέρια ἐμείναν καρφωμένα
σὰν ἀνοιχτὰ τριαντάφυλλα σπασμένα.
Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

Μές τὸ καυτό τὸ μεσημέρι
ἐδῶ ζητούσαμε νερό.
Κι ὅταν περούνιαζε ὁ χειμώνας
μᾶς φίλευαν φωτιὰ
καὶ μιά σταλιά κρασί.
Ἐδῶ ξαπόσταιναν τὰ ζᾶ μας
πρὶν ξαναμποῦνε στὸ ζυγό.
Δυὸ χέρια ἐμείναν καρφωμένα
σὰν ἀνοιχτὰ τριαντάφυλλα σπασμένα.
Εἰρήνη, Θεέ μου, εἰρήνη.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΑ ΦΥΛΛΑ ΤΗΣ ΣΥΚΙΑΣ

Τα φύλλα σου καταφάγεσαι και τους
καρπούς σου απολέσεις και αφήσεις
σεαυτόν ως ξύλον ξηρόν

Σοφία Σειράχ, ΣΤ 3

Ο τόπος κλειστός, ολόγυρα βουνά ψηλά βουνά, από της κόλασης το βυθό
ως τ' ουρανού τη στέγη,

Ήλιος να μπει από πουθενά καθόλου δε μπορεί σ' αυτό το σκιερό αλώνι
του θανάτου¹

Μήτε παράθυρο προς την Ανατολή μήτε και πόρτα προς τη Δύση,²

Μόνο ψηλά, πολύ ψηλά, σαράντα οργιές απ' τα κεφάλια μας η τρύπα τ'
ουρανού σκληρή και ανελέητη μπροστά στο φονικό του αιώνα,

Ο νους πια δε χωράει σ' αυτό το ανοιχτό πηγάδι των ανομημάτων γιατί
είν' αμέτρητα κορμιά στοιβαγμένα στην κρύα πλάκα που σαπίζουν,

Και στριμωγμένος σε μιαν άκρη στο πηγάδι μάχεται να μαντέψει πού πέ-
φτει η Ανατολή που πέφτει και η Δύση,

Και ονειρεύεται να βγαίνει σε μια πόρτα που βγάζει σ' άλλη πόρτα κι αυ-
τή σε άλλη κι η άλλη σ' άλλη κι η τελευταία σ' ένα πελώριο φώς μακριά προς
την Ανατολή.

Και προς τη Δύση μιαν απέραντη θάλασσα που ξεκινά από των παπου-
τσιών σου τις μύτες και πάει ως που δεν έχει τέλος στην καταχνιά του ορίζο-
ντα,

Κει που αρχίζει άλλος κόσμος πέρ' απ' τα σύνορά μας τα στενά.

Μας έφαγε σ' αυτόν τον κόσμο ν' αγναντεύουμε χειμώνα-καλοκαίρι τη
θάλασσα που ποτέ δε σταματάει ψάχνοντας να μάθει αν ζουν αυτοί που επρά-
ξαν το κακό και το 'παν ύστερα καλό,

Μας έφαγαν τα αυγουσιάτικα φεγγάρια που περπατάνε στην απέναντι
πλαγιά, πέτρα την πέτρα, πάνω απ' την κούνια ενός αρχαίου φονικού,

Μας έφαγαν οι άδειες Κυριακές μέσα σε άδειες πολιτείες με τα σκουπίδια
στο δρόμο να τα παίρνει ο άνεμος,

Μας έφαγαν η σιωπή της ενοχής για κάτι που εμείς δε φταίμε,

Μας έφαγε τότε το γέλιο τότε το κλάμα τα μεσάνυχτα σε μια έρημη ακρο-
γιαλιά για μια μισήν Αγάπη.

Κάπου τελειώνουν όλα κάποτε και τα καλά και τα κακά και μian Αγάπη και καταλήγεις κάποια μέρα στη φυλακή του εαυτού σου ,

Ο,τι είδες κι ό,τι άκουσες ο,τι ονειρεύτηκες και πόθησες, τόπος γυμνός ξερός και πεθαμένος σαν τα νεκρά ηφαίστεια στην ερημιά μιας κορυφής,

Και τότε λες πως όλα πήγανε χαμένα και ό,τι έκανες κι ό,τι δεν έκανες αφού δεν έχει άλλη πόρτα που να σε βγάλει σ' άλλον ουρανό.

Μ' αφού έμαθες να ελπίζεις πάντα θα λες κάθε φορά ας είν' κι αυτή η τελευταία ελπίδα

Και θα ονειρεύεσαι πάντα μια θάλασσα στα νοτιοδυτικά που χρυσίζει στον ήλιο ενός ομηρικού πρωινού

Νησιά χαμένα στα βάθη του παραμυθιού και της Ειμαρμένης κι ο Οδυσσέας να ξεκουράζεται για πάντα πια στη ρίζα μιας ελιάς που έπαψεν από καιρό να βγάζει λάδι χωρίς να σκέπτεται πώς να πεθάνει.

Και το γαίμα που ήπτε αχόρταγα η γης οπου κυλούσε απ' το πρωί ως το βράδυ στις άγονες βραγιές της κόλασης...

Είναι μακρύς, πολύ μακρύς ο δρόμος του θανάτου.

Γιατί πάντα θα υπάρχει μια θάλασσα στα νοτιοδυτικά που ροβολάει στην αιωνιότη και δε χωράει να μπει στο σκιερό και αιματοβαμένο τούτο πηγάδι κατω απ' τα φύλλα της συκιάς.

Μακριά από μας που μείναμε μόνοι εδώ στο υγρό και σκοτεινό υπόγειο του θανάτου χωρίς ουρανό γη και τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα,

Γιατί πάντα θα υπάρχει μian ελπίδα, η τελευταία.-

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

1. Το ποίημα γράφτηκε παλιότερα στο Flossenbourg, στρατόπεδο συγκεντρώσεως κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στη Γερμανία κοντά στα σύνορα με την Τσεχία. Πολλές χιλιάδες από διάφορες εθνότητες βρήκαν τον θάνατο εκεί, ανάμεσα στους οποίους και κάποιες εκατοντάδες Έλληνες.

2. Τη φράση αυτή συνήθιζε να την επαναλαμβάνει ο Εθνάρχης Μακάριος σε συζητήσεις με τον φίλο του αρχιτέκτονα που θα αναλάμβανε την κατασκευή του μνημείου του όταν θα πέθαινε. Έχει βέβαια και την αλληγορική της σημασία.

ΠΟΙΗΣΗ ΧΑΪ ΚΟΥ

ΕΡΩΤΙΚΑ

(Στο Μαρινάκι μας, που βιάστηκε να φύγει στα 4 του χρόνια)

Χαμογέλασε
να κινηθούν τα βουνά
ν' ανθίς' ο κόσμος.

Το πρώτο βλέμμα
ήταν όλ' η αγάπη
το πρώτο πρώτο.

Απροσδόκητα
όπως η τρικυμία
σε αγάπησα.

Που είν' ο χρόνος
να δανειστώ μια στιγμή
μετά το τέλος.

Τα γκρίζα νέφη
νάξερεις πόσο κρύβουν
μέσ' το σκότος, φως!

Μικρή Άνοιξη
χωρίς το κτητικό μου
έτσι απλά πια.

Μαρινάκι μου
Τώρα είσαι ο λυγμός
του Καλαμιώνα.

Το μοιρολόϊ
τ' αέρα που κτυπάει
τα κυπαρίσσια.

Είσαι το πουλί
που κάθισε στο φράχτη
το απόγευμα.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ

Ένας αγγελιαφόρος της σιωπής
 μια οικτρή σκιά της απραξίας
 συνάντησε χθες βράδυ τη μορφή μου να αιωρείται σε όνειρο
 και την συναναστράφηκε,
 χωρίς συστάσεις και πολλά-πολλά και χειραψίες
 μονάχα με υποδείξεις και προστάγματα
 που έμοιαζαν ώρες-ώρες ικεσίες.
 Και μου 'πε: Γράψε,
 Γράψε σαν και πρώτα για την νοσταλγία,
 Γράψε για τις μέρες που άσπλαχνα σε προσπερνούν
 για τα λεπτά και για τις ώρες που σε ορίζουν
 Γράψε για όλα αυτά που σε αναστάτωσαν μάταια
 κι αχρείαστα σου τρων φαιά ουσία,
 γράψε για τις υποδείξεις ή τα λόγια τα γλυκά
 γράψε για επώδυνες, πικρές, οικτρές κουβέντες
 για όσα σε ξεσήκωσαν, για όσα σε ναρκώνουν
 και στο μυαλό σου άτολμα γυρίζουν και ξεχνιούνται.
 Κι ύστερα με αποχαιρετά
 μ' ένα αστείο νεύμα
 κι είπε: το νόημα αν βρεις
 σφύριξε το σε μένα.

ΘΑΛΕΙΑ ΝΕΟΦΥΤΟΥ

ΑΚΟΜΑ ΜΙΑ ΦΟΡΑ

Ακόμα μια φορά θελω ν' ακούσω τους ελαιώνες
 στο τραγούδι των τζιτζικιών,
 τους λεμονόκηπους και τους φοίνικες,
 που πάνω τους ο ουρανός ξαναβρίσκει το πλήρες του.

Ακόμα μια φορά θέλω να δω καμπουριασμένα βουνά
 που κρατάνε το συννεφιασμένο τρούλο όπως ο Άτλας
 και τους γέρους που κάθονται μπροστά στα σπίτια
 με το βλέμμα προς το χλωμό ορίζοντα.

Να βυθίζω τη θλίψη στον παράφορο χορό
 και να χάνομαι στις αγκαλιές των νοσταλγικών γυναικών
 όπως το θαλασσινό κύμα στις ρωγμές των βράχων,
 πριν ο Χάρος φύγει με την τελευταία δραχμή.

ΑΡΗΣ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΕΛΔΥΚΑΡΙΟΙ ΤΟΥ 1974

Μάτια που βουλιάζουν μέσα στις κόχες τους.
 Βλέμμα γεμάτο ανημπόρια
 Περπάτημα αβέβαιο
 σε μια αβέβαιη πορεία
 Υποψία ζωής
 Αυτοί και μεις
 Αυτοί, τα παλικάρια.
 Και μεις;
 Εμείς.
 Πού να κρυφτούμε
 πού να κρούσουμε τις ενοχές μας;
 Παλικάρια, υποκλινόμαστε.

ΖΩΗ

Ανθίζει η ζωή,
 με δυσκολία βέβαια,
 εκεί που είναι βουλιαγμένη,
 μα ανθίζει.
 Ξεφυτρώνει με πείσμα
 μέσα από τη λάσπη
 κι απλώνει στον ήλιο
 τα πέταλα ενός κόκκινου τριαντάφυλλου
 την τρυφεράδα μιας στιγμής
 δροσιά απ' την αγάπη.
 Η ζωή και η ασκήμια της
 Η ΖΩΗ κι η ομορφιά της
 Νενίκηκας ΖΩΗ!

ANNA ΦΑΡΜΑΚΑ

ΕΠΙΣΚΕΨΗ

Προχθές περπάταγα στους δρόμους που μεγάλωσα,
 Έλειπαν άνθρωποι πολλοί αγαπημένοι.
 Ένα τσούρμο πιτσιρίκια έπαιζαν,
 Κυνηγητό στους δρόμους.
 Τό 'να έμοιαζε του ενός και τ' άλλο
 Τ' άλλουνού τους πεθαμένους.
 Αλήθεια όμορφο τρόπο,
 Που βρήκε η ζωή να συνεχίζεται.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ο ΠΟΤΑΜΟΣ ΤΗΣ ΑΔΙΚΙΑΣ

Ἄν θέλαμε νὰ βροῦμε τὸν ποταμὸ τῆς ἀδικίας θὰ ἔπρεπε νὰ πᾶμε πρὸς κάτω στὸ Δεντροχώρι, πρὸς τὰ νότια τοῦ Μωριᾶ, κατὰ τὴ Μεσσηνία. Ἐκεῖ ὑπῆρχε παλιὰ ἕνας ξεροπόταμος, ποὺ τὸν λέγανε Λασπιᾶ, γιατί ὅταν ἔβροχε πολὺ κατέβαζε πολλὴ λάσπη. Ἄλλου στένευε πολὺ καὶ ἄλλου ἄπλωνε τὸ ρηχὸ κορμὶ του καὶ μπροστὰ στὰ χωράφια τοῦ Ντουμουκτση τὸ ἄπλωμα ἔφτανε καὶ τὰ διακόσια μέτρα πλάτος. Ξεροπόταμος ἦταν, γιατί δὲν εἶχε δικὰ του νερά καὶ γέμιζε μονάχα στίς μεγάλες βροχὲς καὶ τότε χλιμίντριζε σὰν ἄλογο βαρβάτο στὰ στενὰ περάσματα καὶ ἀπλωνόταν, ὅπου εἶχε ἀνοίγματα καὶ ἔκανε ζημιὲς στὰ σπαρτά. Δεξὰ καὶ ζερβά του βρισκόνταν πολλὰ λιοστάσια μὲ γερὰ δέντρα, ποὺ κάνανε τίς καλαματιανὲς λεγόμενες ἐλιές, τίς μυτερές. Στὸ δεξιὸ μάγουλό του βρισκόνταν τὰ χωράφια τοῦ Ντουμουκτση, ὅπως ἦταν τὸ παρατσούκλι του καὶ τὸ κανονικὸ του ὄνομα Φαρακλᾶς. Κλέφτης καὶ ἀδηφάγος ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἔχανε τὴν εὐκαιρία νὰ ἀρπάξει καὶ νὰ διαγουμίσει τὸ δίκιο τῶν ἄλλων.

Τοῦτος ὁ Λασπιᾶς, ποὺ ἔρριχνε τὰ νερά του στὴ θάλασσα τοῦ Ἰονίου Πελάγους, προκαλοῦσε κάθε χρόνο μεγάλες καταστροφὲς στὸν κάμπο, κάθε, ποὺ πλημμύριζε, γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν ἀγῶνες πολὺχρονοὶ ἀπὸ τοὺς ξωχάρηδες νὰ χτιστεῖ ἕνα φράγμα καὶ ν' ἀλλάξει ἡ ροὴ τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ περάσει τὰ νερά του ἀνατολικά πρὸς τὸν Κόλπο τῆς Μεσσηνίας. Ἔτσι γλίτωσαν οἱ καλλιεργητὲς ἀπ' τίς πλημμύρες, ἀλλὰ ὄχι καὶ ὁ Γιωργαλᾶς, ἕνας φουκαρᾶς, ποὺ εἶχε τὸ ἀντικρυνὸ κτήμα στὸ πλάτεμα τοῦ ξεροπόταμου, φάτσα στὰ κτήματα τοῦ Φαρακλᾶ. Ἔτσι ἄρχισε καὶ ὁ καυγᾶς ἀνάμεσα στὸν Ντουμουκτση καὶ τὸν Γιωργαλᾶ, ποὺ ζοῦσε τὴ φαμίλια του ἀπὸ τὸν καρπὸ αὐτοῦ τοῦ χωραφιοῦ καὶ ἄς τὸ ἔγλυφε ὁ ποταμὸς πολλὰς φορὲς καὶ ἄς τοῦ ἔπαιρνε τίς χαμάδες, ποὺ πέφτανε ἀπὸ τὰ λιόδεντρα. Ἦταν ὁμως ἄνθρωπος καματερός καὶ πάλευε νὰ τὰ φέρει βόλτα.

Ὅταν ἔγινε τὸ φράγμα καὶ ὁ Λασπιᾶς ἀλλάξε τὴ ροὴ του πρὸς τὰ ἀνατολικά, ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ ξεράθηκε ἀφήνοντας γῆ ἐλεύθερη σὲ ὅλη τὴ διαδρομὴ του καὶ ὅσοι τύχαινε νὰ ἔχουν σύνορο μὲ τὸ ποτάμι, θέλησαν νὰ ἐπωφεληθοῦν καὶ μετακίνησαν τοὺς φράχτες τους ὡς τὴν μέση τοῦ ξεροπόταμου, γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν ἰδιοκτησίαν τους. Τὸ μισὸ κομμάτι ἔπαιρνε ὁ ἕνας καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ὁ ἄλλος, ἂν ἦταν δίκαιοι ἄνθρωποι. Κάποιοι ὁμως καυγάδιζαν γιὰ τὸ ποῦ βρίσκεται τὸ σωστὸ σημεῖο τῆς μοιρασιάς καὶ ζητοῦσαν νὰ πάρουν πρὸς μεγάλο κομμάτι γῆς. Ἔτσι καὶ ὁ Ντουμουκτση, ποὺ δὲν νοιαζόταν γιὰ τὸ δίκιο, πῆρε ὅλον τὸν τόπο τοῦ ποταμοῦ μὲ τὸ μέρος του καὶ ἔβαλε τοὺς φράχτες τοῦ χωραφιοῦ του στὰ σύνορα τοῦ Γιωργαλᾶ. Ἔτσι ἄρχισαν οἱ καυγάδες καὶ οἱ φαγωμάρες μὲ τὸν Γιωργαλᾶ, ποὺ δίκαια ζητοῦσε τὸ κομμάτι γῆς, ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρει, ὅπως ὅλοι. Βλέπανε τὴν ἀδικία οἱ χωριανοὶ καὶ κουνούσαν ἀηδιασμένοι τὸ κεφάλι τους. Γιατί ὁ Ντουμουκτση ἦταν ἀντιπαθὴς σὲ ὅλους γιὰ τὰ καμώματά του.

Ὅλοι λέγανε ὅτι θὰ πέσει φωτιά νὰ τὸν κάψει γιὰ τὸ ἄδικο, ποὺ ἔκανε στὸν

φραμελίτη Γιωργαλά, πού ξέρανε τή φτώχεια και τὸ δίκιο του. Πῆγε λοιπὸν μιὰ μέρα στὸν Ντουμουκτσή νὰ παραπονεθεῖ, πού πήρε ὅλη τὴ γῆ τοῦ ποταμοῦ σὰν νᾶτανε δική του. Γιατὶ πάντα ἔκανε τοῦ κεφαλιοῦ του, ἄν ἦταν γιὰ τὴν τσέπη του.

– Ὅλοι οἱ χωριανοὶ χωρίσανε στὴ μέση τὸν Λασπιὰ και μοίρασαν δίκαια τὴ γῆ, τοῦ εἶπε ὁ Γιωργαλάς. Ἐσὺ ὁμως τὴν πήρες ὅλη και δὲν ἄφησες τίποτα γιὰ μένα. Εἶναι δίκιο αὐτό, πού ἔκανες; Εἶναι μοιρασιὰ σωστή;

– Δὲν ξέρω τι κάνουν οἱ ἄλλοι, οὔτε και μ' ἐνδιαφέρει νὰ μάθω, τοῦ ἀπάντησε κοφτὰ ὁ Ντουμουκτσή. Τὸ χῶμα δὲν ἔχει ἄρχοντα. Ἦταν ἐλεύθερο και τὸ πήρα. Ἐσὺ, ἅμα βρεῖς στὸν δρόμο σου μιὰ λίρα θὰ πᾶς νὰ τὴν μοιραστεῖς μὲ τοὺς ἄλλους;

– Μὰ ὁ ποταμὸς δὲν εἶναι λίρα και ἀνήκει σὲ ὄλους μας, παρατήρησε ἥρεμα ὁ Γιωργαλάς, πού ἦταν ἥσυχος ἄνθρωπος ἀπὸ γεννησιμοῦ του.

– Ποιὸς νόμος τὸ λέγει αὐτό, Γιωργαλά; Δὲν ὑπάρχουν χαρτιά και νόμοι...

– Τὸ λέγει ὁ νόμος τῆς λογικῆς και τοῦ δίκιου, ξανάπε ὁ Γιωργαλάς, πού ἔδειχνε νὰ θλίβεται πολὺ βλέποντας τὴν ἀχορτασιὰ τοῦ Ντουμουκτσή και τὸ ἀδιέξοδο στὸ ὁποῖο προχωροῦσε ἡ κουβέντα τους.

Τὴν ἴδια στιγμή σκέφτηκε γιατί οἱ χωριανοὶ τοῦ δώσανε πολὺ δίκαια τὸ παρατσούκλι Ντουμουκτσή, πού βγαίνει ἀπὸ τὴν τουρκικὴ λέξη «ντομούζ». Και σημαίνει γουρούνι. Και τὸ γουρούνι τρώει-τρώει και ποτέ του δὲν χορταίνει. Τὸ ἴδιο ἔκανε και τοῦτος ὁ χοντροκοιλιάς Δεντροχωρίτης, πού φερνόταν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σὲ ὄλους τοὺς Δεντροχωρίτες και ὄλοι τὸν τρέμανε και τὸν φοβότανε, γιατί εἶχε πλοῦτο μεγάλο στὰ χέρια του και κακία στὴν καρδιά του. Τὰ ὁμοια κάνουν και ὄλοι οἱ ἀχόρταγοι, πού σοδειάζουν και ξανασοδειάζουν πλοῦτη και ποτέ τους δὲν εὐχαριστιοῦνται κι ὄλοι θέλουν περισσότερο. Ὅσο πιὸ πολλὰ ἔχουν τόσο πιὸ πολλὰ ζητοῦν.

Πικραμένος ἔφυγε ὁ Γιωργαλάς και δὲν ἤθελε νὰ πεῖ τὴ στενοχώρια του και τὴν ἀδικία, πού τὸν ἔπνιγε. Μῆτε στη γυναῖκα του δὲν τὸ εἶπε, ὅταν γύρισε στὸ σπίτι του. Ἐκείνη κάτι κατάλαβε, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὸν πικράνει πιὸ πολὺ. Κάθισε λίγο συλλογισμένος, ἤπιε μιὰ ρακὴ κι ἔφυγε ντουμανιασμένος καθὼς ἦταν, χωρὶς νὰ πεῖ λέξη γιὰ τὸ ποῦ θὰ πάει και τι θὰ κάνει.

Στὸ χωριὸ ζοῦσε τότε, κλεισμένος στὸ κονάκι του, ὁ Ἄρετης, ἕνας πολὺπειρος και σοφὸς ἄνθρωπος, περασμένα τὰ ἐνενήντα του χρόνια. Τὸ μυαλό του ὁμως ἦταν πεντακάθαρο και ὁ λόγος του ἀλήθεια ζυγισμένη. Ὅλοι τὸν σέβονταν και τὸν συμβουλευόνταν σὲ κάθε τους δυσκολία. Κι ἐκεῖνος τοὺς χάριζε τὴν καλὴ του γνώση και ὅ,τι τοὺς ἔλεγε πάντα ἔβγαине σὲ καλό. Πῆγε λοιπὸν και ὁ Γιωργαλάς νὰ τοῦ πῆ τὸν καημό του και τὴν ἀδικία, πού τοῦ ἔκανε ὁ Ντουμουκτσή και πήρε ὅλη τὴ γῆ τοῦ ποταμοῦ και τὴν ἔκανε δική του, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ πάρει μόνο τὴ μισή και τὴν ἄλλη μισή νὰ τὴν ἄφηνε γιὰ τὸν Γιωργαλά, πού ἦταν και φτωχὸς ἄνθρωπος.

– Μὴ στενοχωριέσαι, Γιωργαλά, εἶπε ὁ Ἄρετης. Χαμένος βγαίνει ὁποιος ἄδικα παίρνει και ὄχι αὐτός, πού ἄδικα χάνει τὸ δίκιο του. Ὁ Θεὸς ἔχει μιὰν ἀόρατη ζυγαριὰ και ζυγιάζει και τὸ δίκιο και τὸ ἄδικο και ἀνάλογα πληρώνει.

– Τί με συμβουλεύεις νά κάνω; ρώτησε ὁ Γιωργαλάς. Νά πάω στίς ἀρχές καί νά ζητήσω τὸ δίκιο μου; Νά κάνω δικαστήριο; Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σου;

– Μήτε στίς ἀρχές νά πᾶς, μήτε δικαστήριο νά κάνεις, ἀπάντησε ἤρεμα ὁ Ἄρετής, πού ἦταν χωμένος σέ μιὰ παλιά πολυθρόνα καί εἶχε γύρω του μαξιλάρια, νά στηρίζουν τὸ κοκκαλιασμένο του κορμί.

– Μὲ πνίγει τὸ ἄδικο, κυρ - Ἄρετή...

– Μὴ ξεφυσᾶς γιὰ τὸ χῶμα, πού ὅλους θὰ μᾶς ρουφήξει μιὰ μέρα, εἶπε πάλι ὁ ἀληθινὰ σοφὸς γέροντας. Ἄπο χῶμα εἴμαστε πλασμένοι καί στοὺς χῶμα θὰ μπούμε κάποτε. Γιατί λοιπὸν νά παλεύουμε γιὰ τὴ γῆ, πού θὰ τὴν χάσουμε;

– Μά, κάτι πρέπει νά κάνω, ξανάπε ὁ Γιωργαλάς μὲ ἐπιμονή, πού φανέρωνε τὸν πόνο του. Θὰ κάτσω μὲ σταυρωμένα χέρια;

Γύρισε καί τὸν κοίταξε ὁ Ἄρετής στὰ μάτια. Κατάλαβε ὅτι ἦταν ταραγμένος κι ἂν δὲν τὸν συγκρατοῦσε μπορεῖ νά ἔκανε καὶ καμιά στραβοτιμονιά. Σκέφτηκε λίγο καί ὕστερα τὸν ξαναρώτησε:

– Θέλεις δηλαδή, νά κάνεις κάτι;

– Ναί. Αὐτὸ νά μὲ συμβουλέψεις ἐσύ, πού ἔχεις πολλὴ πείρα καί πιὸ πολλὴ γνώση ἀπὸ μᾶς. Τί πρέπει, τί εἶναι σωστὸ νά κάνω;

– Ἄφοῦ ὁ Ντουμουκτσῆς δὲν ἀκούει ἀπὸ λόγια, τότε νά τὸν κάνεις νά ἀκούσει ἀπὸ ἔργα, εἶπε λίγο συγκαλυμμένα ὁ Ἄρετής τὴ σκέψη του.

– Τί ἔργα ἐννοεῖς, κυρ- Ἄρετή;

– Ἄκουσε καλά, τί θὰ σοῦ πῶ, Γιωργαλά, συνέχισε ὁ γέροντας, πού τὸ μάτι του γυάλισε λίγο παραπάνω, μὲ αὐτά, πού σκέφτηκε.

– Εἶμαι ὁλος αὐτιά.

– Θὰ πᾶς στὴ μέση τοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖ, πού θὰ ἔπρεπε νά γίνει ἡ δίκαιη μοιρασιά τῆς γῆς καί θὰ ἀνοίξεις τρεῖς τάφους, τὸν ἕναν δίπλα ἀπὸ τὸν ἄλλον. Σὰν τοὺς τάφους τοῦ νεκροταφείου. Ὑστερα θὰ βάλῃς καί τρεῖς σταυροὺς ξύλινους καί θὰ γράφεις πάνω τους τὰ ὀνόματά σας. Στὸν πρῶτο σταυρὸ βάλῃς τὸ δικό σου ὄνομα, στὸν τρίτον βάλῃς τὸ ὄνομα τοῦ Ντουμουκτσῆ καί στὸν μεσαῖο σταυρὸ νά γράφεις τὴ λέξη «Ὁ αὐριανός». Αὐτὸ θὰ κάνεις καί γέμισε τὴν ψυχὴ σου μὲ ὑπομονή. Πολλὴ ὑπομονή.

Εὐχαρίστησε ὁ Γιωργαλάς κι ἔφυγε. Κι ἔκανε καθὼς τοῦ εἶπεν ὁ κυρ- Ἄρετής. Ἔσκαψε τρεῖς λάκκους κι ἔβαλε καί τρεῖς σταυροὺς μὲ τὰ ὀνόματα, ἐκεῖ, πού ἔπρεπε δίκια νά μοιραστεῖ ἡ ἔρηρ κώιτη τοῦ Λασπιᾶ. Κι ὄση ὥρα ἔσκαβε θυμόταν:

– «Χοῦς εἶ καί εἰς χοῦν ἀπελεύση», ὅπως ἀνέφερε καί ὁ δάσκαλος ὁ Τουρσῆς, σὲ μιὰ κηδεῖα ὅπου τὸν κάλεσαν νά βγάλῃς λόγο. Δηλαδή, χῶμα εἶσαι καί στοὺς χῶμα θὰ πᾶς καί ὅ,τι ἔχεις ἐδῶ θὰ μείνει καί δὲν παίρνεις τίποτα μαζί σου, ἐξὸν τὰ πεπραγμένα σου, καλὰ ἢ ἄσχημα, στὸν κόσμον τοῦτον τὸν βιαστικό...

Ὅταν μαθεύτηκαν ὅλα τοῦτα στοὺς χωρῶ γέλασαν οἱ χωριανοὶ μὲ τὴν καρδιά τους καί ἀρχίσανε νά κουβεντιάζουν καί νά κοροϊδεύουν τὸν Ντουμουκτσῆ γιὰ τὰ

καμώματά του και την έξυπνη απάντηση του Γιωργαλά, μολονότι πολλοί κατάλαβαν ποιανού ήταν η ιδέα. Θηρίο έγινε ο Ντουμουκτσής, που το χωριό τον κοροΐδευε και τον περιγελοῦσε και καταδίκασε την αδηφαγία του και την αδικία, που έκανε στον φουκαρά τον φανερό Γιωργαλά. Μόλις και συγκρατήθηκε να πει και να κάνει τα χειρότερα. Κι όπως ήταν οργισμένος πήγε να βρει τον Γιωργαλά στο φτωχικό του και να του ζητήσει εξηγήσεις γι' αυτό, που έκανε. Στον δρόμο του όμως άκουγε να τον κοροΐδεύουν πιο φανερά μικροί και μεγάλοι:

– ‘Ο αὐριανός! Παιδιά, ὁ αὐριανός ποιὸς εἶναι; λέγανε μεταξύ τους περιπαιχτικά και γελοῦσαν.

Ἄλλαξε γνώμη ὁ Ντουμουκτσής και γύρισε πίσω στο δικό του σπίτι. Να σκεφτεί πῶς να ἐκδικηθεῖ τὸν Γιωργαλά γι' αὐτὸ τὸ ρεζίλεμά του. Ὑστερα πήρε μιὰ μεγάλη τσάπα κι ἓνα φτυάρι και τράβηξε γιὰ τὸν Λασπιᾶ να σκεπάσει τοὺς τρεῖς ἀνοιχτοὺς τάφους και να βγάλει τοὺς σταυροὺς, που τὸν γελοιοποιοῦσαν. Χωρὶς να πει λέξη σὲ κανέναν και ξεφυσώντας ἀπὸ τὸν θυμὸ του και βρίζοντας τὸν Γιωργαλά, ἄρχισε να γεμίζει τοὺς λάκκους μὲ χῶμα και μουρμουρίζε:

– Ἄτιμε, Γιωργαλά! Θὰ μοῦ τὸ πληρώσεις ἀκριβὰ αὐτὸ, που ἔκανες! Θὰ σὲ κάνω να κλάψεις μὲ μαῦρο δάκρυ, Γιωργαλά! Δὲν μὲ ξέρεις ἐμένανε! Θὰ δεῖς τί θὰ πει ἀφέντης, παλιολιγδιάρη! Θὰ δεῖς!

Φτυαρίζε και πετοῦσε χῶμα μέσα στοὺς λάκκους και μουρμουρίζε και ἔβριζε τὸν Γιωργαλά και ἀπειλοῦσε ὅτι θὰ τοῦ δείξει ποιὸς εἶναι. Πολλοὶ κάνουν τις ἴδιες ἀπειλές, ἀλλά... Εἶχε κουραστεῖ να φτυαρίζε και σκούπισε τὸν ἰδρώτα μὲ τὴν ἀνάστροφη τοῦ χεριοῦ του. Σκέπασε τὸν πρῶτο λάκκο και πέταξε τὸν ξύλινο σταυρό. Ὑστερα σέπασε και τὸν δεύτερο και ξαναπέταξε τὸν σταυρό, που ἔγραφε «Ὁ αὐριανός». Κουρασμένος και λίγο ζαλισμένος ἀπ' τις σκέψεις και τὸν θυμὸ του, προχώρησε στον τρίτο λάκκο και στὸν σταυρό, που εἶχε τὸ ὄνομά του. Ὅταν διάβασε τὸ ὄνομά του ὀργίστηκε ἀκόμα περισσότερο κι ὄρμησε να τὸν ξερριζώσει ἀπὸ τὴν γῆ. Τοῦφυγε ὁμως ἡ τσάπα ἀπὸ τὸ χέρι και ἔπεσε μέσα στὸν τάφο. Ὁ ἴδιος παραπάτησε στὴν προσπάθειά του να συγκρατήσει τὴν τσάπα και ἔπεσε μπρούμυτα μέσα στὸν λάκκο και χτύπησε τὸ κεφάλι του πάνω στὴ σιδερένια κόψη τῆς τσάπας. Τὸ αἷμα ξεπήδησε κι ἄρχισε να τρέχει χοχλακιστό. Ἐχασε τις δυνάμεις και τις αἰσθήσεις του ἐνῶ τὸ αἷμα ἔτρεχε και δὲν σταματοῦσε...

Τὴν ἄλλη μέρα τὸν βρῆκαν πεθαμένο και βουτηγμένο μέσα στο ἴδιο του τὸ αἷμα. Τὸ χωριὸ ἀναστατώθηκε. Λέγανε πολλὰ. Πάλι φωνάξανε τὸν δάσκαλο να βγάλει λόγο και να πει «Χοῦς εἶ και εἰς χοῦν ἀπελεύση» και τὰ ὑπόλοιπα. Οἱ χωριανοὶ ὁμως ξέρανε ἀπὸ ποῦ ἦρθε ἡ τιμωρία και λέγανε «Ὅποιος φτύνει τὸν οὐρανὸ φτύνει τὰ μούτρα του». Γιατί ἡ ἀδικία και ἡ ἀπληστία εἶναι σὰν να φτύνεις τὸν οὐρανὸ. Κι ὅλοι θυμόνταν τὴ λαϊκὴ παροιμία και τὴν λέγανε μεταξύ τους, γιατί κυριολεκτοῦσε στὴν περίπτωσή αὐτή: «Ὅποιος ἀνοίγει τὸν λάκκο τοῦ ἀλλοινοῦ πέφτει ὁ ἴδιος μέσα».

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΑΙΩΝΑΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ

Ἡ Θεὸς δὲν εἶναι ἀφθονία· εἶναι στέρηση, ἔλλειψη, δοκιμασία. Τὸν συναντᾷς στὴν ἔρημο, στὸν ἐγκλεισμὸ τοῦ πόνου ἢ σὰν βρεθεῖς ἀπόκοσμος στὴν ἔρημο τοῦ κόσμου, «πάραικος καὶ παρεπίδημος».

Οἱ Ἅγιοι, «πολίτες τῆς ἐρήμου», τὸ γνωρίζουν καλά.

Αὐτὲς τὶς σκέψεις ἔκαμα ἀγναντεύοντας ἀπὸ ἓνα ὑψωμα τοῦ ὄρους Νέπο στὴν Ἰορδανία, ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν ἔρημη κοιλάδα, καυτὴ καὶ κατάξερη καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ Γῆ τῆς Ἑπαγγελίας. Σ' ἓνα σημεῖο ἡ ξεναγὸς μᾶς δείχνει τὸ πηγάδι τοῦ Μωυσῆ. Ἐνα πηγάδι στὴν ἔρημο σημαίνει ζωὴ καὶ ἀνάταση, δὲν εἶναι ἔργο ἀνθρώπου.

Στὴν ἔρημο εἶσαι μόνος, μιὰ γυμνὴ ψυχὴ, χωρὶς νερό, φαγητό, ἴσκιο, ἐγκοσμιότητα· γεῦσαι τὸν θάνατο, βλέπεις τὴ μηδαμινότητα σου καὶ τρομάξεις ἀπὸ ἱερὸ δέος, γιατί ὑπάρχεις «ἐν τῷ ἔλεει Του»: «ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου, ποσαπλῶς ἡ σὰρξ μου ἐν γῆ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ». Μόνο Ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ σὲ κρατήσει στὴ ζωὴ. Ἀνάμεσά σας δὲν ὑπάρχει τίποτα. Γίνεσαι ἓνα μαζί Του: «ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου». Ἡ ἀφθονία σκοτώνει τὸν Θεό, καὶ ἓνα γύρο τότε ξεπροβάλλουν τὰ εἰδῶλα τῶν ὑπερανθρώπων ποὺ πίσω τους σέρνουν τὴν ἀποϊέρωση τὴν ἀπιστία.

Κι ἡ ἀπιστία ποὺ εἶναι φτώχεια καὶ στέγνωμα ψυχῆς, ἀπουσία ἀρετῆς, ὁδηγεῖ στὴν ἀπληστία, ἡ ἀπληστία στὴν ἀδικία καὶ ἡ ἀδικία στὴν ἐπανάσταση τοῦ μίσους, τοῦ τρόμου καὶ τῆς καταστροφῆς.

Διανύουμε τὸν αἰῶνα τοῦ Τρόμου, τὸν αἰῶνα τῆς παγκοσμιοποιημένης τρομοκρατίας. Καὶ θαρροῦμε πὼς θὰ βγοῦμε νικητές, πὼς θὰ ἐξαλείψουμε τὸ κακό μὲ τὸ κακό, μὲ τὰ ἔργα τοῦ σκότους. «Μωροὶ καὶ τυφλοὶ» οἱ ἄρχοντες τοῦ κόσμου τούτου, ἄπιστοι καὶ ἀνάδελφοι, «πλανῶντες καὶ πλανώμενοι» διαιωνίζουν τὸν ὄλεθρο τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης, τὸν ὄλεθρο τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωογόνου φύσης.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ

*Εξακόσια ζευγάρια παιδικὰ μάτια.
ἡ ἀπεραντοσύνη του χώρου,
κοινὴ συγκέντρωση.
Οἱ σοφὲς κουβέντες του Δάσκαλου,
καρδιὲς ἀπλωμένες στον ἥλιο.
Τὰ παιδιὰ, αὐτὰ καὶ εμεῖς,
Στιγμές.
Πλάσιμο ἀνθρώπου
Μυσταγωγία.*

ANNA ΦΑΡΜΑΚΑ

Ο «ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ» ΚΑΙ Ο «ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ»

του Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης

Πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια εἶχα μεταφράσει καὶ δημοσιεύσει στὴν *Πνευματικὴ Κύπρο* (τεῦχος ἀρ. 188, Μάιος 1976, σσ. 256-258) τὸν *Cantico delle Creature* (Ἦμνος τῶν Δημιουργημάτων) τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης (1182-1224) μαζί με μιὰ σύντομη παρουσίαση τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσης του.¹ Στὸ ποιητικὸ τοῦ αὐτοῦ κείμενο, τὸ ὁποῖο ἔγραψε δυὸ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό του, ὁ ἐν λόγῳ ἅγιος τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, με βαθεῖα πίστη καὶ λατρεία ὑμνεῖ καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ γιὰ ὅλα τὰ δημιουργήματά του, στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, τὰ ὁποῖα πρόσφερε στὸν ἄνθρωπο, στὸν ὁποῖο ἔδωσε καὶ τὸ θαυμαστὸ δῶρο τῆς συγγνώμης πρὸς τοὺς συνανθρώπους του καὶ τὸν ἴδιο τὸν θάνατο, πού μᾶς ἀνεβάζει στὸν κόσμο τοῦ Αἰώνιου.

Ἡ ὕμνος αὐτὸς τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, γνωστὸς καὶ ὡς Ἁδελφὸς Ἥλιος, ἀδελφὴ Σελήνη, μελετήθηκε καὶ σχολιάστηκε ἀπὸ πολλοὺς στὴ διαδρομὴ τῶν αἰώνων. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Ἑρνέστος Ρενάν, τὸν χαρακτήρισε ὡς τὸ *ὠραιότερο κομμάτι θρησκευτικῆς ποίησης μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο* καὶ ὡς *τὴν πληρέστερη ἔκφραση τοῦ μοντέρνου θρησκευτικοῦ αἰσθήματος*.

Στόχος τοῦ σημειώματός μου αὐτοῦ δὲν εἶναι ἡ αἰσθητικὴ ἢ ἄλλη ἀποτίμηση τοῦ Ἦμνου τῶν Δημιουργημάτων, ἀλλὰ ἡ παραβολὴ του μετὰ τὴν πηγὴ ἔμπνευσής του, ἡ ὁποία δὲν ἔχει διαφύγει, πιστεύω, τῆς προσοχῆς τῶν μελετητῶν καὶ σχολιαστῶν τῶν θρησκευτικῶν κειμένων.

Ὅποιοι στὴν ἀκολουθία τῆς *Πρώτης Ἀνάστασης*, τὸ πρωῖ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἀκούει, μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῶν *Προφητειῶν*, νὰ ψάλλεται ἀντιφωνικὰ ἀπὸ τοὺς δύο Χοροὺς ὁ Ἦμνος τῶν ἁγίων Τριῶν Παίδων, εὐκολα ἐπισημαίνει τὴν ὀφειλὴ τοῦ δυτικοῦ Ἁγίου στὸ λειτουργικὸ αὐτὸ κείμενο.

Στὴν τελευταία ἀπὸ τὶς *Προφητείες* πού διαβάζονται, ἐκείνη τοῦ προφήτη Δανιὴλ (κεφ. Γ, 1-23), περιλαμβάνεται καὶ ἡ προσευχή, τὴν ὁποία, ἐν μέσῳ τοῦ πυρός, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Θεὸ ὁ Ἀζαρίας, ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς Παῖδας, γνωστὸς καὶ μετὰ τὸ ὄνομα Ἀβδεναγῶ. Ἡ ἐκτενὴς αὐτὴ προσευχὴ ἀρχίζει μετὰ τὴν προσφώνηση: *Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας...* Μετὰ ἀπ' αὐτὴν, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Δανιὴλ, *οἱ Τρεῖς, ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος, ὕμνουν καὶ εὐλόγουν καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐν τῇ καμίνῳ λέγοντες: Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν, ὁ ὑπερύμνητος καὶ ὑπερυψούμενος εἰς τοὺς αἰῶνας...*

Μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς *Προφητείας* ψάλλεται ὁ Ἦμνος τῶν ἁγίων Τριῶν Παίδων, ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἶναι καταφανὲς ὅτι ἀντλήσε, γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ δικοῦ του Ἦμνου, ὁ ἅγιος Φραγκίσκος. Οἱ στίχοι πού ἀκολουθοῦν, ἀπὸ τοὺς δυὸ Ἦμνους,

1. Ἡ μετάφραση αὐτὴ περιλήφθηκε καὶ στὸ βιβλίο μου *Σελίδες Ἰταλικῆς Ποίησης*, Λευκωσία 2003, σσ. 14-17

τεκμηριώνουν την επίδραση εκείνου τῶν Τριῶν Παίδων στὴ σύνθεση τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου:

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Τὸν Δεσπότην ὕμνησον ἢ κτιστῶν φύσις
Τὸν Κύριον ὕμνεῖτε τὰ ἔργα
Εὐλογεῖτε ἥλιος... Εὐλογεῖτε φῶς

Εὐλογεῖτε σελήνη, ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ

Εὐλογεῖτε πάντα τὰ πνεύματα... καὶ νεφέλαι

Εὐλογεῖτε ὕδατα, πᾶς ὄμβρος, πηγαί,
θάλασσα καὶ ποταμοὶ
Εὐλογεῖτε πῦρ καὶ καῦμα... καύσων

Εὐλογεῖτε γῆ... καὶ πάντα τὰ φθόμενα
ἐν αὐτῇ

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, μ' ὄλα τὰ πλά-
σματά σου

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, με τὸν ἀδελφὸ
ἥλιο, πού... φῶς μ' αὐτὸν μᾶς δίνει

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, γιὰ τὴν ἀδελφὴ σε-
λήνη καὶ τ' ἄστέρια

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, γιὰ τὸν ἀδελ-
φὸ ἄνεμο, τὸν ἀέρα καὶ τὸ σύννεφο

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὸν ἀ-
δελφὸ ὕδωρ

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὴν ἀ-
δελφὴ φωτιά

Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὴν ἀδελ-
φή μας τὴ μάνα γῆ, πού βγάξει χλόη,
μύριους καρπούς, πολύχρωμα λουλού-
δια.

Οἱ δυὸ Ὕμνοι τελειώνουν ἀντιστοίχως: Αἰνοῦμεν, εὐλογοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν τὸν Κύριον (Τρεῖς Παῖδες). Τὸν Κύριόν μου αἰνεῖτε, τὸν Κύριον εὐλογεῖτε, αὐτὸν εὐχαριστεῖτε (Ἅγιος Φραγκίσκος).

Ὁ ἅγιος Φραγκίσκος παίρνει μόνο μέρος ἀπὸ τὸ περιεχόμενο καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ὕμνου τῶν ἁγίων Τριῶν Παίδων. Ἀφήνει ἔξω ἀπὸ τὸ ποίημά του πολλὰ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα οἱ Τρεῖς Παῖδες καλοῦν νὰ ὑμνήσουν τὸν Κύριο: Εὐλογεῖτε ἄγγελοι, δρόσοι καὶ νιφετοί, πάγοι καὶ ψῦχος, πάχνη καὶ χιόνες, ἀστραπαί, σκότος, νύκτες καὶ ἡμέραι, ὄρη καὶ βουνοί, κῆτη καὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐν τοῖς ὕδασι, πάντα τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ, τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἱερεῖς Κυρίου, πνεύματα καὶ ψυχαὶ δικαίων, ἀπόστολοι, προφῆται καὶ μάρτυρες Κυρίου.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη προσθέτει ὡς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους πρέπει ἐπίσης νὰ ὑμνεῖται ὁ Κύριος τὴ συγχωρητικότητα τῶν ἀνθρώπων, τὴν καρτερία τους στὶς δοκιμασίες καὶ τὸν ἴδιο τὸν θάνατο, ὁ ὁποῖος λυτρώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ πονηρὰ τοῦ κόσμου τούτου - ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται, ὅπως διατυπώνεται στὶς εὐχὲς τῆς Ἐκκλησίας: Αἰνετὸς νὰ ᾿σαι, Κύριε, γιὰ ὄσους συγγνώμη σ' ὄλους δίνουν κι ἀρρώστιες ὑπομένουνε καὶ βάσανα καὶ θλίψεις, καὶ γιὰ τὸν ἀδελφὸ μας, τὸν θάνατο τοῦ σώματος.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο διαφοροποιεῖ τοὺς δυὸ Ὕμνους εἶναι ὁ τρόπος ἐξύμνησης τοῦ Δημιουργοῦ: Οἱ Τρεῖς Παῖδες καλοῦν τὰ κτίσματα νὰ ὑμνήσουν, ἢ μᾶλλον νὰ ὑμνοῦν ἀδιάκοπα, τὸν Κύριο, ἐνῶ ὁ ἅγιος Φραγκίσκος ὑμνεῖ ὁ ἴδιος τὸν Κύριο, γιὰτὶ Αὐτός, με τὴν πανσοφία του, τὴν παντοδυναμία του καὶ τὴν ἀπέραντη ἀγαθότητά του, πρόσφερε τὰ κτίσματα, τὰ δημιουργήματά του στὴν ὑπηρεσία καὶ τὴν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ τελειότερου καὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν κτίσματός του.

Τὰ δυὸ κείμενα:

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Τὸν Δεσπότην ἕμνησον ἡ κτιστῶν φύσις.

Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Εὐλογεῖτε, ἄγγελοι Κυρίου, οὐρανοὶ Κυρίου τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, ὕδατα, πάντα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, πᾶσαι αἱ δυνάμεις Κυρίου, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, ἥλιος καὶ σελήνη, ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, δρόσοι καὶ νιφετοί, πάγοι καὶ ψῦχος, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, πάχνη καὶ χιόνες, ἀστραπαὶ καὶ νεφέλαι, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, φῶς καὶ σκότος, νύκτες καὶ ἡμέραι, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, γῆ, ὄρη καὶ βουνοὶ καὶ πάντα τὰ φυόμενα ἐν αὐτῇ τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, πηγαί, θάλασσα καὶ ποταμοί, κήτη καὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐν τοῖς ὕδασι, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτήνη, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, εὐλογεῖτω Ἰσραὴλ, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, ἱερεῖς Κυρίου, δοῦλοι Κυρίου, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Εὐλογεῖτε, πνεύματα καὶ ψυχαὶ δικαίων, ὄσιοι καὶ ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε...

Αἰνοῦμεν, εὐλογοῦμεν καὶ προσκυνοῦμεν τὸν Κύριον· ἰμνοῦντες καὶ ὑπερυψοῦντες αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ

Ὑψιστε, παντοδύναμε, Κύριε ἀγαθέ,

δικοὶ σου οἱ αἴνιοι, ἡ δόξα κι ἡ τιμὴ καὶ κάθε εὐλογία.

Σὲ σένα μόνο πρέπουν, Ὑψιστε,

καὶ δὲν εἶναι ἄξιος κανεὶς ἐσένα νὰ ὀνομάζει.

Αἰνετὸς νὰ ᾖσαι, Κύριε, μ' ὄλα τὰ πλάσματά σου
καὶ ξέχωρα καὶ πιὸ πολὺ μὲ τὸν ἄρχοντα ἀδελφὸ ἥλιο
ποὺ φέρνει τὸ ξημέρωμα καὶ φῶς μ' αὐτὸν μᾶς δίνει·
εἶν' ὠραῖος κι ἀχτιδόβολος κι ἔχει τρανὴ τὴ λάμψη
τῆς λάμψης σου εἶναι σύμβολο, Πανῦψιστε Θεέ μου.

Αἰνετὸς νὰ ᾖσαι, Κύριε, γιὰ τὴν ἀδελφὴ σελήνη καὶ τ' ἀστέρια·
ἐσὺ τὰ ἔπλασες στὸν οὐρανό, λαμπερά, ἀτίμητα κι ὠραῖα.

Αἰνετός νά 'σαι, Κύριε, γιὰ τὸν ἀδελφὸ ἄνεμο,
τὸν ἀέρα καὶ τὸ σύννεφο καὶ τὴν καλοκαιριά - κι ὅ,τι ἄλλο,
πού μ' αὐτὰ δίνεις τὴν τροφή σ' ὅλα τὰ πλάσματά σου.

Αἰνετός νά 'σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὸν ἀδελφὸ ὕδωρ,
πού 'ναι ὠφέλιμο πολὺ, καὶ ταπεινὸ καὶ ἀτίμητο κι ἀμίαντο ἀκόμα.

Αἰνετός νά 'σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὴν ἀδελφὴ φωτιά,
πού ἐσύ μ' αὐτὴν τὴ νύχτα μας φωτίζεις·
ὁμορφὴ εἶναι κι ἰλαρὴ, τρανὴ καὶ ρωμαλέα.

Αἰνετός νά 'σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὴν ἀδελφὴ μας, τὴ μάνα γῆ,
πού τὴν τροφή μᾶς δίνει,
καὶ βγάζει χλόη, μύριους καρπούς, πολύχρωμα λουλουδία.

Αἰνετός νά 'σαι, Κύριε, γιὰ ὄσους - γιὰ τὴν ἀγάπη σου - συγγνώμη σ' ὅλους δίνουν
κι ἀρρώστεις ὑπομένουνε καὶ βάσανα καὶ θλίψεις.
Μακάριοι ὄσοι τὰ ὑπομένουνε αὐτὰ μὲ καρτερία,
γιατὶ στεφάνι, Ὑψιστε, θὰ πάρουν ἀπὸ σένα.

Αἰνετός νά 'σαι, Κύριε, καὶ γιὰ τὸν ἀδελφὸ μας, τὸν θάνατο τοῦ σώματος,
πού δὲν εἶναι θνητὸς κανεὶς πού θὰ τὸν ἀποφύγει.

Τὸν Κύριον μου αἰνεῖτε, τὸν Κύριον εὐλογεῖτε,
αὐτὸν εὐχαριστεῖτε καὶ ὑπηρετεῖτε μὲ ἄκρα ταπεινοσύνη.

Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ

ΟΙ ΚΑΘΡΕΦΤΕΣ

Ὅταν σπάσουν οἱ καθρέφτες με τίποτε
Δεν μπορεῖς νὰ τους συναρμώσεις
Κατακερματίζεται ἡ μνήμη παραμορφώνεται
Το πρόσωπό σου - αγνώριστο πια
Ποῦ ἡ τέλεια ἀρμονία το θαῦμα τῆς φύσης
Στους σπασμένους καθρέφτες βλέπεις
Το εἶδωλό σου ραγισμένο
Τον εαυτό σου ἀγνωστο
Και ξένο - θέαμα φρικτό
Πως μπορεῖς νὰ βλέπεις τὴν ὄψη σου
Σε τόσα συντρίμια σπασμένους καθρέφτες
Σε τόσα θρύψαλα ονειρίου.

ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΔΙΑΤΙ ΓΡΑΦΩ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑΝ;

Πολλοί φίλοι και γνωστοί με έρωτοῦν συχνάκις, διατί γράφω πάντοτε τὰ ἄρθρα μου εἰς τὴν Καθαρεύουσαν καὶ δὲν ἔξεμοντερνίσθην καὶ ἐγὼ εἰς τὴν γραφὴν μου.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ κάθε προᾶξιν ἢ ἐνέργειαν τοῦ καθενὸς ἐξ ἡμῶν ὑπάρχει μία ἐξήγησις, θὰ ἤθελον νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφερθῶ διὰ τοῦ παρόντος ἄρθρου εἰς τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς τῆς κάθε ἄλλον παρὰ τυχαίας ἢ «ἐκκεντρικῆς» προτιμήσεως, ἐὰν θὰ ἤθελε κάποιος νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ὡς μαθητῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου εἶχον ἰδιαιτέραν κλῆσιν πρὸς τὴν κλασσικὴν μόρφωσιν καὶ τὸ μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν. Κυρίως δὲ με συνήραπεν ὁ μηχανισμὸς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, δηλ. ἡ Γραμματικὴ, ἡ Σύνταξις καὶ τὸ Ἑτυμολογικὸν ταύτης. Ὅπωςδὴποτε δὲν δύναμαι νὰ θεωρήσω ἑαυτὸν ὡς μανθάνοντα ταῦτα κατόπιν οἰασδὴποτε πείσεως τῶν καθηγητῶν μου, ἀλλὰ κυρίως ἐπειδὴ, ὡς ἀναφέρω καὶ ἀνωτέρω, με εἴλκυε καὶ ἐνδιέφερεν ἡ Γλῶσσα τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, χωρὶς βεβαίως νὰ θέλω νὰ παρουσιάζωμαι ὡς αὐθεντία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν γραμμάτων, διότι ὅσον ὑψηλὸν καὶ νὰ ἦτο τὸ ἐπίπεδον τῆς μορφώσεως εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ ὅσον καὶ νὰ ἤρρεσεν εἰς ἓνα μαθητὴν ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, δὲν ἐπαύομεν ταῦτοχρόνως ἀπὸ τοῦ νὰ εἴμεθα τότε νεαροὶ μαθηταὶ καὶ παιδιὰ.

Ἀποφοιτήσας τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἠκολούθησα ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Πανεπιστήμιον Βηρυτοῦ εἰς τὸν ἐμπορικὸν κλάδον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδραστηριοποιεῖτο ἐπιτυχῶς ἡ οἰκογένειά μου. Τὸ δευτέρον μέρος τῆς πανεπιστημιακῆς φοιτήσεώς μου τὸ συνέχισα εἰς τὴν Γερμανικὴν Ἑλβετίαν, ὅπου ἐκεῖ ἀντελήφθην καὶ ἐσυνειδητοποιήσα πλεῖστα βασικὰ γλωσσικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα διεμόρφωσαν τὴν τελικὴν θέσιν μου ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν Γερμανικὴν Γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν γλωσσικὴν πορείαν, τὴν ὁποῖαν ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσω λαμβάνων, ἔστω καὶ πολὺ νέος, σοβαρὰς προσωπικὰς ἀποφάσεις καὶ ἀπόψεις μου.

Ἀρχίζων λοιπὸν νὰ μανθάνω τὴν Γερμανικὴν Γλῶσσαν ἀντίκρουσα τὴν ἐκπληξιν τῆς ζωῆς μου, ἀφοῦ ἔβλεπον πρὸ ἐμοῦ μίαν γλῶσσαν, ἡ ὁποία εἶχε καὶ διετήρει ἀνέπαφον, συγκριτικῶς ὁμιλῶν, τὴν δομὴν, συνεκτικότητα καὶ συνοχὴν τῆς ἰδικῆς μας Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡμέραν με τὴν ἡμέραν ἐξετυλίγετο πρὸ ἐμοῦ, δίκην πανοράματος καὶ πάλιν, ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, τὴν ὁποῖαν ἐδιδάχθην εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ τὴν ὁποῖαν ὄλοι ἐθεωρούσαμεν ὡς κάτι τὸ νεκρὸν πλέον. Ὅμως δὲν ἦτο καθόλου νεκρὰ, ἦτο ὄλοζώντανος ἢ ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Σύνταξις ὑπὸ τὴν μορφὴν καὶ τὸν μανδύαν ὅμως μιᾶς ἄλλης γλώσσης, τῆς Γερμανικῆς.

Εἶχον καὶ πάλιν ἐνώπιόν μου τὰς πτώσεις καὶ κλίσεις τῶν ὀνομάτων. Τὰς πτώσεις τῶν ἄρθρων, οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων. Τὴν Δοτικὴν πτῶσιν, τὴν ὁποῖαν

κατηργήσαμεν, ἀφοῦ τὴν ἐκφράζομεν περιφραστικῶς. Τὴν Ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν τὴν ὁποῖαν ἐξηφανίσσαμεν. Τὴν σύνταξιν τῶν ρημάτων με ἀντικείμενον εἰς Δοτικὴν (μῖαν Δοτικὴν ἢ δύο ἀντικείμενα, ἓν εἰς Αἰτιατικὴν καὶ ἓν εἰς Δοτικὴν κτλ.), ἄνευ περιφράσεως. Ἴδου καὶ πάλιν πρὸ ἐμοῦ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σύνταξις τῶν: βοηθῶ τινι, ἀπαντῶ τινι, ἀκολουθῶ τινι καὶ δίδωμί τινι τι, λέγω τινι τι, δανείζω τινι τι κτλ. Ἐπίσης αἱ Προθέσεις με τὴν ἀνάλογον πτώσιν (Γενικὴν, Δοτικὴν ἢ Αἰτιατικὴν). Τὸ Ἀπαρέμφατον μετὰ τὰ δυνητικὰ ῥήματα. Συνήντησα καὶ πάλιν τὴν Γενικὴν Κτητικὴν, τὴν Δοτικὴν Χαραστικὴν καὶ τόσα ἄλλα χαρακτηριστικὰ τῆς δομῆς καὶ συντάξεως τῆς Ἀρχαίας μας γλώσσης. Ἐν ὀλίγοις, μανθάνων τὴν Γερμανικὴν ἠύρεθην καὶ πάλιν τὸν 20ον αἰῶνα ὅσον ἀφορᾷ τὴν Γραμματικὴν καὶ τὴν Σύνταξιν, ἐντὸς τοῦ συνεκτικοῦ μηχανισμοῦ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης μας!

Καὶ τότε, ἔστω καὶ νεαρὸς φοιτητὴς, ἀναποφεύκτως προέβην εἰς τὴν σύγκρισιν μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν, τῆς μητρικῆς μου Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς καὶ ἀπεγοητεύθην βλέπων τὴν Γλῶσσάν μας, τὴν μητέρα πασῶν καὶ πρώτην διδάξασαν, εἰς ποῖον βαθμὸν ἀπώλεσε τὴν ἀρχικὴν ἀρχαίαν δύναμιν καὶ συνοχὴν τῆς ἀκολουθήσασα πολὺ ἠπλουστευμένας ἀτραπούς εἰς τὸν τρόπον ἐκφράσεώς της, σχεδὸν μετατραπέισα εἰς Γλῶσσαν ἐκφράσεων περιφραστικῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προσωπικῶς θεωρῶ στοιχεῖον ἀδυναμίας καὶ σοβαρᾶς ἀπωλείας τῆς ἀρχικῆς ὑψίστης συνεκτικότητος τῆς Γλώσσης. Διότι π.χ. ἀντὶ νὰ χρησιμοποιῶμεν μίαν λέξιν εἰς τὴν κατάλληλον πτῶσιν πρὸς ἑκφρασιν ἑνὸς συγκεκριμένου νοήματος, τώρα χρησιμοποιοῦμεν δύο καὶ τρεῖς λέξεις διὰ νὰ ἐκφράσωμεν τὸ ἴδιον νόημα! Ἴσως, μᾶλλον εἶναι βέβαιον, ὅτι συνέτεινον εἰς τοῦτο καὶ αἱ ἀτυχεῖς διὰ τὸ Ἔθνος μακρότατοι περίοδοι δουλείας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὴν γλωσσικὴν ἀδυναμίαν καὶ κατὰ τὴν ἄποψίν μου παρακμὴν ταύτης. Ἐπὶ πλεόν ἡ στάσις τῶν νέων Ἑλλήνων ἔναντι τῆς Γλώσσης των.

Σημειωτέον ὅτι τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς εἶχον κάνει πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν! Φαντασθῆτε πόσον ἀκόμη ἔκτοτε ἠπλοποιήθη, δηλ. παρήκμασεν ἡ γλῶσσά μας, με τὰς γνωστὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπεμβάσεις ἐπ' αὐτῆς, τὰς ὁποίας ἐπέφερον εἰς αὐτὴν αἱ διάφοροι μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν Ἑλληνικαὶ Κυβερνήσεις, με τὰς διαδοχικὰς γλωσσικὰς μεταρρυθμίσεις των καὶ αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς ἠμιλλῶντο μετὰ τῶν ποία θὰ ἦτο «προοδευτικώτερα» τῆς προηγουμένης εἰς τὸ θέμα τῆς περαιτέρω ἀπλοποιήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης!

Ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἡ Γερμανικὴ Γλῶσσα διατηρεῖ σταθερῶς ἀπὸ αἰῶνων τὴν ἀρχικὴν συνεκτικότητα καὶ δομὴν της. Εἶναι ὀφθαλμοφανὲς δι' ἐμέ, ὅτι ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα κατέχει πλεόν ὡς πρὸς τὴν συντακτικὴν καὶ γραμματικὴν δομὴν της τὴν ἀρχικὴν συνεκτικότητά της κερδίσασα οὕτω τὰ πρῶτα ἔναντι τῆς Ἑλληνικῆς, ἀφοῦ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχθησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ ἀπλοποιήσωσιν, ὡς ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, τὴν Γλῶσσάν των. Ὁρθῶς ἔκρινον οὗτοι ὅτι τὸ πεδῖον ἦτο ἐλεύθερον δι' αὐτοὺς διὰ πάσης φύσεως ἐπιστημονικὰς τελειοποιήσεις (εἰς τὰς ἐπιστήμας πάσης φύσεως, τὴν τεχνολογίαν, τὴν χημείαν, τὴν ἰατρικὴν κτλ.), ὅμως ἡ Γλῶσσά των ἦτο ἱερὰ καὶ ὄλοι ἔπρεπε νὰ τὴν μανθάνωσιν ὀρθῶς καὶ σέβωνται καὶ νὰ τὴν διατηρῶσιν ἀνέπαφον ὡς τὴν παρέλαβον, ἀνεξαρτήτως τῶν διὰ τῶν ἐτῶν δημιουργηθειῶν διαλέκτων, ποῦ ἦτο φυσικὸν νὰ δημιουργῶνται εἰς ὅλας τὰς Γλώσσας λόγῳ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων καὶ τῶν ἄλλοτε ἀπομεμονωμένων περιοχῶν.

Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πάρω τότε, ἔστω καὶ νεαρὸς φοιτητῆς καὶ ἀμέσως μετὰ ὡς νέος εἰσερχόμενος εἰς τὴν κοινωνίαν, μεταξύ ἄλλων προσωπικῶν προσανατολισμῶν καὶ τὴν Γλωσσικὴν ἀπόφασίν μου. Καὶ αὕτη ἦτο δι' ἐμέ ἡ Ἐπιτομή Καθαρεύουσα. Εἶναι, ὡς γνωστόν, βεβαίως καὶ ἡ Ἐπιτομή Καθαρεύουσα, κατὰ πολὺ ἠπλοποιημένη ἔναντι τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ ἔκρινον ὅτι εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄτομόν μου, ἔπρεπε νὰ σύρω τὴν γραμμὴν ἀντιστάσεως μου εἰς τὴν γλωσσικὴν παρακμὴν, ἔστω καὶ ἀνήκων μεταξύ τῶν πολὺ ὀλίγων ἐναπομεινάντων, καὶ νὰ δείξω τὴν δέουσαν τόλμην καὶ νὰ μὴν ὑποχωρήσω ἄλλον εἰς τὴν ἀκάθεκτον ἀπλοποίησιν καὶ παρακμὴν τῆς Γλώσσης μας. Ἔπρεπε κατ' ἐμέ, ἡ διολίσθησις τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης νὰ σταματήσῃ εἰς κάποιον σημεῖον, διότι ἡ συνεχὴς ἀπλοποίησις ὄχι μόνον εἰς τὴν Γλῶσσαν ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ θέματα, ἅπαξ καὶ ἀρχίσει δὲν ἔχει τέλος... Ἀντιλαμβάνεται δὲ κάποιος τὴν διαφορὰν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν τὴν ραγδαίαν πτωτικὴν πορείαν τῆς Γλώσσης μας τότε καὶ μόνον, ὅταν προβαίη εἰς σύγκρισιν ταύτης μὲ μίαν ἄλλην ἴσης ἀρχικῆς δυναμικότητος. Οὕτω συγκρίνων τὴν σταθερότητα τῆς Γερμανικῆς Γλώσσης πρὸς τὴν συνεχῆ ἀπλοποίησιν τῆς ἰδικῆς μας, ἀντελήφθην μετὰ μεγάλης λύπης, ὅτι δυστυχῶς δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας σήμερον ἡ πλέον συνεκτικωτέρα γλῶσσα, διατηροῦσα ἀμετάβλητον τὴν ἀρχαίαν δομὴν καὶ συνοχὴν ἐκφράσεώς της δὲν εἶναι πλέον ἢ σύγχρονος Ἑλληνικὴ ἀλλὰ ἡ Γερμανικὴ.

Δὲν θέλω νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι δὲν ὑπῆρξαν ἐξελίξεις καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν Γλῶσσαν, ὡς καὶ εἰς κάθε γλῶσσαν. Ὅμως εἶναι ἐλάχιστοι καὶ περιορισμένοι ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἰδικὴν μας Γλῶσσαν καὶ ὁ λόγος εἶναι ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἀντιμετωπίζουσι τὴν Γλῶσσάν των μὲ τὸν ἀρμόζοντα σεβασμὸν καὶ δέος καὶ δὲν διακατέχονται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας μανίαν καὶ πάθος εἰς τὸ νὰ ἀπλοποιῶμεν διαρκῶς τὴν γλῶσσάν μας, ὡς ἐὰν αὐτὸ νὰ ἀποτελῆ ἐπίδειξιν μεγάλης ἰκανότητος ἐκ μέρους μας!

Βεβαίως εἶναι ἐλεύθερος ὁ καθείς νὰ σύρῃ τὴν ἰδικὴν του γραμμὴν ἀντιστάσεως καὶ μὴ περαιτέρω ὑποχωρήσεως εἰς τὴν διολίσθησιν τῆς γλώσσης του ἀναλόγως τῶν ἰδικῶν του κριτηρίων. Ἀκόμη δὲ νὰ δίδῃ, ἐὰν θέλῃ καὶ νέα σπρωξίματα κατολισθήσεως εἰς τὴν γλῶσσάν του, ἀφοῦ δυστυχῶς κατέστη αὕτη ἀντικείμενον πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως! Προσωπικῶς πιστεύω, ὅτι ὑπῆρξα εὐτυχῆς εἰς τὸ νὰ κρατηθῶ πιστὸς εἰς τὴν ἀρχικὴν πεποιθησίμ μου, παρ' ὅλας τὰς ἀναποφεύκτους πιέσεις, ποὺ ἦτο φυσικὸν νὰ ἀντιμετωπίσω καὶ ὑποστῶ. Ἐβοηθήθην ἴσως εἰς τοῦτο καὶ ἀπὸ κάποιους σημαντικοὺς παράγοντας: Π.χ. Λόγω τοῦ ὅτι δὲν εἰργάσθην εἰς Ὄργανισμοὺς (κυβερνητικοὺς, ἡμι-κυβερνητικοὺς κτλ.), ὅπου εἶναι τις ἠναγκασμένος καὶ ὑποχρεωμένος νὰ ἀκολουθῇ πιστῶς τὰς ἄνωθεν ἐπιβαλλομένας κατευθυντηρίου γλωσσικὰς γραμμὰς, μάλιστα δὲ ὅταν ἀποτελῶσιν αὗται ἀποφάσεις προερχομένας ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε καὶ πρέπη νὰ ἐφαρμόζωνται. Οἰαδήποτε δὲ ἄρνησις, ὡς γνωστόν, ἐνὸς ἐργαζομένου, ὅπως ὑπακούση καὶ ἐφαρμόσῃ ταύτας, εἶχε καὶ ἔχει πάντοτε σοβαρότατον ἀντίκτυπον εἰς τὴν ὑψηροεσιακὴν σταδιοδρομίαν του καὶ τὴν ἐν γένει προαγωγὴν του.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διέφυγον πολλῶν πιέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀναγκάζουσι πλείστους φίλους τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ὀρθῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ προβαίνωσιν εἰς γλωσσικὰς ὑποχωρήσεις, συμβιβασμοὺς καὶ παθητικὴν ἀποδοχὴν

τῶν γλωσσικῶν ἀπλοποιήσεων τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς αὐτούς, ἔστω καὶ ἐὰν ἄρκετοὶ κατὰ βάθος διαφωνοῦσι μὲ τὰς διολισθήσεις αὐτάς.

Θὰ ἤθελον νὰ κλείσω τὸ παρὸν ἄρθρον μὲ τὴν παράθεσιν ἑνὸς Γλωσσικοῦ Ἀξιώματος, εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξα πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀφοῦ συνεδύασα τὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις μου μὲ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐμπορικο-οἰκονομικῶν μου σπουδῶν καὶ ἐπιστήμης. Τὸ Γλωσσικὸν Ἀξίωμα εἶναι τὸ ἑξῆς: Ὅτι δηλ. «**Ἡ ἐκάστοτε ἀπλοποιήσις μιᾶς Γλώσσης ἰσοδυναμεῖ εἰς τὴν Γλωσσολογίαν, ὅ,τι καὶ εἰς τὴν Οἰκονομίαν ἢ ἐκάστοτε ἀπλοποιήσις (ὑποτίμησις) ἑνὸς νομίσματος!**»

Εἶναι καλὸν δὲ ὅταν ἀσχολώμεθα μὲ τὴν Γλῶσσαν νὰ ἔχωμεν τὸ Ἀξίωμα τοῦτο πάντοτε ὑπ' ὄψιν μας.

ΛΑΜΠΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΙΟΛΟΥ

*Ανεμίζει τα μαλλιά του τραμουντάνα
θωρεῖ βαθιά τη θάλασσα,
σφουγγάρια, χελώνες, ορφοί
καρτερούν να πιάνονται
από τέτοιο δύτη,
το αρχαίο σκαρί στοιβάζει αιώνες,
απόλυτη σιωπή.
Γλυπτό του βυθού.
Κύματα δεν το παιδεύουν πια,
μόνο η αρμύρα παραμυθιάζει
την αγωνία, το παραλήρημα
όταν στο περιγιάλι
σπονδές, τάματα, αγιασμοί
τρυπώνουν στο κορμί του.
Στου Αντρέα Καριόλου
τα δίκτυα πιάνεται.
Ριζώνει σε βράχους, σε βουνά
σ' ανέμους πελαγίσσιους
στο Κάστρο της Κερύνειας.
Γεμάτο αχνάρια, με καπετάνιο, ναύτες τρεις
και Αντρέα Καριόλου.*

ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ
Φεβρουάριος 2003

CHRISTINA DI LAGOPESOLE

μιά μυστική τῶν ἡμερῶν μας

Ἡ Christina di Lagopesole, ποιήτρια κατ' ἐξοχήν θρησκευτική, με πνοή οἰκουμενική, γεννήθηκε καὶ ζεῖ στὴν Terra di Basilicata, «έναν ἔξοχο καὶ σχεδὸν ἀμόλυντο τόπο πνευματικότητας καὶ σιγῆς», ὅπου, στὸ Lagopesole, μέσα στὸ «ἐρημητήριο-σπουδατήριο» τῆς, «πάνω ἀπὸ ἓνα κάστρο καὶ κάτω ἀπὸ ἓνα βουνό», τὸ Κάρμηλο, σὲ μιὰ φραγκισκανὴ μοναξιά, ζεῖ ζωὴ στοχασμοῦ, προσευχῆς καὶ μελέτης. Στὸ «Ad Crucem» («πρὸς τὸν Σταυρόν»), τὸ τελευταῖο τῆς ἐκδομένο ἔργο με τέλεια τυπογραφικὴ ἐμφάνιση (ἀπὸ τὸν Piero Lacàita, 2001, σελ. 300), βρίσκομε διατυπωμένο με τρόπο ἐπιγραμματικὸ τὸ «πρόγραμμα» τῆς ζωῆς τῆς καὶ τῆς τέχνης τῆς καθὼς καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς:

*«Μνήμων τοῦ Ψαλμοῦ, σὲ ὑμῶ θεέ μου.
Μερίζω τὸν λόγο σου καὶ τὸν δίνω στ' ἀδέλφια μου,
χύνω τὸ νᾶμα στὴν ὄχθη τοῦ καθενὸς τους».*

Χαρακτηρίζοντάς τὴν ὡς ποιήτρια κατ' ἐξοχήν θρησκευτική, δὲν σκοπεύω νὰ περιορίσω τὸ πεδίο τῆς, ἀλλὰ νὰ προσθέσω τιμὴ στὴν τιμὴ. Μὲ τὸ ποιητικὸ ἔργο «Ad Crucem» ἐμπλουτίζει τὴν ἱερὴ ποιητικὴ φλέβα, στὴν ὁποία ἀνήκουν τὸ «Movimenti dell' anima-Libro d' Ore» («Κινήσεις τῆς ψυχῆς - Βιβλίο τῶν Ὁρῶν») (1993), «L' Omelia sul Cantico dei Cantici» («Ὁμιλία πάνω στὸ Ἑῶσμα Ἀσμάτων») (1997) καὶ τὸ «Il libro del Pellegrino» («Τὸ βιβλίο τοῦ Προσκυνητῆ») (1998), τὰ ὁποῖα τὴν τοποθετοῦν ἀνάμεσα στοὺς πιὸ γνωστοὺς θρησκευτικοὺς ποιητὲς τῆς ἐποχῆς μας. Ταυτόχρονα, ὅμως, ὅσα προηγούνται κάποιων συγκεκριμένων λυρικών στιγμῶν, ἀνακαλώντας τὰ χρώματα καὶ τίς φωνές τῆς φύσης, πού, σὰν πολύτιμα πετράδια ἐμπλουτίζουν πιὸ πολὺ τὸ «Ad Crucem», βρίσκονται σὲ μιὰ ἄλλη, ὄχι λιγότερο γόνιμη καὶ εὐτυχημένη φλέβα, διακρινόμενη ἀπὸ ἓνα παράξενο κρεσέντο ἐνδιαφερόντων τοῦ ὁποῖου σταθμοὶ εἶναι τὰ «La Seduzione alimentare» («Ἡ τροφικὴ ἀποπλάνηση») (1983), «Fissione» («Διάσπαση τοῦ ἀτόμου») (1984), «La morte dei morti» («Ὁ θάνατος τῶν νεκρῶν») (1985), «Verso quale cultura. Basilicata Mezzogiorno e Modernizzazione» («Πρὸς ποιά κουλτούρα. Basilicata, Νότος καὶ Ἐκμοντερισμός») (1987), «Sinfonia in Re» («Συμφωνία σὲ ρέ» (1987), «Quel dolce liquore colore amaranto» («Ἐκεῖνο τὸ γλυκὸ λικέρ με τὸ χρώμα τοῦ ἀμάραντου») (1988), «I Canti di Lagopesole» («Τὰ Τραγούδια τοῦ Lagopesole») (1990).

Σ' αὐτὰ προστίθεται, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ ἡ ποιητικὴ συλλογὴ μᾶς ἠλιόλουστης λυρικότητας, καθ' ὁλοκληρίαν μεσογειακῆς, πού ἀνακαλεῖ καὶ ὑμνεῖ τὴ γοητευτικὴ ὁμορφιὰ καὶ τοὺς μύθους τῶν νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου, μαρτυρία ἐκείνου τοῦ «Ἑλληνικοῦ ἀρώματος», πού μιὰ μέρα τὴ συνέδεσε, ὅπως ἡ ἴδια μᾶς πληροφορεῖ με τὴν «Epistola» («Ἐπιστολή») τοῦ προλόγου στὸ «Corrispondenze Angeliche» («Ἀγγελικὴ Ἀλληλογραφία») τῆς ἀθηναίας Ἀγγελ. Μερριανού, ποιήτριας καὶ ζωγράφου. Ἡ «Ἀλληλογραφία» αὐτὴ εἶναι συνθεμένη «με ζεστασιὰ καὶ χάρη ἰταλο-ἑλληνική», ἀπ' εὐθείας «πάνω στὴ χαμηλόφωνη ἰταλικὴ κιθάρα» καὶ ἀφιερωμένη στὴ λουκανὴ ποιήτρια (Lucania = Basilicata), μαρτυρία τῆς ἀδολῆς φιλίας πού τίς συνδέει

«στη σκέψη, στη δουλειά, στην προσευχή και στον στεναγμό», από τη μέρα που οι δρόμοι τους διασταυρώθηκαν και που το διάστημα του χρόνου από τότε καλύπτει κάτι λιγότερο από μια πενταετία: από τα Χριστούγεννα του 1995 ως την Πρωτοχρονιά του 2000.

Ἡ «δωδεκανησιακή» ποιητική συλλογή τῆς Cristina ἔγινε δεκτὴ μὲ ἐνθουσιασμό στὴ Ρόδο, ὅπου ἡ ἰταλικὴ εἶναι γιὰ πολλοὺς ἡ δεύτερη γλώσσα καὶ ἡ ἀνάμνηση τῆς Ἰταλίας εἶναι ἰδιαίτερα αἰσθητὴ, ἐν μέρει καὶ ἀπὸ τὰ πολυάριθμα δημόσια οἰκοδομήματα ποὺ χτίστηκαν ἐκεῖ ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ ἓνα ἄγαλμα τοῦ «Φτωχούλη τῆς Ἀσσίζης», ποὺ στὴν παλάμη τοῦ χεριοῦ του κρατεῖ ἓνα πουλί. Μὲ τὸν ἰδιότυπο τίτλο «Ἀνάμεσα σὲ δυὸ χεῖλη» φέρει ἀπέναντι στοῦ ἰταλικὸ κείμενο τὴν ὠραία ὅσο καὶ πιστὴ μετάφραση στὰ ἑλληνικά, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὴν προαναφερθεῖσα ποιήτρια καὶ ζωγράφο τῆς Ἀθήνας Ἀγγελ. Μεριανοῦ, μιὰ φιλόπονη μελετήτρια, παρούσα στὴν ἰταλοελληνικὴ κοινότητα μὲ τὴν ὑπερτριγωνοειδή της ἐνασχόληση στὴ μελέτη τῶν γκρεκάνικων διαλέκτων τῶν πληθυσμῶν τῶν μικρῶν οἰκισμῶν τῆς Bovesia, πάνω στὶς νότιες πλαγιὲς τοῦ Aspromonte: μιὰ παρουσία ποὺ ὁ γράφων ἀρέσκεται νὰ φέρνει στὸν νοῦ του λόγῳ τῆς συγγένειας τῶν μελετῶν ποὺ τὸν συνδέει μαζί της.

Ἔτσι ἡ καθολικὴ Cristina, χάρις σὲ μιὰ ὀρθόδοξη, μπόρεσε νὰ μεταδώσει καὶ στὸν ἑλληνα ἀναγνώστη, ποὺ δὲν ξέρει τὰ ἰταλικά, τὴ μοναδικὴ ἐκ μέρους τῆς ἀπόδοση τόσο τῆς φυσικῆς ὅσο καὶ τῆς μυθικῆς μαγείας τῶν Δώδεκα Νησιῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ Ρόδος εἶναι, καὶ στὴν πραγματικότητά καὶ στοῦ ὄνομα, τὸ ὠραιότερο λουλούδι. Τὴ χαρακτηρίζομε μοναδικὴ ἀφοῦ εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις ποὺ τῆς ὑπέβαλαν οἱ μελέτες της. Πραγματικὰ ἡ συγγραφέας γνώρισε ἀπὸ κοντὰ τὰ Δωδεκάνησα μόνον ὅταν προσκλήθηκε στὴ Ρόδο μετὰ ἀπὸ τὴ σύνθεση τῆς ποιητικῆς συλλογῆς της.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀναφορά μου στὴν οἰκουμενικὴ ἐμπνευση τῆς Cristina, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος στὴν ἀρχή, μοῦ φαίνεται πρόσφορο νὰ μεταφέρω ἐδῶ ἀπὸ τὶς «Corrispondenze Angeliche» τὴν προσευχὴ τῆς ὀρθόδοξης ποιήτριας στὴν «Παναγία», ὅπως οἱ Ἕλληνες συνηθίζουν νὰ ἀποκαλοῦν τὴν Παρθένο Μαρία, ἀφοῦ καὶ οἱ δυὸ ποιήτριες ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὴ μαρτυρία τοῦ οἰκουμενισμοῦ:

*«Ἁγία Μητέρα, Δέσποινα γλυκειά,
μέσα στὴ σκοτεινιά τοῦ κόσμου
ἄς ἀπλωθεῖ ἡ ἄσπιλη παρουσία σου.
Ἦ γλυκειὰ Μαρία, μητέρα τοῦ Χριστοῦ,
μαζί οἱ δυὸ μας σοῦ μιλοῦμε: ἀκουσέ μας.
Εἶμαι ὀρθόδοξη κι αὐτὴ καθολικὴ·
ἓνα ὅμως ἔχει σημασία:
μιὰ εἶναι ἡ πίστη
μιὰ κι ἡ προσευχή».*

Ἔτσι λοιπὸν ἡ Cristina εἶναι ἀπὸ χρόνια γνωστὴ, ἀναγνωρισμένη καὶ πολυβραβευμένη στὴ χώρα της καὶ στοῦ ἑξωτερικοῦ γιὰ τὰ πολυάριθμά της κείμενα, ἐμποτισμένα μὲ βαθιὰ θρησκευτικότητα, χάρις στὰ ὅποια, μέσα στοὺς φοβεροὺς καιροὺς μας, ὑψώνεται σὰν φάρος πνευματικότητας, γίνεται κήρυκας τῆς αἰώνιας ἀλήθειας καὶ διερχομένης τῆς χριστιανικῆς ἀνεκτικότητας στὴ ζωὴ καὶ στὸν κόσμον, σὲ πλήρη ἀνταπόκριση καὶ συνάφεια πρὸς τὴ δικὴ της ἀξιοζήλευτη ἐπιλογή βίου.

Όσον αφορά στην προσωπικότητα της μυστικής αυτής λουκανής «με τὰ ασύγκριτα, ξεαύλωμένα, άσπιλα, διάφανα καὶ μυστηριώδη μάτια», πρέπει νὰ ὑπογραμμισθοῦν ἀκόμα ἡ ταπεινότητα καὶ ἡ ἀπλότητα, πού μόνο φαινομενικά συγκρούονται με τὴν πάντοτε ξεαίρετη συμμετοχὴ τῆς σὲ πολυάριθμες λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις.

Τὰ ἀμέτρητα βραβεῖα πού τῆς ἀπονεμήθηκαν, μαζί με τὰ ἔσοδα ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς, δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθυμίας τῆς γιὰ ἐφήμερη ἐγκόσμια ἀναγνώριση, ἀλλὰ ἀποτελοῦν «τὸ νέκταρ πού δωρήθηκε σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸν Χριστό», τὸ «οὐράνιον μάννα», πού τῆς ἐπέτρεψε νὰ χτίσει ἕναν Ναὸ «με πέτρες πού μιλοῦν» στὸν «Θεῖο Ἐσταυρωμένο», στὸ Lagopesole, ἀνάμεσα στὸ προαναφερθὲν ἱερὸ βουνὸ τοῦ Καρμήλου καὶ στὸ Castello, πού ἀνῆκε «στὸν δεῦτερο ἄνεμο τῆς Σουάβας». Χτίστηκε συγκεκριμένα στὸν χώρο τῆς ὀπτασίας, γιὰ ν' ἀποτελέσει «τόπο ἡσυχασμοῦ καὶ στοχασμοῦ, μακαριότητος καὶ προσευχῆς· τόπον, εὐοσμο ἀπὸ νάρδο, ὅπου ἡ καρδιά συμφωνεῖ με τὴν καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται τὴ σιγουριά πού προσφέρει ὁ Θεὸς σὰν ἕνα γαϊτάνι χαρᾶς», ὅπως ἡ ἴδια τὸ βεβαιώνει στὴν ποιητικὴ προζῶα με ρυθμὸ πανηγυρικὸ καὶ χαρούμενο, με τὴν ὁποία, στὸ «ad Crucem» μᾶς τὸ περιγράφει.

Ἐνα βιβλίον καὶ ἕνας ναὸς, μέσα στὴν παγκοσμιότητα τῶν συμβαινόντων, εἶναι ἔργα διαφοροτικοῦ χαρακτήρα, ἀφοῦ τὸ ἕνα ἀνήκει στὴ λογοτεχνία καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἀρχιτεκτονική. Δὲν εἶναι ὁμως ἔτσι γιὰ τὸ «ad Crucem» καὶ γιὰ τὸν «Ναὸ», πού ἡ Cristina ἀφιέρωσε στὸν Θεῖο «Ἐσταυρωμένο». Κι αὐτὸ ἐπειδὴ ἡ σύνθεση τοῦ πρώτου συμπίπτει σχεδὸν με τὴν οἰκοδόμησι τοῦ δευτέρου καὶ γιὰ τὴν αἰτία καὶ τὰ δύο ἔχουν ὑπαγορευθεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνάγκη καὶ τὴν ἴδια πρόθεση: νὰ ὑμνήσουν τὸν Χριστό, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τῆς ἔδωσαν οἱ προβλεπτικοὶ γονεῖς τῆς. Εἶναι δυὸ ἀληθινὰ καὶ ἀρμόζοντα doxastikà, ἀπὸ λέξεις τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ «φθεγγόμενες» πέτρες τὸ ἄλλο. Δὲν εἶναι χωρὶς λόγο πού ἔχουν ἀριθμητικὴ συμβολογία καὶ ταυτόσημα γεωμετρία.

Τὸ πρώτο, συνθεμένο ἀπὸ τὶς 14 Δεκεμβρίου 1997 ὡς τὰ Χριστούγεννα τοῦ 2000, καὶ ὀλοκληρωμένο στὶς 6 Ἰανουαρίου τοῦ λήγοντας ἔτους (2001), ξεαίρει τὸν «Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ», «κλίμακα ἐπουράνιον ἄγουσαν πρὸς τὸν Πατέρα», πού ἀγκαλιάζει καὶ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ ἔχει ὡς ἀναβαθμοὺς τὶς θεῖες ἐντολές, χάρις στὶς ὁποῖες ἀνεβαίνει κανεὶς στὸν οὐρανὸ καὶ πού κέντρο τῆς εἶναι ἡ καρδιά τοῦ Χριστοῦ, μεταίχμιον τοῦ κόσμου, καθὼς συνδέει τὸ ἀνθρώπινο με τὸ θεῖο. Ὅπως ἡ ἴδια ἡ συγγραφέας μᾶς πληροφορεῖ εἶναι ἕνα «Ascetikon», ἕνα «Ἐνδοσκοπίον», μιὰ «Φιλοθεῖα», ἕνα «Βιβλίον τῶν Ὁρῶν», ἐν τέλει μιὰ «Κλίμακα τελείωσης», ἡ ὁποία, με τὴ συγκεκριμένη ἀνάπτυξη τῆς σύνθεσής τῆς, θυμίζει τὰ ἐπιγραμματικά «Canti di Lagopesole» («Τραγούδια τοῦ Lagopesole»), «συνθεμένα κυκλικά πάνω στὶς βάσεις τοῦ μύθου, τῆς μαγικῆς γνώσης, μιᾶς τροχισμένης ἀστρικοῦς ἀριθμολογίας», ὅπως στὴν ἐποχὴ πού ἔγραφε ὁ Giuseppe Conti. Πράγματι τὸ «ad Crucem», ἔχοντας σταθερὴν βάση τοῦ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, τὰ ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τὴ διδασκαλία τῶν Μυστικῶν, στοὺς ὁποίους ἡ Cristina ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀφορμᾶται, δημιουργεῖ μιὰ «πορεία τελείωσης» ἀπὸ τοὺς «Vespri» («Ἐσπερινούς») στὰ «Lodi» («Ἐγκώμια») μέσφ διαφόρων «Notti» («Νυκτῶν»), με «Sensi» («Αἰσθήσεις») καὶ «Stati» («Καταστάσεις») - πού μεταβάλλονται - καὶ με προοδευτικὲς «Virtù» («Ἀρετές»). Μιὰ «πορεία τελείωσης», στὴν ὁποία διακρίνονται ἡ φόρμα καὶ ἡ μονολιθικὴ ἀυστηρότητα ἐνὸς ἀληθινοῦ καὶ ἀρμόζοντος ποιήματος

ἄσκησης, πού διαιρεῖται καὶ συμπληρώνεται μὲ «Gradi» («Ἀναβαθμούς») δέκα ἀκριβῶς, πού ὅλοι μαζί συνθέτουν τὴν «κλίμακα τῆς τελείωσης», καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι πού βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ κέντρο, δηλαδή τὴν καρδιά τοῦ Χριστοῦ, «μεταίχμιο τοῦ κόσμου», ἐκπροσωποῦν τὴν «Κατάσταση τοῦ Στοχασμοῦ», ἐνῶ ἐκεῖνοι πού βρίσκονται πάνω ἀπ' αὐτὸ τὴν «Κατάσταση τοῦ Διαλογισμοῦ». Στὴν τελείωση αὐτὴ καταλήγει χάρις στὶς θεολογικὲς ἀρετές: τὴν «Πίστη», πού μᾶς γεμίζει μὲ τὴν ἀναγκαῖα δύναμη, τὴν «Ἐλπίδα», πού μᾶς στηρίζει, καὶ τὴν «Ἀγάπη», πού μᾶς φωτίζει. Στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς δέκα «Ἀναβαθμούς» ἀντιστοιχεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ «Στάδια» τῆς ὑπαρξης, τὰ ὁποῖα μεταμορφώνουν τὸ δημιούργημα ἀπὸ «Πρωτόγονο» σὲ «Τέλειο».

Τὸ «Δέκα», προϊόν τοῦ ἀθροίσματος τῶν πρώτων τεσσάρων ἀριθμῶν (1+2+3+4), εἶναι ἡ «tetraktys» («τετρακτύς») τῶν Παθαγορείων, οἱ ὁποῖοι τὸ θεωροῦσαν ἱερό καὶ πηγὴ κάθε δημιουργίας καὶ στὸ ὁποῖο κορυφῆ εἶναι τὸ Ἔνα, ὁ Θεός, καὶ παριστάνεται γεωμετρικὰ μὲ ἓνα ἰσοπλευρο τρίγωνο, ἀπεικόνιση τῆς θεότητας, στὸ κέντρο τοῦ ὁποῖου, στὸ 5, βρίσκονται τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ, ἡ καρδιά τοῦ Σταυροῦ, εἰκόνα τοῦ ὄρους καὶ σύμβολο τῆς ἄσκησης, τῆς ὁποίας κορυφῆ εἶναι ὁ Θεός. Γιὰ τοῦτο τὸ «ad Crucem» ἀρθρώνεται σὲ δέκα ποιητικὲς στιγμές, ὅσοι καὶ οἱ ἀναβαθμοί.

Ὁ Ναός, «γέννημα ἑνὸς σχεδίου ἀγάπης», οἰκοδομημένος ἀνάμεσα στὰ τέλη τῆς Δεύτερης Χιλιετίας καὶ στὶς ἀρχὲς τῆς Τρίτης καὶ ἐγκαινιασμένος στὶς 14 Σεπτεμβρίου 2001, ἔχει τὸ δικό του συμβολικὸ ὕψος: Τὸ «τριαδικό» του σχῆμα, προσανατολισμένο πρὸς τὴν πορεία τοῦ ἡλίου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς χώρους: «νάρθηκα», «κυρίως ναό» καὶ «ἱερό» ὑπερυψωμένο καὶ μὲ ἀψίδα.

Τετράγωνος ὁ πρώτος, μὲ «βασιλική» θύρα εἰσόδου ἀπὸ τὸν βορρᾶ, μπροστὰ στὴν ὁποία ὑψώνεται μιὰ ἄλλη, ἴδιας μεγαλοπρέπειας, πού βλέπει πρὸς τὸν ἄμβωνα καὶ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν ὠραῖο οἶκο τοῦ Ἐρημητηρίου. Μὲ τετραγωνισμένο σχῆμα ὁ δεύτερος, ὀρθοθετημένος ἀπὸ τέσσερις ἀστραφτεροὺς κίονες (πού ὁ καθένας ἀπεικονίζει ἓναν Εὐαγγελιστὴ καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος) μὲ ἀψιδωτὸ θόλο - εἰκόνα τοῦ «οὐρανοῦ»-, τοῦ ὁποῖου ἡ κορυφὴ, μὲ σταυροειδῆ ἐπιγραφή, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, «τὸ φῶς τοῦ κόσμου» «στέμμα τοῦ ναοῦ», τὸ ὁποῖο στέλλει συμβολικὲς ἀκτίνες φωτὸς πάνω στους κίονες καί, «σὰν σὲ καθρέφτη, ἀντανανκᾶται στὸ κέντρο τοῦ ναοῦ, ἐπάνω στὸν θεμέλιο λίθο, τὸν σταυρὸ τοῦ Λόγου...». Ὁ λίθος αὐτός, σὲ σχῆμα σταυροῦ, θυμίζει ἰδιαίτερα τὸ ὄραμα τῆς «κλίμακας» τοῦ Ἰακώβ, πού στοχεύει στὴν ἄνοδο πρὸς τὸν Θεό. Οἱ «ἀναβαθμοὶ πρὸς τὴν τελειότητα», μέσω τῶν ὁποίων τὸ ἀνθρώπινο δημιούργημα φθάνει ἀπὸ τὸν «θεμέλιο λίθο» στὸν «ἀκρογωνιαῖο», εἶναι ταυτόσημοι μὲ ἐκείνους πού ὑψώνονται στους Δέκα Ἀναβαθμούς στους ὁποίους διαιρεῖται τὸ «ad Crucem». Δὲν εἶναι χωρὶς λόγο πού στὴν «Invocatio» («Ἐπίκληση-Προσευχή») ἡ Cristina, μὲ τὴ σκέψη στραμμένη πρὸς τὸ διπλὸ καὶ μαζί ἐνιαῖο σχέδιο, ἐπικαλεῖται ἔτσι τὴ «Μούσα» τῆς:

*«Ἐλα, Χριστέ ἀγαθέ, τοῦ ἀγαθοῦ χορηγέ,
ἔλα ἐκ δεξιῶν μου καὶ βοήθησέ με,
ἀξίωσέ με νὰ οἰκοδομήσω γιὰ σένα οἶκον
καὶ ἐκεῖ νὰ σὲ λατρεύω μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους».*

Αὐτοὶ ποιικίλλουν σὲ ἀριθμὸ ἀπὸ ἀναβαθμὸ σὲ ἀναβαθμὸ: πέντε στὸν πρῶτο καὶ

δυό στὸν δεύτερο, πάλι πέντε στὸν τρίτο, τέταρτο, ἕβδομο καὶ ἕνατο, τέσσερις στὸν ὄγδοο, ἕξι στὸν ἔκτο καὶ ἑπτὰ στὸν δέκατο, ὁ ὁποῖος, ἐπὶ πλέον, κλείνει μὲ τὸ κείμενο τοῦ «Te Deum» («Σὲ τὸν Θεόν»). Ὁ πέμπτος - προφανῶς ἡ ἐπίκληση στὸ 5, κέντρο τοῦ ἰσοπλευροῦ τριγώνου ποῦ συμβολίζει τὸ θεῖον - μὲ τὸν τίτλο AD CRUCEM, τὸν ἴδιο μὲ ἐκεῖνον τοῦ βιβλίου, ἀρθρώνεται, ἀντιθέτως σὲ περισσότερες δημιουργικὲς στιγμὲς. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ σύνθεση «Δεῦτε πάντες οἱ λαοί, δεῦτε πρὸς τὴν Ἁγίαν Φάτνην», ποῦ ἀπηχεῖ τὴ θυσία τοῦ Ἐσταυρωμένου, τὴν ὑψιστὴ πράξη τῆς ἀγάπης τοῦ Δημιουργοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν δημιουργημάτων του, στὴν ὁποία τὸ ποιητικὸ χάρισμα τῆς Cristina ἔχει φθάσει στὸ ἀποκορύφωμα ἑνὸς ἀπαράμιλλου κάλλους καὶ μεγάλης δραστηριότητος ἐπικοινωνίας. Σ' αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὴν ἐξαίρετη μετάφραση, στὴ μεσαιωνικὴ λειτουργικὴ λατινικὴ, τῆς σύνθεσης αὐτῆς, ποῦ ἔκαμε ὁ καθηγητὴς Tuomo Rokkanen τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἑλσίνκι.

Ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὴ σελίδα 137 ὡς τὴ 217, ἡ «Μεγάλῃ Ἱερῇ Ψαλμωδία» σὲ δυὸ γλῶσσες (ἰταλικὴ καὶ μεσαιωνικὴ λειτουργικὴ λατινικὴ) «χωρισμένη σὲ μέρη τὰ ὁποῖα διακρίνονται καὶ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ μουσικὴ ἄποψη, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ «incipit» («εἰσαγωγή») διαφόρων ποιητικῶν στιγμῶν τοῦ «Venite, popoli tutti, venite al Santo Legno» («Προσελθετε, πάντες οἱ λαοί, προσέλθετε εἰς τὸ Θεῖον Ξύλον»), σὲ μουσικὴ τῶν πατέρων A. Susca καὶ G. Santolla τῆς Madonna della Scala τοῦ Noci. Ὁ πρῶτος ἀναβαθμὸς, μὲ τὸν ὁποῖο ἀρχίζει τὸ ποίημα, μὲ τοὺς στίχους:

*«Ὅταν ξαφνικὰ, νά,
στὸ μικρὸ ἐρημητήριο ἔφθασε τὸ φῶς, στὸ κελλί
στὸν βαθουλὸ κῆπο, στὰ πόδια τοῦ ἱεροῦ Βουνοῦ,
ὅπου ἡ Παρθένος ἐναγκαλίζεται τὸν Υἱὸν
καὶ περιβάλλει μὲ ἀγαλλίαση τὸν οὐρανὸ,
ὅπου πετάει τὸ γεράκι καὶ φτερουγίζει ἡ κίσσα
κι ὅπου κουρνιάζει ἡ καρδιά».*

ἀνοίγει τὴ σειρὰ ἐκείνων τῶν ποιητικῶν εἰκόνων ποῦ χαρακτηρίσαμε πετράδια.

Ἀπὸ τὸν δεύτερο ἀναβαθμὸ κάνομε ἀναφορὰ στὸ TESTAMENTUM SPIRITUALE (ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΘΗΚΗ), συνθεμένο στίς 18 Ἀπριλίου τοῦ 1998, ἡμέρα τῶν πεντηκοστῶν ἔκτων γενεθλίων της, στὸ ὁποῖο ἡ ποιήτρια στρέφει τὰ νῶτα στὸ παρελθὸν καὶ ἐπαναλαφρητίζει τὸν κόσμο:

*«Κι ἔπειτα, ὅταν τραγούδησα τὴ χλόη,
τὰ ἄνθη, τὸ ἕναστρο στερέωμα,
τις κρυφές καὶ τις φανερές τις ὁμορφιές,*

.....
*... ἔνιωσα πῶς τῆς θάλασσας τὰ βάθη
τὸ ὕψος τῶν βουνῶν, ἡ ἀπεραντωσύνη τῶν ὀριζόντων
... δὲν ἦταν ἀκόμα ἀρκετά,
ἔνιωσα στὴν καρδιά μου πῶς λίγο εἶχα ψάλει,
πῶς λίγο εἶχα ἀγαπήσει.
Γύρισα καὶ σὲ εἶδα, Κύριε.
Πῆρα νὰ σ' ἀγαπῶ.*

Ἦσουν φῶς, θάλασσα, βουνά, φτερούγα,
 βάθος κι ἀπεραντωσύνη,
 ἦσουν ἐν ὑψίστοις και ἐπὶ γῆς...
 Μ' ἔνιωσες κι εἶχε τὸ κάθε τι ἀλλάξει,
 γιατί ἐσὺ ἦσουν ἐκεῖ: ἦταν διαφορετικὴ και ἡ ζωὴ.
 Τὰ κλειστὰ χέρια ἄνοιγαν σὰν λουλούδια,
 ἀφήνοντας νὰ πέφτει γύρις ἀγαθῶν.
 Τὰ μάτια ἀντίκρουσαν τὰ ἄλλα μάτια
 και δὲν χαμήλωναν,
 στὴν ψυχὴ μέσα ἔμπαινε αὔρα λεπτὴ, ἀπριλιάτικη,
 στ' ἀλήθεια δὲν ὑπῆρχε μάταιος λόγος μήτε πολλαπλὸς καθρέφτης.
 Ἐνα ἦταν τὸ πρόσωπό σου.
 Τὸ κάθε τι ἄλλαξε.
 Ἔπρεπε νὰ ἐπαναλαβηθῶ τὸν κόσμο,
 ἔπρεπε νὰ τὸν ξανασχεδιάσω μὲ τὰ μάτια τῆς Ἀγάπης.
 Ὁ λόγος ποὺ ἦταν μέσα στὸν κόσμο
 ἔφτασε στὸ σπῖτι μου,
 στὸ σιωπηλὸ ἐρημητήριο,
 κι ἔγινε κόρη τοῦ Θεοῦ
 και στοχάστηκα βαθιὰ τὴ δόξα του».

Ἄλλὰ στὸ «ad Crucem» δὲν ὑπάρχει μόνο στοχασμὸς και μυστικὴ ἄσκηση:
 ὑπάρχει μαζὶ και πρόγραμμα συλλογικῆς ζωῆς, ὄχι μόνο θρησκευτικῆς ἀλλὰ και
 κοινωνικῆς και πολιτικῆς, στο κέντρο τῆς ὁποίας βρῖσκεται ἡ ἀλληλεγγύη:

«Προσέλθετε, πάντες οἱ λαοί, προσέλθετε εἰς τὸ Θεῖον Ξύλον...
 βάλε πίσω τὸ σπαθὶ σου, ἄνθρωπε, κι ἄφησέ το νὰ κρέμεται
 νεκρὸ στὴ μέση σου: ἀρκετὰ ἔμεινες μὲ τοὺς μισοῦντες τὴν εἰρήνην.
 Ἀγάπα, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντολή!
 Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, ὅπως ἐγὼ σᾶς ἀγάπησα...
 Λύσε, ἄνθρωπε, τὰ δεσμὰ κάθε ἀδικίας...
 Μοίρασε στὸν πεινασμένο τὸ ψωμί σου
 και βάλε στὸ σπῖτι σου τὸν ἄστεγο φτωχό·
 ἂν βλέπεις τὸν γυμνὸ, ντύσε τον πάλι
 και ὁ Θεὸς θὰ εἶναι πάντα μετὰ σοῦ».

Τέλος μᾶς ἀρέσει νὰ θυμόμαστε τὴν CONSTANTIA (ΕΥΣΤΑΘΕΙΑ -
 ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ), γιὰ τὸ αἶσθημα τῆς εἰρήνης και τῆς πάλλουσας γαλήνης ποὺ τὴ
 διατρέχει:

«Ἡ μέρα τελειώνει,
 ὁ ἥλιος πέφτει και τὸ φεγγάρι ἀνεβαίνει τώρα
 ἀνάμεσα στ' ἀστέρια
 ὁ χρόνος κυλᾷ ἀνάμεσα στὶς σφαῖρες τοῦ οὐρανοῦ,
 ὁ γρύλλος ἀκολουθεῖ τὸ τζίτζικι,
 ὁ κορυδαλλὸς τὸ ἀηδόνι·
 ἡ καμπάνα σημαίνει τὸν Ἑσπερινό, τὶς Ψαλμωδίες,

*κάθε ἦχος καὶ φωνὴ σιγοῦν
μὰ τὸ χέρι μου εἶναι σταθερὰ μέσ' στὸ δικό σου».*

Καθὼς καὶ γιὰ κείνο τὸ δαντικό, δὲν ξέρω τί, ποῦ ἀποπνέει:

*«Ἀφήνοντας τὸ βάρος στὴν κοιλάδα,
τὰ σκαλοπάτια διάβηκα ἕνα ἕνα,
ὁ ἴδιος: ὁ Θεὸς τῆς δόξας μ' ἔχει ντύσει
καὶ με κρατεῖ μαζί του καὶ με εὐφραίνει».*

Συμπεραίνοντας, τὸ «ad Crucem» εἶναι ἡ ὕψιστη ἔκφραση τοῦ ποιητικοῦ χαρίσματος τῆς Cristina καὶ μαζί ἀπόδειξη τῆς ἀπέραντης καὶ ταυτόχρονα ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν Ἁγίων Γραφῶν, τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν Μυστικῶν καὶ γενικὰ τῆς καλλιέργειας ποῦ ἐκείνη κατέχει καὶ ἰσοξυγιάζει με ἔμπειρη μαεστρία - ἀρετὴ ὄχι συνηθισμένη. Μιλᾷ με ἀμεσότητα στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιὰ τοῦ χριστιανοῦ καὶ τὸν κάνει νὰ βλέπει τὸν κόσμο με ματιὰ νέα, πλατιά, νὰ βλέπει δηλαδὴ πέρα ἀπὸ τίς διαφορὲς στὸ χρῶμα, στὴ φυλὴ, στὴ γλώσσα καὶ στὴν πίστη, τὴν Ἁγία Μορφή τοῦ Χριστοῦ νὰ καθρεφτίζεται στὴ μορφή κάθε ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Καὶ δὲν θ' ἀφήσει ἀδιάφορα οὔτε τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ τῶν μὴ πιστῶν, ἀρκεῖ αὐτοὶ νὰ ἔχουν ἀνατραφεῖ με ὑγιεῖς ἠθικὲς ἀρχές: κι ἂν δὲν μπορέσει νὰ τοὺς μεταστρέψει, θὰ τοὺς ὑποβάλει τουλάχιστο, ἄς εἶναι καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, τὴν ἀμφιβολία.

Ὅσον ἀφορᾷ στὸ ὕφος, συγκρατημένο ἐπίσης μέσα στὴ γλαφυρότητά του, καρπὸς ἐπιμελοῦς καὶ ζυγισμένης ἐπιλογῆς γλωσσικῶν στοιχείων, ἡ συγγραφέας κατέχει τὴν ἀκρίβεια τῆς γλυφίδας καὶ τὴ λειτουργία τῆς σμίλης. Τὰ ὑποδειγματικὰ θέματα, συχνὰ καρπὸς θείας ἔμπνευσης, ἐκφράζονται ποιητικὰ χάρις σ' ἕνα μοναδικὸ χάρισμα τῆς ποιήτριας, τὸ ὁποῖο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ τῆς παρέχει τὴν ἰκανότητα νὰ συγκεντρῶνει καὶ νὰ μεταδίδει τὴν ὁμορφιὰ τοῦ δημιουργήματος, τῆς ἐπιτρέπει νὰ μετουσιῶνει τίς ιδέες καὶ τίς σκέψεις σὲ εἰκόνας προικισμένες με ἔσωτερικὴ ἀρμονία.

MICHELE IANNELI

(μτφ. Γ. Χατζηκωστής)

(Περιοδικὸ Silagus, ἀρ. 221-222-Μάϊος-Αὐγουστος 2002, σσ. 37-42)

ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΜΑΣ

*Μη φοβάσαι καημένη, μικρὴ Πατρίδα.
Δε θ' ἀφήσουν νὰ Σε σκεπάσουν οἱ στάβλοι
του Αυγεία.*

*Κι οὔτε κανένας Ἀπίλλας,
νὰ Σε θανατώσει.*

*Τι οἱ αξίες τῆς Ζωῆς κι ἡ ἀρετὴ,
Χρειαζόνται Σημαιοφόρους.*

ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ (π. 349-407)

ἐπισκόπου καὶ πατέρα τῆς Ἐκκλησίας (13 Νοεμβρίου)

*Καὶ καθάπερ τὸ πῦρ δοκιμώτερον ποιεῖ τὸ χρυσίον,
ὅταν αὐτῷ συγγένηται,
οὕτω καὶ ταῖς χρυσαῖς ψυχαῖς ἐπιούσα θλίψις.
καθαρωτέρας αὐτὰς ἐργάζεται καὶ δοκιμωτέρας.*

Ἰω. Χρυσοστόμου, Ἐπιστολαὶ εἰς Ὀλυμπιάδα, 17,3

*Μὲ τῇ φωνῇ χαρὰ γεμάτῃ σὲ ὑμνῶ, Ἰωάννη,
τῆς Ἀνθούσας καὶ τοῦ Σεκούνδου τέκνο, ὧ εὐπατριδῆ,
τῆς εὐγλωττίας ἀρχιτεχνίτη, δάσκαλε τῆς θείας Ἀλήθειας,
μορφῇ ἐξαίσια, ἄνθρωπε δίκαιε καὶ σοφέ,
λάμπη καὶ φλόγα ἀκαταμάχητη,
κήρυκα ἀκηλίδωτων δογμάτων,
καρδιὰ περίτμητη, τοῦ οὐράνιου Κόσμου στοχαστή,
φύλακα ἅγιε τῆς ὁμοσύσιας καὶ ἀδιαίρετης Τριάδας.*

*Ἐνοικος τῆς ἀγάπης, μέσ' ἀπὸ σκαλοπάτια καὶ ἀνεβάσματα,
ἀστράφτοντας ἀπὸ φωτιά πού καίει,
στὸν Λόγο ἀπόλυτα δοσμένος,
φωτίζοντας τῇ χριστιανικῇ Οἰκουμένῃ,
ἐφθασες στὴ φεγγοβολιὰ τῆς θείας Ἀλήθειας,
ὧ νικητὴ ἀτρόμητε τοῦ στέφους.
Ἀσκητὴ καὶ ἐρημίτη, ταπεινὸ καὶ ἅγιε ἱεράρχη,
μετουσιωμένε μέσ' στὴ χάρη τοῦ Κυρίου,*

*παρθενικὸ ἄστρο τῆς ἐρήμου, ὑπάτε πατριάρχη,
πολύτιμο χρυσάφι καθαρμένο στὸ χωνευτήρι τῆς φιλανθρωπίας,
τὸ ἀγαθὸ ἦταν μέσα σου ὄλο, ἀγαπημένε!*

*Ἄρμονικὸ τὸ ἦφος σου, καθάριο, χάρη ἀπτική ἀτόφουα,
μεγαλορρημοσύνη θαλερῆ, ἀπ' τὸν καιρὸ πού θήλαξες ἀκόμα,
γεωργημένῃ μέσ' στοῦ λόγου τὸν εὐωδιασμένον κῆπο.*

*Ἐπιστολές καὶ πραγματεῖες, λόγοι, πανηγυρικοὶ, ὁμιλίες,
τῆς φωνῆς ὑπέροχη ἄρμονία, δαμασκηνὸς ψαλμός,
καμάρι τῆς Ἀντιόχειας, δόξα τῆς Κωνσταντίνου Πόλης,
δύναμη ἀληθινῆ πίστεως καὶ ἐλπίδας:*

ὄλα μαζί αὐτὰ ἐσὺ εἶσαι!

*Μηναῖα, Μαρτυρολογία, Καλενδάρια, Συναξάρια,
τὸ ὄνομά σου αἰνοῦν, σταυροὶ καὶ εὐαγγέλιο σὲ στολίζουν·
μέσ' στὴν Ἁγία Σοφία κοιμᾶσαι, ὅπου Ἀγγέλοι σὲ φρουροῦν
καὶ μ' ἓνα στόμα σὲ ὑμνοῦν,
Χρυσόστομε, τοῦ Χριστοῦ στόμα!*

CHRISTINA DI LAGOPESOLE

(μτφ. Γ. Χατζηκωστής)

(ἀπὸ τὸ βιβλίον *Flos Sanctorum*, σσ. 606-607)

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ - ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΚΑΙ ΞΕΝΟΥΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΣ

Μουσική ζωή στην Κύπρο αρχίζει ουσιαστικά να εμφανίζεται τέλη του 19ου αιώνα.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας¹, πριν από το 1878, η ψυχαγωγία των Κυπρίων περιοριζόταν στις οικογενειακές γιορτές και συγκεντρώσεις που γίνονταν τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, τις Αποκριές, αρραβώνες, γάμους, βαφτίσια, πανηγύρια, τα οποία ευλογούνταν με τη Θεία λειτουργία της Κυριακής και μετά ακολουθούσε το γλέντι. Στο γλέντι ήταν πάντα παρούσα η δημοτική μουσική, κυρίως η φωνητική. Φυσικά η φωνητική μουσική προϋπήρχε της ενόργανης που ήταν ελάχιστη. Η ενόργανη υπήρχε με τη μορφή του απλού οργανοπαίχτη, που περαστικός καθώς ήταν από τα χωριά έδινε και μουσικές βραδιές ή ερχόταν καμιά «κουμπανία» δηλ. συγκρότημα που έπαιζαν για ένα χρονικό διάστημα στο κέντρο της Λευκωσίας και στα κέντρα των μεγάλων πόλεων. Το διάστημα αυτό έχουμε την κάθοδο Ξένων μουσικών. Από αυτούς επωφελήθηκαν πολλοί Κύπριοι μουσικοί αφού κοντά τους μάθαιναν διάφορους μουσικούς «σκοπούς» και τεχνικές των διαφόρων οργάνων. Έτσι σιγά σιγά καταρτίστηκαν οι πρώτοι Κύπριοι σε διάφορα όργανα και άρχισε μια κάποια μουσική κίνηση που περιοριζόταν σε λίγους κατά τόπους οργανοπαίχτες. Τα όργανα της εποχής εκείνης ήταν το βιολί, λαούτο, σαντούρι, αρμόνικα, αργότερα το κλαρίνο, και από τα κρουστά ήταν η «ταμπουτσιά». Οι τουρκοκυπριακές οικογένειες χρησιμοποιούσαν ένα τύμπανο και ένα έγχορδο όργανο στα γλέντια τους. Πολλές φορές τουρκοκύπριοι τραγουδούν τουρκικές μελωδίες με ελληνικά λόγια.

Μετά το 1878, όταν το νησί πέρασε στους Άγγλους, άρχισε σιγά σιγά να αλλάζει ο τρόπος ζωής και ψυχαγωγίας των Κυπρίων. Πλέον οι κοινωνικές συγκεντρώσεις δεν γίνονταν 3 φορές το χρόνο αλλά πολύ συχνά, μιας και άρχισαν να διοργανώνονται και οι πρώτοι χοροί φιλανθρωπικού χαρακτήρα. Ο πρώτος χορός που έγινε το 1895, ήταν σε μια άδεια αποθήκη κάπου στον Άγιο Κενδέα².

Τις πρώτες δεκαετίες του 1900 γίνονται χοροί και στα σπίτια κυρίως Πρωτοχρονιά και Αποκριές. Έτσι σιγά σιγά αρχίζουν οι Κύπριοι να έρχονται σε επαφή με την κοσμική δυτική μουσική, τα βάλς, τους χορούς, τις πόλκες και τις καντρίλιες. Δημιουργούνται έτσι και τα πρώτα χοροδιδασκαλεία, λέσχες και σύλλογοι.

Γύρω στο 1900 δημιουργούνται οι πρώτες μπάντες. Πρώτη φιλαρμονική³ στο νησί ήταν η φιλαρμονική του δήμου Λευκωσίας⁴ που ιδρύθηκε το 1897 με παρότρυνση

1. «Η Λευκωσία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας (1571-1878)», Έκδοση Δήμου Λευκωσίας, 1987

2. « Πάφος, Το παλιό Κτήμα» Αγνής Μιχαηλίδη, Λευκωσία 1989

3. Ελευθερία, 18 Απριλίου 1953

4. Η φιλαρμονική του Δήμου Λευκωσίας διαλύθηκε και επαναλειτούργησε το 1916 με 14 μέλη. Τότε την διεύθυνε ο Χ. Πετρόπουλος. Το 1927 την παρέλαβε το δημαρχείο και επωνομάστηκε δημοτική φιλαρμονική η οποία λειτούργησε μέχρι το 1931. Φιλελεύθερος 22/9/71.

του δήμου και μαέστρο τον Αυστριακό Δημήτριο Πάτζιτζ, ο οποίος διέμενε μόνιμα στη Λάρνακα. Μπάντες δημιουργεί μετά η αστυνομία, ο αγγλικός στόλος, η αρμενική κοινότητα, η φιλαρμονική Λάρνακας με μαέστρο τον Ούγγρο Λεοπόλδο Γκλάσνερ το 1903, φιλαρμονική Λεμεσού 1908 με μαέστρο τον Αλέξανδρο Καλλιγέρη.

Το ρεπερτόριο τον φιλαρμονικών περιλάμβανε πατριωτικά τραγούδια, ύμνους, εμβατήρια, και απαραίτητα τον «Βασιλικό ύμνο». Ιδιαίτερη λαμπρότητα είχαν οι γιορτές των γραμμάτων, Των Τριών Ιεραρχών, η 25 η Μαρτίου. Μετά από τη δοξολογία στους ναούς ο κόσμος μαζευόταν σε κάποιο από τα λίγα σχολεία που υπήρχαν, τα οποία στολίζονταν ανάλογα με τη γιορτή και μετά όλος ο κόσμος μαζευόταν για να ακούσει ομιλίες, ποιήματα και τραγούδια από τις μικρές χορωδίες των σχολείων. Σπάνια υπήρχαν μουσικά όργανα. Πιθανόν να ήταν όλα μονόφωνα τραγούδια, άσματα, ύμνοι και πατριωτικά τραγούδια. Εδώ θα πρέπει να αναφέρω ότι οι Κύπριοι δεν είχαν τη δυνατότητα να ακούσουν μουσική παρά μόνο στις ελάχιστες συναυλίες που γίνονταν αφού άλλα μέσα δεν υπήρχαν. Μέχρι το 1928 το ραδιόφωνο⁵ και γενικά η ραδιοφωνία ήταν άγνωστες και μυστηριώδεις λέξεις για τους Κύπριους, εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις.

Μαθήματα μουσικής δεν γίνονταν με τη σημερινή έννοια. Ο δάσκαλος που πολλές φορές ήταν ιερέας, μάθαινε στα παιδιά να ψάλλουν κάποιους ύμνους ή κάποιο τραγούδι αν γνώριζε. Σε κάποιες σχολές αγγλικές που υπήρχαν στην πρωτεύουσα υπήρχε και μάθημα μουσικής, όπως παράδειγμα στην Προπαιδευτική Αγγλική Σχολή⁶.

Το 1903⁷ παρουσιάζεται σε πρωτοσέλιδο της εφημερίδας Φωνή της Κύπρου ένα άρθρο με τίτλο «Το άσμα εν τους σχολείοις» («το τραγούδι στα σχολεία»). Το άρθρο αυτό ήταν μεταφρασμένο από γαλλική εφημερίδα. Εκεί ο Γάλλος υπουργός παιδείας κ. Σωμιέ, κατάθεσε στο υπουργικό συμβούλιο τροποποίηση του μαθήματος της ωδικής στα κατώτερα σχολεία. Ήγειρε τη σημασία του τραγουδιού γενικά και ειδικά στα σχολεία. Σε γενικές γραμμές τόνιζε τη σημαντικότητα του τραγουδιού για την πειθαρχία, για την υγεία και την άσκηση της φωνής και της ακοής των παιδιών γενικά, δίνοντας και παραδείγματα άλλων χωρών όπως της Γερμανίας, Δανίας, Αυστρίας όπου φοιτητές λόγω της προηγούμενης τους επαφής που είχαν με το τραγούδι, μαζεύονταν τα απογεύματα σε μικρούς ομίλους και τραγουδούσαν. Έτσι βλέπουμε ότι οι Κύπριοι αρχίζουν σιγά σιγά να έρχονται σε επαφή με το τραγούδι και τη χορωδία, να βλέπουν τι γίνεται στις άλλες χώρες και πόσο σημαντικό είναι το τραγούδι για την παιδεία.

Οι μεγαλύτεροι μουσικοί της εποχής εκείνης ήταν ο Ζαβρός από τη Λεμεσό, ο Παναής του Μηνά από το Κολόσσι και ο αδελφός του Νεόφυτος. Αυτοί έπαιζαν σε διάφορες λαϊκές εκδηλώσεις, όπως σε γάμους, βαφτίσια, πανηγύρια. Δίδασκαν επίσης με πληρωμή και έτσι αυξήθηκαν οι οργανοπαίχτες στο νησί. Οι πραγματικοί όμως «μάστοροι» της μουσικής όπως λέγονταν, είχαν σαν επάγγελμα τους μόνο τη μουσική και έπαιζαν εκτός από τις πιο πάνω εκδηλώσεις στα κέντρα των πόλεων. Σ' αυτά τα

5. Αχιλλέας Λυμπουρίδης «Ο τεχνολογικός πολιτισμός στη ζωή των Κυπρίων», 1988

6. Φωνή της Κύπρου, Αρ. 756, Αυγ. 1901

7. Φωνή της Κύπρου Αρ. 860, 15 Αυγ. 1903

κέντρα υπήρχε σκηνή με τραγουδίστριες και χορεύτριες που ερχόντουσαν από το εξωτερικό. Συνήθως ήταν Κωνσταντινουπολίτισσες ή Σμυρνιές. Οι μουσικοί αυτοί εργάζονταν επίσης και στο Θέατρο Σκιών (Καραγκιόζη). Εδώ να αναφέρω ότι από τους ξένους καραγκιοζοπαίχτες, ο πιο γνωστός ήταν ο Γεράσιμος και από τους Κύπριους ήταν ο Χρίστος Πάφιος.

Οι μουσικοί συνεργάζονταν και με το κουνκλοθέατρο του «Φασουλή» όπως λεγόταν, που και αυτό όπως και ο Καραγκιόζης ήταν από τα πιο σημαντικά θεάματα της θεατρικής και μουσικής ψυχαγωγίας της τότε εποχής.

Ακόμη ένας τομέας που συνεργάζονταν οι Κύπριοι μουσικοί ήταν με τον βωβό κινηματογράφο. Εκεί που προβαλλόταν μια ταινία, καθόντουσαν μπροστά δύο τρεις μουσικοί και έπαιζαν με τα μουσικά τους όργανα. Πριν από την ταινία και στα διαλείμματα έπαιζαν διάφορα γνωστά κομμάτια εκ του προχείρου ανάλογα με τη δεξιοτεχνία τους. Γνωστότερος μουσικός που έπαιζε στον κινηματογράφο ήταν ο πατέρας του αείμνηστου Γεωργίου Αβέρωφ, ο Αλέξανδρος Γεωργιάδης γνωστός ως «Αλέξης» και ο Γιάννης Σολομωνίδης γνωστός ως «Γιαννούδι». Αργότερα τα σκήπτρα της συνοδείας τα πήρε ο Ρώσος πιανίστας Καρασίν που έμενε μόνιμα στην Κύπρο.

Το ζωντανό θέατρο αρχίζει γύρω στα 1900. Στα θέατρα πρόζας δεν υπήρχε μουσική παρά μόνο στις θεατρικές επιθεωρήσεις όπου η μουσική ήταν πολύ βασική.

Η πρώτη μουσική επιθεώρηση που έγινε στο νησί ήταν από τον Σωτήρη Μαρκίδη στην Πάφο, δικηγόρο, με μουσική και χορό. Αργότερα άρχισαν και προσπάθειες σε άλλες πόλεις, μέχρι που μια ομάδα ερασιτεχνών της μουσικής, του θεάτρου και της ποίησης και με πρωτεργάτη τον Αχιλλέα Λυμπουρίδη, εργάστηκαν για το ανέβασμα της επιθεώρησης «Ψύλλοι στ' άχυρα». Μετά από αυτή τη μεγάλη και επιτυχημένη παράσταση, ανέβασαν και δεύτερη και τρίτη, μέχρι που δημιουργήθηκε θίασος επί μόνιμου βάσεως με τακτικούς ηθοποιούς, μουσικούς, σεναριογράφους και μόνιμη στέγη⁸.

Οι Κύπριοι⁹ αγαπούσαν και εκτιμούσαν κάθε είδος μουσικής παρουσίας. Στις σπάνιες συναυλίες που γίνονταν, οι αίθουσες ήταν πάντα ασφυκτικά γεμάτες. Οι συναυλίες αυτές γίνονταν με ένα βιολί και ένα πιάνο, είτε φωνή και πιάνο.

Τα σχολεία επίσης διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στον πολιτισμό και στην ψυχαγωγία του λαού. Μαθητές με τη βοήθεια των καθηγητών τους ανέβαζαν τραγωδίες και αυτό ήταν από τα μεγαλύτερα γεγονότα της χρονιάς. Στις τραγωδίες λάμβανε μέρος και δεκαπενταμελής χορός. Στην Αγγλική Σχολή παρατηρείται πιο ευρωπαϊκός τρόπος χορωδίας «άσματα εψάλησαν μετά τέχνης και χάριτος», χωρίς αυτό να είναι διευκρινισμένο. Στη σχολή υπήρχε και κλειδοκύμβαλο.

Πολιτιστική κίνηση την περίοδο 1900-1932 δεν υπάρχει μόνο στη Λευκωσία και Λεμεσό αλλά και στην Πάφο. Τα σπουδαιότερα πολιτιστικά κέντρα ήταν οι λέσχες «Πάφος» και «Ευσέβεια», που μαζί με το Ημιγυμνάσιο (1905-1924) και αργότερα το Γυμνάσιο (1924 και μετά) διοργάνωναν πολλές εκδηλώσεις. Στις λέσχες αυτές οργα-

8. Φιλελεύθερος, 18/8/71, συνέντευξη του Γ. Αβέρωφ

9. Φωνή της Κύπρου, Αρ. 1165, Ιούνιος 1909-Τραγωδία Ηλέκτρα

ώνονταν καλλιτεχνικές συναυλίες, διαλέξεις κλπ. Παρούσα στις εκδηλώσεις ήταν η μαντολινάτα Πάφου.

Γύρω στο 1910-15 εμφανίζονται και οι πρώτοι δάσκαλοι μουσικής οι οποίοι ήταν κυρίως Αρμένιοι, Βαχράμ Γενοφκιάν (διδάσκει βιολί, μαντολίνο, κιθάρα, πιάνο), Αραμπιάν Βαχέν Μπετελιάν, Μαίρη Φώσκολου, Φαίδρα Α. Ευθυβούλου, απόφοιτος Ωδείου Βιέννης παραδίδει μαθήματα πιάνου, Πετρόπουλος. Θα πρέπει να πούμε ότι το βιολί και γενικά τα έγχορδα όργανα άρχισαν να γίνονται γνωστά στο νησί και να διαδίδονται από τους Αρμένιους δασκάλους που έφτασαν στο νησί κατά την περίοδο της μεγάλης σφαγής και με μαέστρο τον Μπετελιάν δημιουργήθηκε η πρώτη ορχήστρα με έγχορδα όργανα και το 1926 δημιουργεί σχολική φιλαρμονική.

Την περίοδο αυτή εμφανίζονται στις εφημερίδες και τα πρώτα διαφημιστικά για πωλήσεις πιάνων, μαντολίνων καθώς και οι πρώτοι Κύπριοι κατασκευαστές έγχορδων οργάνων.

Μέχρι το 1910 η λέξη χορωδία δεν εμφανίζεται πουθενά, παρά μόνο η λέξη χορός. Στη Λευκωσία αρχίζουν να δημιουργούνται σκέψεις από ομάδα μουσικόφιλων¹⁰ για την ίδρυση μουσικής εταιρείας, με σκοπό τη δημιουργία οργανικής αλλά και φωνητικής μουσικής. Το 1911 δίδεται συναυλία με ορχήστρα μαντολίνων η οποία δημιουργείται το 1909 με 24 όργανα (Μαντολινάτα Λεμεσού), υπό τη διεύθυνση του λαμπρού μουσικού Γεώργιου Χουρμούζιου. Το γεγονός αυτό στην πρωτεύουσα ήταν πρωτοφανές και εντυπωσιακό¹¹.

Το 1915 κυκλοφορεί το περιοδικό «Μουσική» το οποίο φτάνει από την Ελλάδα. Το περιοδικό περιλάμβανε κομμάτια φωνητικής και οργανικής μουσικής και πολλά μουσικολογικά θέματα. Έτσι φανερώνεται ότι υπήρχαν μουσικόφιλοι στο νησί, που ενδιαφέρονταν για τη μουσική και μέσω του περιοδικού μάθαιναν θέματα και δρώμενα γύρω από τη μουσική. Εδώ θα ήθελα να αναφέρω ότι το 1908 εκδίδεται στο Ωδείο Αθηνών η πρώτη συλλογή Κυπριακής Δημοτικής Μουσικής, γραμμένη σε ευρωπαϊκή σημειογραφία από τον μουσικό Χρίστο Αποστολίδη¹².

Σιγά σιγά κάποια σχολεία προσθέτουν το μάθημα της ωδικής, δηλαδή τραγούδι και μέχρι το 1920 το μάθημα της εκκλησιαστικής μουσικής. Το 1922 διορίζεται ο πρώτος δάσκαλος μουσικής σε σχολείο.

Γύρω στο 1920 πηγαίνουν αρκετοί ταλαντούχοι Κύπριοι για σπουδές σε Ελλάδα και εξωτερικό. Ένας από αυτούς είναι ο Φρίξος Μικελλίδης ο οποίος το 1922 σπουδάζει στο Ωδείο Αθηνών με υποτροφία του Ωδείου. Στην Αθήνα σπουδάζει επίσης και ο Γιάγκος Μιχαηλίδης. Τα δύο αυτά ονόματα είναι πολύ σημαντικά για την ανάπτυξη της χορωδιακής μουσικής στην Κύπρο και ειδικά τα πρώτα χρόνια.

Το 1925¹³ ο μεγάλος μουσικός Γεώργιος Χουρμούζιος δίδει συναυλία με την ορχήστρα και τη μεγάλη χορωδία Απόλλων, «Μουσών», καθώς και με εκκλησιαστική

10. Φωνή της Κύπρου Αρ.1249, Ιανουαρίου 1911

11. Φω νή της Κύπρου Αρ.1267 3 Ιουνίου 1911

12. Φωνή της Κύπρου Αρ.1096, 22 Φεβρουαρίου 1908

13. Φωνή της Κύπρου Αρ.1975 31 Ιανουαρίου 1925

χορωδία που θα έψαλλε στην εκκλησία την Κυριακή. Πιθανόν εδώ να μιλάμε για την πρώτη χορωδία του νησιού, «Μουσών» του Γεώργιου Χουρμούζιου από τη Λεμεσό. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για το πως ήταν αυτή η χορωδία. Πιθανόν να ήταν αντρική χορωδία και η εκκλησιαστική χορωδία θα αποτελείτο από μέλη της χορωδίας των «Μουσών». Τώρα εδώ δημιουργείται το ερώτημα, επιτρεπόταν η χορωδία στην εκκλησία;

Το παράδειγμα του Γ.Χουρμούζιου ακολουθεί ο Φ.Μικελλίδης και δημιουργεί στον ιερό ναό του Αγίου Σάββα, τριακονταμελή χορωδία για να ψάλλει σε επιμνημόσυνη ακολουθία στο νεκροταφείο του ναού. Η επιτροπή του ναού ζήτησε άδεια από τον Αρχιεπίσκοπο για να τραγουδήσει η χορωδία, αλλά αυτός απαγόρευσε και είπε πως πρέπει να είμαστε πιστοί στους ύμνους και κανόνες της εκκλησίας. Παρόλα αυτά η χορωδία τραγούδησε στο ναό του νεκροταφείου και όχι στον κυρίως ναό.

Ο Γεώργιος Χουρμούζιος πώς και πού είδε εκκλησιαστικές χορωδίες, μαρτυρεί άρθρο εφημερίδας¹⁴, που αφήνει να εννοηθεί ότι ο συγκεκριμένος μουσικός σπουδάζοντας στην Αθήνα παρακολούθησε όλες τις χορωδίες που υπήρχαν στους ναούς. Οι ύμνοι ψάλλονταν με σεμνό εκκλησιαστικό ύφος και μετά από άδεια της Εκκλησιαστικής Αρχής και αφού εξετάζονταν από μουσικούς της εκκλησίας. Έτσι το 1909 ίδρυσε την Μικτή Χορωδία και Μαντολινάτα Λεμεσού. Στο συγκεκριμένο άρθρο τονιζόταν πόσο αυστηροί πρέπει να είναι οι μουσικοί που τολμούν τέτοιες χορωδίες στην Κύπρο και πως είναι απαραίτητο να έχουν ειδικές γνώσεις.

Γύρω στα 1925 φτάνουν και οι πρώτες οπερέτες στο νησί από την Ελλάδα και ανεβάζουν έργα όπως «Η πριγκίπισσα Τσάρντας», «Η Φρανσουίτα» και άλλες (Θίασος Βασιλάκη).

Ένας σπουδαίος σταθμός στην εξέλιξη της μουσικής στο νησί ήταν η ίδρυση των σωματείων και συλλόγων που δεν ήταν μόνο αθλητικά αλλά σκοπό είχαν την πνευματική και μουσική ανάπτυξη και καλύτερευση των λαϊκών στρωμάτων μέσα από διαλέξεις και μαντολινάτες κυρίως. Τέτοια ήταν «Σωματείο Ελληνίδων Λευκωσίας», «Λαϊκός Σύλλογος Λάρνακας», «Σωματείο Διγενή Ακρίτα», «Πνευματική Αδελφότης», «Ονήσιλος», «Σωματείο Ανόρθωση» (1911), «Σωματείο Μάνα», «Μουσικός Σύλλογος Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου» (ιδρύθηκε το 1929 από την Μαρία Ιωάννου), «Σωματείο Ελληνίδων Κυριών Ένωση», τα σωματεία ΕΠΑ, Πεζοπορικός και ΑΜΟΛ στη Λάρνακα¹⁵.

Η πρώτη τετράφωνη χορωδία δημιουργείται στο Ευρυβιάδειο Παρθεναγωγείο στη Λάρνακα με ρεπερτόριο που περιλάμβανε κυρίως ψαλμούς και μαέστρο τον Τομπόλη.

Μέχρι το 1927 δεν υπήρχαν στο νησί ωδεία ή μουσικές σχολές. Το 1927 ο Κυβερνήτης ανακοινώνει την ίδρυση Βιβλιοθήκης και Ωδείου¹⁶ στο νησί.

Το ωδείο αυτό επρόκειτο να είναι ανώτερη σχολή με την ονομασία Ωδείο Κύπρου. Η λειτουργία του θα άρχιζε από την 1 Μαΐου 1927. Από το 1927 και μετά αρχίζουν να επισκέπτονται το νησί μεγάλα ονόματα μουσικών όπως ο Μανώλης Καλομοίρης.

14. Φωνή της Κύπρου Αρ.2216 21 Σεπτεμβρίου 1929

15. Φιλελεύθερος, 1/9/71

16. Φωνή της Κύπρου Αρ.2083 5 Μαρτίου 1927

Τον Ιούνιο του 1927 βγαίνει ανακοίνωση για δημιουργία και έναρξη μαθημάτων του Νέου Παγκύπριου Ελληνικού Ωδείου στη Λευκωσία, υπό τη διεύθυνση του Ευάγγελου Πλουμιστού-μαθήματα σολφέζ, πιάνου, τραγούδι, πνευστών οργάνων, θεωρία, χορωδία. Το 1929 ιδρύεται το Ελληνικό Ωδείο Κύπρου υπό τη διεύθυνση της Ελένης Μαξούτη. Το πρώτο ωδείο στη Λάρνακα ιδρύθηκε το 1930 από την κ.Τζέτζα, παράρτημα του εθνικού ωδείου Αθηνών. Τα ωδεία αυτά δημιούργησαν και χορωδίες. Το Ελληνικό ωδείο διατηρούσε εξηκονταμελή χορωδία.

Το 1932 το σωματείο «Ολυμπιακός» ιδρύει μουσικό τμήμα υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Διαμαντή Μιχαηλίδη, ο οποίος δημιούργησε πλήρη ορχήστρα και μικτή χορωδία. Με πυρήνα την ορχήστρα του Ολυμπιακού ιδρύεται ο Μουσικός Σύλλογος «Μότσαρτ» υπό τη διεύθυνση του Γιάγκου Μιχαηλίδη το 1938. Όταν ο Γιάγκος Μιχαηλίδης φεύγει στο εξωτερικό αντικαθίσταται από τον καθηγητή του Λαντιείου Γυμνασίου Σόλωνα Μιχαηλίδη. Υπό τη διεύθυνση του δίδεται για πρώτη φορά η πρώτη κυπριακή παραγωγή όπερας «Διδώ και Αινείας». Το 1953 ανεβάζει την όπερα «Ορφέας και Ευρυδίκη» του Γκλούκ. Ο Σόλων Μιχαηλίδης θεωρείται η μεγαλύτερη κυπριακή μουσική μορφή στην Κύπρο τον 20ο αιώνα. Χάρη στις προσπάθειες του, ολόκληρη γενιά στράφηκε με πάθος και αγάπη προς τη μουσική, και όλο και περισσότεροι μαθητές παρακολουθούσαν μαθήματα μουσικής σε ωδεία της πόλης¹⁷.

Στην Πάφο το 1933 ιδρύεται το σωματείο Κινύρας, που η πνευματική και πολιτιστική του δράση στην Πάφο σχημάτισε τη Χρυσή εποχή. Το σωματείο διατηρούσε χορωδία και μαντολινάτα¹⁸.

Το 1931 γίνονται οι πρώτες σκέψεις για τη δημιουργία συμφωνικής ορχήστρας. Η προσπάθεια αυτή γίνεται από το Ωδείο Κύπρου που για τον σκοπό αυτό δίνει συναυλίες για την αγορά πνευστών οργάνων μια και η ορχήστρα του ωδείου μέχρι τότε περιλάμβανε 9 βιολιά, 2 βιολοντσέλα και πιάνο υπό τη διεύθυνση του Ι.Κακουλλή.

Το 1933 η Μουσική Εταιρεία Κύπρου υπό την προεδρία της Λαίδης Στάπς μετονομάζεται σε «Φιλόμουσο Σύλλογο Κύπρου». Σκοπός του συλλόγου είναι η διοργάνωση συναυλιών, παροχή υποτροφιών στο εξωτερικό και η οργάνωση βιβλιοθηκών. Την περίοδο αυτή όλα τα σχολεία δημιουργούν χορωδίες. Μερικά από αυτά είναι το Ανώτερο Παρθεναγωγείο 1935, η Ιδιωτική Σχολή, Παρθεναγωγείο της Φανερωμένης, Παγκύπριο Διδασκαλείο. Στο Ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας ανεβάζουν μέχρι και τραγωδίες με δεκαπενταμελή χορό και εναρμονισμένα από τον Τομπόλη χορικά.

Το Τουρκικό Λύκειο και η Αρμένικη Σχολή το 1935 διέθεταν φιλαρμονική.

Από το 1930 και μετά αρχίζει μια πιο έντονη μουσική κίνηση στο νησί. Αυτό οφείλεται στα ωδεία που ξεφυτρώνουν και στα διάφορα σωματεία και συλλόγους που σκοπό είχαν την πνευματική ανάπτυξη των λαϊκών στρωμάτων. Έντονη μουσική δραστηριότητα παρουσιάζει κυρίως η Λεμεσός 1920-1930. Συναυλίες και ρεσιτάλ δίνουν Λεμεσιανοί καλλιτέχνες όπως Γ.Χουρμούζιος, Θεόδωρος Ρωσσιδής, Ελένη Λο-

17. Times of Cyprus, 1960

18. Περιοδικό - Πνευματική Κύπρος, Ιούλιος-Αύγουστος, 1987

φίτη, Καλλιόπη Καστάν, Κάρολος Μπόμερ, ο οποίος ίδρυσε Μουσική Σχολή στη Λεμεσό το 1923-5 με συνεργάτη τον Γεώργιο Ο. Μιχαηλίδη¹⁹.

Το 1934 δημιουργείται από τον Σόλωνα Μιχαηλίδη ο πρώτος μουσικός σύλλογος «Ελληνικός Σύλλογος Συναυλιών» καθώς και η πρώτη Κυπριακή Ορχήστρα. Ο σύλλογος αυτός μαζί με μικτή ορχήστρα έδινε συναυλίες με συμφωνικά έργα σε όλες τις πόλεις του νησιού. Ο σύλλογος αυτός κράτησε 5 χρόνια μέχρι το 1938 και μετά τη διάλυση του μετονομάστηκε σε Σύλλογο «Άρη» Λεμεσού, ο οποίος εξακολουθεί μέχρι σήμερα να δίνει το παρόν του με μαέστρο τον Μαρίνο Μιτέλλα. Ο σύλλογος αυτός διοργάνωσε τον πρώτο διαγωνισμό πιάνου.

Τον Φεβρουάριο του 1935 δίδει συναυλία το Ωδείο Λεμεσού υπό τη διεύθυνση του Σόλωνα Μιχαηλίδη. Η συναυλία περιλάμβανε έργα Γκρής, Μπετόβεν, Σούμπερτ και Μιχαηλίδη. Η ορχήστρα αποτελείτο από 12 βιολιά, 2 βιόλες, 2 τσέλα, φλάουτα και αρμόνιο. Το 1929-30 με τον θάνατο του καθηγητή της μουσικής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, Πετρόπουλου, αναλαμβάνει ο Γιάγκος Μιχαηλίδης (1929-30), ο οποίος οργάνωσε χορωδία και ορχήστρα.

Το 1930-31 αναλαμβάνει ο Φρίξος Μικελλίδης ο οποίος ανέβαζε κλασικά έργα, ορατόρια, τραγωδίες. Αργότερα τη θέση του πήρε ο Κώστας Κασινόπουλος. Το 1926 ο Φρίξος Μικελλίδης ίδρυσε την «Χορωδία Λευκωσίας» η οποία παρουσίαζε μαζί με ορχήστρα κλασικά έργα, καθώς και αποσπάσματα από όπερες. Το 1942 η χορωδία διαλύεται για οικονομικούς λόγους αφού δεν μπορούσε να πληρώνει το ενοίκιο του κτιρίου που έκανε πρόβες. Έτσι άδοξα σταμάτησε το έργο της.

Το 1935 αρχίζει για πρώτη φορά η συνθετική δουλειά Κυπρίων πια συνθετών. Ο Τεύκρος Ανθίας μελοποιεί το ποίημα του Λιπέρτη «Βούττημαν ήλιου» και το πρωτοτραγουδά ο Θεόδουλος Καλλίνικος.

Την ίδια χρονιά κάνει την εμφάνιση της η χορωδία Ωδείου Λεμεσού. Το 1936 το ωδείο Λεμεσού ανεβάζει τη «Δημιουργία» του Χαίνδν υπό τη διεύθυνση του Σόλωνα Μιχαηλίδη. Το ρεπερτόριο της χορωδίας περιλάμβανε τα τραγούδια «Τάφος», «Το πανηγύρι της Κακάβας» σε μουσική Σόλωνα Μιχαηλίδη και στίχους Κωστή Παλαμά. Το 1936²⁰ δημιουργείται και η Σχολή Βυζαντινής Μουσικής η οποία στεγάζεται στο Σωματείο «Απόλλων». Εκεί διδάσκουν ο Θ.Καλλίνικος και Παντελής Ιωαννίδης, και οι δύο πολύ άξιοι και προσοντούχοι δάσκαλοι βυζαντινής μουσικής. Η σχολή δίδαξε σύμφωνα με το ύφος του Σ.Χουρμούζιου.

Εκτός από τις χορωδίες δημιουργούνται και μαντολινάτες. Τέτοιες χορωδίες είναι η τριακονταμελής βυζαντινή χορωδία υπό τη διεύθυνση του Θ.Καλλίνικου, η χορωδία του βυζαντινού ωδείου, η χορωδία της Παγκύπριας Ακαδημίας Θηλέων υπό τη διεύθυνση του Σ.Τομπόλη²¹. Μαντολινάτα Ολυμπιακού, μαντολινάτα σωματείου Ανόρθωσης, μαντολινάτα σωματείου Διγενή Ακρίτα, Κυπριακή μαντολινάτα Χρ. Πετρόπουλου. Από τις παιδικές χορωδίες ξεχωρίζουν αυτή του αρμένικου σχολείου

19.« Η Λεμεσός σ' άλλους καιρούς» Κώστα Α. Πηλαβάκη

20. Νέος Κυπριακός Φύλαξ ,14/12/42

21. Νέος Κυπριακός Φύλαξ ,15/12 /42

Μελκονιάν με καθηγητή τον Β.Πετελιάν. Τα παιδιά του σχολείου αυτού είχαν στην εκπαίδευσή τους αρκετές ώρες διδασκαλίας του μαθήματος της μουσικής²².

Το 1939 η έναρξη του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου επηρέασε τα μουσικά δρώμενα του νησιού. Η μουσική παράδοση που είχε χιστηί τις προηγούμενες δεκαετίες είχε σχεδόν παραλύσει. Η νεολαία δεν παρέλαβε από το χέρι των προγόνων τη σκυτάλη όπως έγινε τα προηγούμενα χρόνια.

Το 1947 η πιανίστρια Λουλού Συμεωνίδου ιδρύει το Εθνικό Ωδείο, παράρτημα του Εθνικού Ωδείου Αθηνών του Μανώλη Καλομοίρη. Την ίδια χρονιά απόφοιτοι του Παγκυπρίου Γυμνασίου ιδρύουν τον «Μουσικό Σύλλογο Νεανίδων» υπό τη διεύθυνση του Φρίξου Μικελλίδη. Επίσης ιδρύεται η «Μουσική Ακαδημία» με διευθυντή τον Γεώργιο Αρβανιτάκη.

Στη Πάφο μεσουρανή το όνομα του Δευκαλίωνα Ιακωβίδη, καθηγητή μουσικής στο Γυμνάσιο Πάφου (1951-1955), ο οποίος κατάρτισε εκατονταμελή χορωδία και το Εθνικό Ωδείο στη Πάφο. Αργότερα στη Λεμεσό ίδρυσε το Ωδείο Λεμεσού. Ο Δευκαλίων παίρνει πρώτο βραβείο σε Πανελλήνιο Διαγωνισμό για τη μελοποίηση παιδικού τραγουδιού, «Το ποταμάκι», για πιάνο και χορωδία, το «Το χελιδόνι». Έγραψε πολλά έργα για σχολική και κλασική μουσική, εμβατήρια, χορικά αρχαίων τραγωδιών. Μελοποίησε επίσης ποιήματα μεγάλων ποιητών όπως του Διονυσίου Σολωμού, Κωστή Παλαμά και άλλων. Έγραψε επίσης έργα για χορωδία «Ο πιο τρανός καημός μου», «Ο Διγενής και ο Χάροντας» κ.α.

Το 1953 ιδρύεται η Ορχήστρα Εγχόρδων του Θέμη Χριστοδούλου, που απαρτιζόταν από πρώτα, δεύτερα και τρίτα βιολιά, όχι βιόλες.

Η περίοδος 1955-59, του αγώνα ενάντια στους Άγγλους, ήταν μια νεκρή πολιτιστική περίοδος. Πέρα από τις λίγες θεατρικές παραστάσεις με θέματα καθαρά πατριωτικά, από μουσικής άποψης υπάρχει νέκρωση. Αιτία πιθανόν να είναι η ψυχολογία του λαού που δεν είναι σε θέση να παρακολουθήσει ή ακόμα ίσως η έλλειψη πατριωτικού ρεπερτορίου. Με το τέλος του αγώνα το 1959, μικτές χορωδίες γιορτάζουν τις εθνικές επετείες της 25 Μαρτίου με τραγούδια δημοτικά αλλά με εναρμονίσεις Κυπρίων συνθετών. Τέτοια τραγούδια ήταν «Το λεν οι Κούκοι» σε εναρμόνιση Σ. Τομπόλη, «Λαφίνα» σε εναρμόνιση Κασινόπουλου, «Διαμάντω» εναρμόνιση Φρίξου Μικελλίδη. Από το 1959 επίσημα τραγουδιέται ο εθνικός ύμνος που μέχρι τότε απαγορευόταν. Από το 1959 εμφανίζεται ένα άλλο είδος ρεπερτορίου για χορωδίες στα σχολεία, το πατριωτικό.

Εμβατήρια «Δόξα τω Θεώ» «Διγενής», «Ύμνος στην ειρήνη» και τραγούδια εμπνευσμένα από τον αγώνα του 55-59 όπως «Εμπρός, εμπρός η ΕΟΚΑ κράζει» «Είμαστε όλοι παιδιά της ΕΟΚΑ» «Σ' αυτούς που πέσανε» «Θα πάω στις Κύπρου τα βουνά», «Χαρείτε φίλοι», «Σημαία», «Στη Παναγιά», «Νανούρισμα», «Κύπρος μου όμορφο νησί», «Της Άνοιξης το Ξύπνημα», «Το τραγούδι του Ζήδρου», «Πάμε λυγίζοντας» «Ύμνος στους προγόνους» «Για σε γλυκιά Ελλάδα», «Η σημαία», «Εμείς η νέα γενιά», «Πουλί Χαρωπό».

22. Νέος Κυπριακός Φύλαξ 18/5/1940

Έμπειροι μουσικοί και συνθέτες κάνουν τα πρώτα τολμηρά βήματα στη σύνθεση συμφωνικού έργου – «Ύμνος στη Κυπριακή Δημοκρατία» του Φοίξου Μικελλίδη.

Το 1959 εμφανίζονται νέες χορωδίες, η χορωδία και ορχήστρα «Παιάν», χορωδία νεολαίας «Εθνικού Ολύμπου Αγλαντζιάς», χορωδία «Τρικώμου». Την ίδια εποχή δημιουργείται καινούργια γιορτή. Η γιορτή νεολαίας, η 1 Ιουνίου. Εκείνη την μέρα γίνονται αγώνες, χοροί, θέατρα, και εκδηλώσεις.

Από το 1960 αρχίζει πάλι πιο έντονη μουσική δραστηριότητα στο νησί με πρωτεργάτες τον «Σύλλογο Μότσαρτ» και καλλιτεχνικό διευθυντή τον Γιάγκο Μιχαηλίδη. Ο σύλλογος αυτός, ο οποίος διατηρούσε παιδική ορχήστρα, μικτή χορωδία, συμφωνική ορχήστρα, δίνει συναυλίες σ' όλο το νησί. Ο σύλλογος αυτός είχε έντονη καλλιτεχνική δράση 20 χρόνια νωρίτερα. Οι αίθουσες ήταν κατάμεστες όποτε έδινε συναυλίες ο σύλλογος αυτός. Μαέστρος της χορωδίας ήταν ο Λεάνδρος Σίταρος. Η χορωδία αυτή ήταν η πρώτη που τραγούδησε έργα acapella. Τέτοια έργα ήταν «Στήσαν οι λυγρές χορό», «Στον επάνω μαχαλά» σε σύνθεση και εναρμόνιση Γιάγκου Μιχαηλίδη.

Το 1960 εγκαινιάζεται ένας νέος θεσμός, το κρατικό ίδρυμα ραδιοφωνίας. Το ίδρυμα δημιούργησε ορχήστρα με μαέστρο τον Θέμη Χριστοδούλου. Στόχος της ορχήστρας ήταν η προσέλκυση του κόσμου, η ψυχαγωγία τους με δωρεάν είσοδο. Τα πρώτα έργα της ορχήστρας ήταν εισαγωγή από το έργο «Γάμοι του Φίγκαρο» του Μότσαρτ, το μπαλέτο του Ντελίμπ «Καπέλια», έργα για πιάνο και ορχήστρα του Γιόχαν Κρίστιαν Μπάχ.

Το 1960 δημιουργείται για πρώτη φορά μουσικός σύλλογος με στόχο τη μουσική ανάπτυξη της Λάρνακας. Η Λάρνακα πολύ σπάνια είχε τη δυνατότητα να ακούσει συμφωνική μουσική. Μετά από παρέλευση πολλών χρόνων γίνεται συναυλία συμφωνικής μουσικής με τον Σύλλογο Μότσαρτ. Την ίδια εποχή στη Πάφο δημιουργείται το φεστιβάλ μουσικής για τα σχολεία της περιοχής με χορωδίες από τα σχολεία.

Το 1960 δημιουργείται ο Μουσικός Σύλλογος Κύπρου με σκοπό τις διαλέξεις, μουσικές ακροάσεις, υποτροφίες σε Κύπριους μουσικούς, συναυλίες. Πρόεδρος του συλλόγου αυτού ήταν ο Γιάγκος Μιχαηλίδης.

Το 1962 αναλαμβάνει ως μαέστρος του Άρη Λεμεσού, ο πολύ αξιόλογος και ικανός μουσικός Μαρίνος Μιτέλας, ο οποίος είναι μέχρι σήμερα ο μαέστρος της χορωδίας. Την ίδια χρονιά κάνει τα πρώτα βήματα της νεοσυσταθείσα αντρική χορωδία Γεωργαλέττου.

Την ίδια χρονιά δημιουργείται και η χορωδία του Εθνικού Ωδείου Κύπρου από την διευθύντρια του Ωδείου Λουλού Συμεωνίδου. Η χορωδία κάνει την εμφάνιση της το 1963 με την Όπερα του Γκλόκ «Ορφείας και Ευρυδίκη».

Τη χορωδία πρωτοδιέθυνε η Σμαράγδα Πρωτογέρου. Στις δεκαετίες 70' και 80' τη χορωδία διεύθυνε ο Άνδρος Νάταρ. Από το 1990 μόνιμος μαέστρος της χορωδίας είναι ο Γκοσποντίνοβ Μίροσλαβ, βουλγαρικής καταγωγής. Το 2004 η χορωδία του Εθνικού Ωδείου διαλύεται.

Την περίοδο 1968-69 δημιουργείται στο Παγκύπριο Γυμνάσιο βυζαντινή χορωδία

από μαθητές του σχολείου. Το σχολείο αυτό ανέπτυξε έντονη καλλιτεχνική δραστηριότητα και ακόμη και μέχρι σήμερα.

Το 1944-45 ιδρύθηκε η Μουσική Οργάνωση Μαθητών καθώς και η Μουσική Κοινότητα για την οργάνωση συναυλιών. Το 1948-49 δημιουργήθηκε ορχήστρα βιολιών στο τμήμα αρρένων του σχολείου²³.

Το 1969 γίνεται για πρώτη φορά το καλλιτεχνικό φεστιβάλ Κύπρου στη Λεμεσό. Το φεστιβάλ φιλοξενούσε αξιόλογους καλλιτέχνες κυρίως από την Ελλάδα.

Το 1971 υπάρχει έντονο το ενδιαφέρον προς τη λαϊκή μουσική Κυπρίων συνθετών. Ένας από αυτούς ήταν ο νεαρός τότε Μάριος Τόκας που δίνει συναυλίες με πλήθος κόσμου. Την περίοδο αυτή δημιουργείται η Σχολή Ελαφρολαϊκού τραγουδιού με πρωτοβουλία του Γ.Κοτσώνη και της Σούλας Μπιρμπίλη Μαρκίζη. Νέοι συνθέτες που μπαίνουν δυναμικά επηρεασμένοι από το λαϊκό τραγούδι ήταν ο Μιχάλης Σταυρίδης, Αντρέας Χαραλάμπους και Αχιλλέας Λυμπουρίδης. Την ίδια χρονιά ιδρύεται ο Μουσικός Όμιλος Λευκωσίας με μαέστρο τον Μιχάλη Χατζηηλοΐζου.

Το 1973 δίνονται οι βάσεις για τη δημιουργία της Κρατικής Ορχήστρας μετά από υπόσχεση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Έτσι γεννιούνται ελπίδες για το μουσικό μέλλον της Κύπρου.

Οι χρονιές που ακολούθησαν 1974-80 ήταν ως ένα βαθμό νεκρές λόγω της εισβολής του 1974. Τα υπάρχοντα μεγάλα συγκροτήματα δεν έπαψαν να υπάρχουν αλλά δεν είχαν δημιουργηθεί καινούργια. Τα γεγονότα του 74 έδωσαν υλικό για τη δημιουργία τραγουδιών με θέμα την πατρίδα, καθώς και λόγους δημιουργίας και παρουσίας χορωδιών που να τραγουδούν για την πατρίδα.

Το 1975 ιδρύεται από τον μουσικό Γιώργο Σεργάρη η Παιδική Χορωδία Λάρνακας, η οποία ξεκίνησε σαν χορωδία της ΠΟΕΔ. Η χορωδία αυτή συνέχισε αργότερα σαν χορωδία της Λαϊκής Τράπεζας. Το 1977 ιδρύεται η παιδική χορωδία του Πνευματικού Ομίλου Λεμεσού, με μαέστρο τη φιλόλογο Βιολέττα Κακομανώλη. Η χορωδία αυτή είναι πιθανόν και η πρώτη μη σχολική παιδική χορωδία. Από εκεί ξεφυτρώνει το 1987 και το φωνητικό σύνολο «Μελωδία» που αποτελείται από ενήλικα παιδιά. Το 1988, ο Πνευματικός όμιλος Λεμεσού διοργανώνει χορωδιακό φεστιβάλ για 10 συνεχή χρόνια. Βασικός σκοπός της διοργάνωσης αυτής ήταν η καλλιέργεια και η τόνωση του αγωνιστικού φρονήματος. Το 1979 δημιουργείται η πρώτη συναυλία δημοτικών σχολείων στη Λάρνακα στην οποία λαμβάνουν μέρος χίλια παιδιά και τραγουδούν για την πατρίδα. Τη χρονιά αυτή, 9 Σεπτεμβρίου του 1979, ο μουσικός κόσμος της Κύπρου και της Ελλάδος χάνει το καλύτερο της παιδί, τον Σόλωνα Μιχαηλίδη. Ο Σόλωνας Μιχαηλίδης ήταν και είναι η μεγαλύτερη μουσική φυσιογνωμία της Κύπρου. Μεγάλη ήταν η προσφορά του στον τομέα της σύνθεσης, της διεύθυνσης χορωδίας και ορχήστρας, της συγγραφής μουσικών συγγραμμάτων, στα μουσικά παιδαγωγικά, στη κριτική αλλά γενικά της δημιουργίας ποιοτικής και ντόπιας μουσικής δημιουργίας στη Κύπρο.

23. Παγκύπριο Γυμνάσιο-Εκατονταετηρίδα Αναμνηστικό Λεύκωμα, 1893-1993

Το 1981 δημιουργείται η χορωδία του σωματείου «Αδούλωτη Κερύνεια» με μαέστρο την Νέλλη Λουκαΐδου. Η χορωδία ήταν η πρώτη πατριωτική χορωδία, το ρεπερτόριο της περιλάμβανε μόνο πατριωτικά τραγούδια που τόνιζαν τον πόθο για επιστροφή στα κατεχόμενα μέρη της Κύπρου. Το τραγούδι και η χορωδία ήταν ένα μέσο διαμαρτυρίας και προβολής του Κυπριακού προβλήματος αλλά και εξύψωσης του πατριωτικού σθένους.

Το 1984 δημιουργείται η Καλλιτεχνική χορωδία και ορχήστρα με μαέστρους τον Μιχάλη Σταυρίδη και Σώζο Χαραλαμπίδη. Την ίδια χρονιά ιδρύεται ο Φιλαρμονικός Σύνδεσμος Κύπρου²⁴ με πρόεδρο τη Μαρία Οικονόμου, και με πρωτοβουλία τους ιδρύεται η Ορχήστρα Δωματίου Κύπρου, με μαέστρο τον Μάριο Παπαδόπουλο, ο οποίος διέυθυνε την ορχήστρα ταυτόχρονα με το παίξιμο του στο πιάνο. Ο Φιλαρμονικός Σύνδεσμος οργάνωνε επίσης διαλέξεις με μουσικά θέματα, μουσικές ακροάσεις και συναυλίες, με ξένους και Κύπριους καλλιτέχνες.

Την ίδια χρονιά πεθαίνει ο μεγάλος Κύπριος μουσικός και μαέστρος της χορωδίας της Πνευματικής Στέγης, Λεάνδρος Σίταρος, σε ηλικία 57 χρονών, αφήνοντας πίσω του μια πλούσια κληρονομιά μουσικής δραστηριότητας. Τη θέση του ως μαέστρος αναλαμβάνει επάξια η δραστήρια και ταλαντούχα συνεργάτιδα του Μάρω Σκορδή, η οποία οδήγησε τη χορωδία σε ακόμη πιο ψηλά επίπεδα διατηρώντας τον χαρακτήρα της ποιοτικής χορωδίας.

Το 1984 μια ομάδα ταλαντούχων παιδιών από τη Λεμεσό, ανεβάζουν μια παράσταση για το Βαγγέλη Παπαθανασίου. Εκείνη η ομάδα έβαλε τα θεμέλια για τη δημιουργία του Πολιτιστικού Ομίλου Διάσταση, που έμελλε να γράψει λαμπρή ιστορία στην καλλιτεχνική ζωή του νησιού. Ο Όμιλος Διάσταση δημιουργεί τρία τμήματα, την παιδική χορωδία που αποτελείται από 45 παιδιά, το φωνητικό σύνολο, και την ομάδα χορού. Ο όμιλος αυτός είχε μια ανοδική πορεία και έφτασε να γίνει ίσως το πιο καταξιωμένο σύνολο σε όλη την Κύπρο. Έφτασε να είναι ένα σύγχρονο θέατρο, και να ανεβάζει μουζικαλ και άλλες συνθέσεις, σε πολύ καλό επίπεδο.

Την ίδια χρονιά διοργανώνεται από τον Μουσικό Όμιλο Λευκωσίας, για πρώτη φορά το Παγκύπριο Φεστιβάλ Χορωδιών Χριστουγεννιάτικου Τραγουδιού όπου λαμβάνουν μέρος όλες οι χορωδίες της Κύπρου.

Ένα από τα σημαντικότερα φεστιβάλ που διοργανώθηκε ποτέ στη Κύπρο ήταν το Διεθνές φεστιβάλ παιδικού τραγουδιού «Μαγικό Μπαλόκι» που διοργανώθηκε για πρώτη φορά τον Δεκέμβριο του 1985. Παιδιά από όλο το κόσμο τραγούδησαν συνοδευμένα από την παιδική χορωδία του Μαγικού Μπαλονιού. Μαέστρος της χορωδίας ήταν ο Γιώργος Σερδάρης. Ο θεσμός του Μαγικού μπαλονιού ήταν ο πρώτος διεθνής μουσικός θεσμός στην Κύπρο. Για πρώτη φορά παιδιά από όλο τον κόσμο συναντιώνται και τραγουδούν στην Κύπρο. Το φεστιβάλ αυτό ήταν μια πολύ σημαντική πολιτιστική κίνηση, που έδινε χαρά σε μικρούς και μεγάλους με σκοπό τη γνωριμία, προβολή και προώθηση του παιδικού τραγουδιού, τη σύσφιξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ

24. Φιλελεύθερος, 4/3/84

της Κύπρου και άλλων χωρών, την προπαίδεια ταλαντούχων και καλλιέργεια ταλαντούχων παιδιών της Κύπρου.

Το 1988 μέσα στα πλαίσια της πολιτιστικής προσφοράς της Λαϊκής Τράπεζας, ιδρύεται η Χορωδία της Σύγχρονης Μουσικής. Η χορωδία τελούσε υπό τη διεύθυνση του συνθέτη Δώρου Γεωργιάδη. Το ρεπερτόριο της χορωδίας δεν περιλάμβανε χορωδιακή μουσική σύγχρονων συνθετών αλλά, έντεχνη ελληνική και μοντέρνα μουσική. Την ίδια χρονιά ιδρύεται και ο Μουσικός Όμιλος Δερύνειας και η Χορωδία Δήμου Παραλιμνίου. Στη Λάρνακα την ίδια χρονιά δημιουργούνται η Χορωδία Δήμου Λάρνακας με μαέστρο την Ελενίτσα Πουργουρίδου και η χορωδία της Προοδευτικής Κίνησης Λάρνακας με μαέστρο τον Γιώργο Αντωνιάδη.

Το 1989 ο Οργανισμός Λυρικής Σκηνής Κύπρου για την επιμόρφωση του κοινού στον τομέα της όπερας και του λυρικού τραγουδιού, ιδρύει το 1989 την παιδική χορωδία της λυρικής όπερας. Το ρεπερτόριο της χορωδίας περιλαμβάνει αποσπάσματα από όπερες. Μαέστρος της χορωδίας ανέλαβε η Ειρήνη Κ.Μυλωνά.

Την ίδια χρονιά ιδρύεται επίσημα η Κρατική Ορχήστρα Εγχόρδων καθώς και η ορχήστρα νέων με μαέστρους τους Μιχάλη Σταυρίδη και Αντρέα Χαραλάμπους. Η ιδέα της ίδρυσης της ορχήστρας νέων ξεκίνησε το 1985 στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Έτους Μουσικής.

Το 1989 δημιουργείται και η χορωδία του «Ταμείου Ενημερίας Υπαλλήλων της ΑΤΗΚ» με μαέστρο τη Ρίτα Ολυμπίου και η Κοινοτική Χορωδία Μαρωνιτών.

Το 1991 ιδρύεται η χορωδία Στροβόλου, με μαέστρους τους Στέλιο Καραολή και Γιώργο Λοΐζου, και η χορωδία των δημοσίων υπαλλήλων ΠΑΣΥΔΥ με μαέστρο τη Μάρω Σάββα. Το 1992 ιδρύεται η χορωδία του Δήμου Λακατάμιας με μαέστρο τη Μαρία Τουμαγιάν καθώς επίσης και η χορωδία «Φωνή της Κερύνειας» με μαέστρο την Νέλλη Λουκαΐδου.

Το 1993 δημιουργείται η χορωδία του Δήμου Έγκωμης, με μαέστρο τη Μαρία Κουτσουπίδου και η χορωδία Αγίου Δομετίου με μαέστρο τη Γιάννα Θαλασσινού.

Το 1994 ιδρύεται στο χωριό Σωτήρα, η χορωδία του Κοινοτικού Συμβουλίου Σωτήρας και η χορωδία «Ευαγόρα Αμμοχώστου» με μαέστρο τον Λουκά Ζυμαρά.

Το 1996 ιδρύεται η Κοινοτική Χορωδία Πέρα Χωριού Νήσου με μαέστρο τον Μάριο Κυριάκου.

Το 2000 ιδρύεται Μικτή και Παιδική χορωδία από την Πολιτιστική Κίνηση Επιλογή, με μαέστρο την Ελένη Κυπριανού. Το 2004 η Ελένη Κυπριανού, ιδρύει την παιδική χορωδία «Εμμέλεια».

Τα τελευταία χρόνια πολλοί νέοι σπουδάζουν σε ευρωπαϊκές χώρες, γνωρίζοντας από κοντά τον ευρωπαϊκό πολιτισμό και την ευρωπαϊκή μουσική. Οι νέοι επιστρέφοντας από τις σπουδές τους φέρνουν τις γνώσεις τους και τις εμπειρίες τους, τις οποίες εφαρμόζουν σε όλους τους κλάδους της μουσικής, χορωδία, εκτέλεση οργάνων, φωνητικής μουσικής. Τα αποτελέσματα άρχισαν να φαίνονται και πραγματικά πιστεύω πως αρχίσαμε να μιλάμε για ευρωπαϊκό επίπεδο μουσικής.

Το πιο πάνω άρθρο είχε ως στόχο την αναφορά σε ονόματα μουσικών και χρονολογίες, που σημάδεψαν είτε λίγο είτε πολύ τη μουσική κουλτούρα του νησιού. Περνούμε σε μια νέα εποχή δημιουργίας, με νέους ανθρώπους, με νέους δημιουργούς. Δεν πρέπει όμως να ξεχάσουμε ποιοι και πώς συνέβαλαν στη δημιουργία και ανάπτυξη της μουσικής κουλτούρας. Όλες οι αναφορές έγιναν μετά από έρευνα στο αρχείο του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, από εφημερίδες και επετειακά περιοδικά (1900-2000), καθώς και από βιβλία.

Απολογούμαι για οποιανδήποτε τυχόν παράλειψη.

ΕΥΗ ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

ΜΝΗΜΗ

Έφυγες πατέρα
Έρημο, άφωνο το σπίτι.
Άνθρωπος ο τόπος.

Αίφνης
με Αρχαγγέλου νεύμα
έμεινε μπροστά μου
ταλαίπωρο, ξέπνοο το σώμα.
Ταξίδι στ' ουρανού τα χάη
ξεκίνησε το πνεύμα.

Τι να πήρα,
Τι να θυμάμαι από σένα;
Πορεία
ενενήντα δυο χρόνων!

Τη θέληση,
το πείσμα για ζωή
όλη εκείνη τη μαζεμένη πείρα
το μαράζι, δάκρυ, πόνο
το τραγούδι
κι όλη εκείνη τη χαρά σου
όσο ζω
να τα θυμάμαι
φυλαχτό μου πήρα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΑ

«Η προέλευση και διαμόρφωση της Σουίτας των ανδρικών
και των γυναικείων αντικριστών χορών της Κύπρου».

(Επιδράσεις που η παραδοσιακή μας μουσική δέχτηκε από άλλα μέρη
του ελληνικού ιστορικού χώρου ή και από άλλους ξένους πολιτισμούς)

Από τα πανάρχαια χρόνια μέχρι τις μέρες μας το Ελληνικό Δημοτικό Τραγούδι είναι ο πιο πιστός καθρέφτης της ψυχής και του πνεύματος του λαού μας. Η Ελλάδα σ' όλες τις φάσεις της ιστορίας της έχει πλουτιστεί με την επιμικσία με τα γειτονικά έθνη και όχι μόνο. Άλλωστε στη μουσική δεν υπάρχουν πατροπαράδοτα μίση και διαφορές που συχνά χωρίζουν τους ανθρώπους και τους λαούς τους. Η μουσική δεν θέλει διαβατήρια για να ταξιδέψει από τη μια χώρα στην άλλη. Όπως και η γλώσσα έτσι και η μουσική δεν είναι κάτι που μπορεί να μπει σε καλούπια ή να τα κλείσει κανείς σε στεγανά όρια: είναι ζωντανά στοιχεία του κοινωνικοπολιτικού τρόπου της ζωής των ανθρώπων και ως τέτοια εξελίσσονται γι' αυτό και επιδρούν σε άλλους συγγενείς πολιτισμούς ενώ με τη σειρά τους δέχονται ανάλογες επιδράσεις: υπάρχει δηλαδή ένα αμφίδρομο «πάρε-δώσε».

Αν θελήσουμε να κάνουμε ένα γενικό διαχωρισμό της ελληνικής δημώδους μουσικής θα μπορούσαμε να τη διαιρέσουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Στη μουσική «της στεριάς και των νησιών» (Chianis 1965, σ. 1). Ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι εκτός από τη στεριανή και τη θαλασσινή υπάρχει και μια «**τρίτη Ελλάδα**» που, κι αν σβήστηκε από τους χάρτες, ήταν για όλη τη βυζαντινή εποχή η καρδιά του Ελληνισμού: η **Μικρασία**. (S. Baud-Bovy, «Δοκίμιο για το Ελληνικό Δημοτικό τραγούδι» σ. 25). Η υπέροχη μουσική δημιουργία της χαμένης πατρίδας μεταλαμπαδεύτηκε στην υπόλοιπη ελεύθερη Ελλάδα από τους πρόσφυγες κατοίκους της, που κατέφυγαν μετά την ανταλλαγή πληθυσμών του 1922, παίρνοντας μαζί τους και το υπέροχο «μουσικό πλεκτό» της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Εξ άλλου η Μικρασία υπήρξε η κοιτίδα της μουσικής δημιουργίας για όλο τον Ελληνισμό από τα πανάρχαια χρόνια.

Τα δημοτικά μας τραγούδια με την απλότητα, το απείριστο κάλλος, τη λιτότητα της ποιητικής τους έκφρασης, την πλούσια αλλά ηλεγμένη φαντασία, εξαίρουν το ήθος, τον τρόπο ζωής και τον χαρακτήρα του ελληνικού λαού. Επίσης είναι η ιστορία και η εθνική κληρονομιά ολάκερου του ελληνισμού.

Όσοι μπορούν να αισθάνονται το δημοτικό τραγούδι ως στοχασμό και ως ψυχικό δημιούργημα, αυτοί γνωρίζουν και την ιστορία του έθνους. Όχι ως απλή «λογοιστική καταγραφή γεγονότων». Αλλά την κατανόηση της φυσιογνωμίας, της μορφής, του ήθους και του ύφους του λαού μας. Ενός τραγουδιού που οι ρίζες του ανιχνεύονται στα βάθη των αιώνων. Δίκαια τα δημοτικά μας τραγούδια χαρακτηρίστηκαν ως η «**κιβωτός**» όπου διαφυλάχτηκε η τόσο απαραίτητη για την επιβίωση του γένους πίστη και έξαρση που οδήγησε τελικά στη δημιουργία της νεοελληνικής εθνικής συνείδησης (Μ. Μακρής «Δωδεκανησιακά Δημοτικά τραγούδια», σελ. 15).

Κορωνίδα του τελειότερου είδους της Δημοτικής μας Μούσας είναι αναμφίβολα τα «Κλέφτικα Τραγούδια», που ο Φωριέλ χαρακτήρισε ως «**Σύγχρονη Ιλιάδα της**

Ελλάδας». Όπως στη Βυζαντινή μουσική έτσι και στο πνευματικό της παιδί, το παραδοσιακό μας τραγούδι, παρατηρείται μια αξιοθαύμαστη σύζευξη αρχαίων ελληνικών στοιχείων: θεωρητική βάση κλιμάκων, ρυθμικοί σχηματισμοί χωρίς να παραλείψουμε και κάποιες ανατολικές επιδράσεις, που σφυρηλατήθηκαν στις ιδιαίτερες συνθήκες ζωής των ανθρώπων της Βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου. Και είναι άξιον θαυμασμού το πώς τα υπέροχα αυτά τραγούδια έφθασαν μέχρι σ' εμάς κυρίως με την προφορική παράδοση αφού η συστηματική καταγραφή τους σε μουσικές νότες καθυστέρησε πάρα πολύ σε σχέση με τη συλλογή του ποιητικού μέρους. Και τούτο γιατί στους σκοτεινούς αιώνες της μαύρης σκλαβιάς κάτω από τον Οθωμανικό ζυγό, ήταν λίγοι οι μορφωμένοι μουσικά που πλάι στον ποιητικό λόγο, μπορούσαν να κάνουν και τη μουσική καταγραφή τους.

Το δημοτικό μας τραγούδι είναι εκείνο το οποίο δίνει το προζύμι που θρέφει και θεμελιώνει σταθερά το οικοδόμημα της πνευματικής και πολιτιστικής ανέλιξης του λαού μας, είτε πρόκειται για το αυθεντικό είδος, είτε ως πηγή έμπνευσης των Ελλήνων συνθετών της έντεχνης δημιουργίας. Γι' αυτό και είναι λάθος να έχει κανείς την εντύπωση ότι πρόκειται για είδος που πρέπει να φυλάττεται στα μουσεία και να το ακούν μόνον οι ειδικοί και οι τουρίστες. **Βίωμα** αλλά και **λειτουργήμα** πρέπει να θεωρεί κανείς την παραδοσιακή μας κληρονομιά για να είναι σε θέση να διατηρήσει την **εθνική του ταυτότητα** ιδιαίτερα τώρα που είμαστε μέλη της μεγάλης Ευρωπαϊκής Οικογένειας.

Πολύ παραστατικά ο Σωκράτης Σκαρτσής στο βιβλίο του «Προτάσεις για το δημοτικό τραγούδι» σελ. 10, 12, 32, γράφει: «**Το δημοτικό τραγούδι δεν είναι χτεσινό. Είναι αιώνιο, εθνικό, γλωσσικό... Διαχρονικά θεωρούμενο και συγχρονικά βιούμενο το δημοτικό τραγούδι βρίσκεται στα έσχατα και εγγύτατα της γλώσσας, απ' τον Όμηρο μέχρι τον Σολωμό και την καθημερινή κουβέντα... Το να λέμε, λοιπόν, πως το δημοτικό τραγούδι είναι κάτι ξεπερασμένο, άσχετο με μας, δουλειά μιας έδρας Λαογραφίας είναι κάτι πολύ ελαφρό και επιπόλαιο. (Κι επιτέλους κι ο Σολωμός κι ο Σαίξπηρ κι ο Όμηρος χτεσινόι είναι - αλλά είναι και ανθρώπινοι). Ίσα-ίσα τώρα μας χρειάζεται το δημοτικό τραγούδι που γινόμαστε κακόγλωσσοι, που δεν έχουμε την αίσθηση πραγματικότητας και ζωής. Αυτό είναι που ξεχνάμε: πως οι λέξεις έχουν ζωή και πως αν έχουν πολλή ζωή είναι πολύ λέξεις (φράσεις), γλώσσα. Γι' αυτό η λαλούμενη προφορική καθημερινή γλώσσα είναι η γλώσσα».**

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει το δημοτικό μας τραγούδι σε όλες τις μορφές του παρουσιάζει ομοιότητες εσωτερικά (η μία περιοχή με την άλλη) ενώ έχει εμπλουτιστεί με την επιμικσία άλλων συγγενών πολιτισμών.

Όστόσο πραγματική έκπληξη μας προκάλεσε η μεγάλη ομοιότητα σε ότι αφορά τη μελωδία που συναντήσαμε σε δίσκους του γνωστού μας κυπριακού τραγουδιού «**Τα ριάλια**» και του ποντιακού τραγουδιού, «**Εν κορτσόπον αγαπώ**». Ανάλογη ομοιότητα στη μελωδία υπάρχει επίσης στο μιμικό οργανικό σκοπό από την Καρωτή της Θράκης «**Ο λαίσιος**», με το τόσο αγαπητό κυπριακό τραγούδι «**Η Βράκα**», καθώς

και με τον οργανικό χορό της Καππαδοκίας της Μ. Ασίας «**Κόνιαλι**». Για ν' αναφέρουμε μόνο μερικά παραδείγματα.

Δεν πρέπει να παραλείψουμε επίσης τις ξένες λέξεις **αμανές, καρτσιλαμάς, και ζείμπέκικο** που δεν είναι καθόλου ελληνικές (Ωστόσο το ρυθμικό σχήμα των 9/8 των δύο τελευταίων - έστω και αν εκτελούνται με διαφορετικό τρόπο - ανευρίσκεται από την εποχή της Σαυρώς της Λεσβίας). Ανάλογες ομοιότητες συναντήσαμε και σε άλλα νησιά καθώς και στα παράλια της Μικράς Ασίας **όταν ακόμα κατοικούνταν από Έλληνες**.

Εκεί όμως που φαίνεται ως μοναδική περίπτωση για την πατρίδα μας είναι η ύπαρξη της **Σουίτας Ανδρικών και Γυναικείων Αντικριστών Χορών** που δεν συναντάται σε κανένα άλλο μέρος του ελληνικού ιστορικού χώρου, με τη συγκεκριμένη μορφή και το ωραίο παραμύθι που συνδέει εσωτερικά τα μέρη, τις κινήσεις ή φιγούρες όπως λέγονται (Βλ. «Πνευματική Κύπρος», Αρ. 409, σελ. 46, 47, 48).

Ύστερα από ενδελεχή έρευνα, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι προφανώς πρόκειται για ξένη επίδραση όταν η πατρίδα μας ήταν κάτω από την κυριαρχία των Λουζινιανών και των Ενετών ή ακόμα και με το «πάρε-δώσε» που γινόταν την περίοδο των Σταυροφοριών. (Ενδεικτικά αναφέρω ότι την ομοιοκαταληξία έφεραν οι Φράγκοι (Γάλλοι, Γενοβέζοι και προ παντός οι Ενετοί) στα νησιά που κυριεύσαν στις Σταυροφορίες στα τέλη του 14ου αιώνα. (S. Buad-Bony «Δοκίμιο για το Ελληνικό Δημοτικό Τραγούδι» σελ. 31).

Για να επανέλθουμε όμως στη **Σουίτα Ανδρικών και Γυναικείων Αντικριστών Χορών** θα ήθελα να παρατηρήσω ότι η λέξη **suita** είναι ιταλική: **Partita, Sonata da camera**: Γαλλικά ονομάζεται: **Order, Suite**, Αγγλικά: **Lessons** και Γερμανικά: **Suite, Partita, Overture**.

Σουίτες είναι η διαδοχή χορών με διαφορετικούς ρυθμούς στην ίδια όμως κλίμακα όπως *pavane, entrée, allemande, courante, sarabande, menuet*, και άλλους προαιρετικούς χορούς, που την κάνει να πλησιάζει με τη σύγχρονή της σονάτα. Προγενέστερα τους βρίσκουμε στο μπαλέτο: θέαμα με χορούς, παντομίμες και ρυθμικά τραγούδια, που ο Ιταλός συνθέτης και αργότερα Γάλλος πολίτης Lulli (17ος αιώνας) θα το διαμορφώσει και συχνά θα το εξομοιώσει με την όπερα. Η **σουίτα** θεωρείται σημαντική ενόργανη φόρμα της μουσικής **μπαρόκ**.

Οι μεγάλοι συνθέτες Μπαχ και Χέντελ (17ος αιώνας) και οι νεώτεροι δημιουργοί Ντεμπυσσύ (19ος αιώνας), Σμίτ (20ος αιώνας), κ.ά. θα φέρουν το είδος στο απόγειο της τεχνικής αρτιότητας του με την προσθήκη διαφόρων άλλων χορών.

Οι κυπριακές **σουίτες ανδρικών και γυναικείων αντικριστών χορών** ή καρτσιλαμάδων - όπως λέγονται - χρονολογικά τοποθετούνται από τη λαογραφία μεταξύ 1750-1800 δηλαδή την περίοδο που το είδος της σουίτας εξελίσσεται σημαντικά στην Ευρώπη. Ωστόσο η όλη διεργασία για τη δημιουργία και διαμόρφωσή τους θα πρέπει να είχε ξεκινήσει από πολύ νωρίτερα.

Φαίνεται ότι η ορολογία «**σουίτα**» είναι το ξένο δάνειο καθώς και η ιδέα της συγκρότησης των 5 κινήσεων σε ενιαίο σύνολο μαζί με το παραμύθι που τις συνδέει

εσωτερικά. Ωστόσο από πλευράς του χαρακτήρα γενικά της μουσικής, του ύφους, του ήθους και του ρυθμού οι δικές μας σουίτες είναι στο κυπριακό παραδοσιακό ηχοχρώμα και δεν έχουν καμία ομοιότητα με τα έργα της έντεχνης ευρωπαϊκής δημιουργίας.

Όπως είναι γνωστό αποτελούν τη σπονδυλική στήλη του χορευτικού μας συστήματος. Κάτι ανάλογο πιστεύουμε έχει γίνει και με τις άλλες ξένες επιδράσεις που κι αυτές πέρασαν μέσα από το φίλτρο του ελληνικού μουσικού ηχοχρώματος και προσαρμόστηκαν στο ήθος και στην ιδιοσυγκρασία της ελληνικής παραδοσιακής τέχνης. Πολλά θα μπορούσαμε ακόμα να γράψουμε πάνω στο θέμα αυτό και ελπίζουμε ότι στο μέλλον θα μας δοθεί η ευκαιρία να επανέλθουμε.

ΛΥΓΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ
Μουσικολόγος-Ερευνήτρια

Η ΛΥΤΡΩΣΗ

*Σαν της ψυχής σου οι καμπάνες
τον λυτρωμό θα ηχήσουν της ζωής σου
τον θάνατο όρθιος να τον δεχθείς
όταν απ' την εφήμερη ζωή
του κάτω κόσμου σου λευτερωθείς.*

*Κι όταν με τους αγγέλους συντροφιιά
στο αιώνιο ταξίδι πορευθείς
τότε στην ουράνια ζωή σου
λεύτερος θα αναστηθείς.*

*Της ζήσης σου το πεπρωμένο
ντυμένος τότε σαν στεφανωθείς
απ' όλα τα επίγεια κι εφήμερα
του κάτω κόσμου σου, παντοτινά θα λυτρωθείς
και απ' τη ζωή σου την εφήμερη
για πάντα θα λησμονηθείς
και με της λησμονιάς το πέπλο θα ντυθείς
μέχρι ξανά ψυχή μου να ξαναναστηθείς,
στην πολιτεία των νεκρών
με του θεού το πρόσταγμα
για όλα τα αμαρτήματα
της εγκόσμιας ζωής
στη δεύτερη παρουσία!*

ΦΟΙΒΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΣΥΝΑΞΑΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΧΟΜΕΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

(Γιώτας Παρασκευά - Χατζηκώστα, *Η Γιαγιά η Γοργόνα*)

Για τη *Γιαγιά τη Γοργόνα* έχω γράψει ένα εκτενές κριτικό κείμενο που θα δημοσιευθεί προσεχώς στην «Ακτή». Δεν θα παρουσιάσω επομένως το βιβλίο στην ομιλία μου αυτή, αλλά θα επιχειρήσω κάτι άλλο, που υπερβαίνει την ενημερωτική ή την κριτική αποτίμηση. Θα ασχοληθώ με τον τρόπο γραφής, τη γλώσσα, το ύφος και το πάμμικτο και πολύχυμο, όπως θα διαπιστώσουμε, είδος της αφήγησης, που προσφυώς και επιτυχώς επέλεξε η συγγραφέας για τα διηγήματά της αυτά. Ότι πρόκειται για διηγήματα με τις τυπικές προδιαγραφές του είδους δεν το αμφισβητώ εκείνο, όμως που θα αποπειραθώ να δείξω έγκειται στην ιδιότυπη μαρτυρολογική και συναξαριακή γραφή τους, που τα αναδεικνύει έτσι ως πρωτότυπα διηγήματα.

Τα θέματα των κειμένων της συλλογής, *Η Γιαγιά η Γοργόνα*, είναι εμπνευσμένα από ηρωικές και εν ταυτώ, όπως για κάθε γνήσιο ήρωα, τραγικές μορφές· από πολλές γυναίκες του λαού, απροσχημάτιστες ηρωίδες, που αναλώνουν τον βίο τους στην υπηρεσία της ιδέας της πατρίδας. Πιο απλά, προασπίζουν με αυτονόητο τρόπο και από χρέος μη κινούσες τον γενέθλιο χώρο, τα ιερά και τα όσια του πατριου εδάφους τους, και εξ αντανάκλασεως συμπαρίστανται ψυχή τε και σώματι σε όσους τάσσονται θεματοφύλακες ή φρουροί του χώρου αυτού. Η θυσία των γυναικών αυτών αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα από το γεγονός ότι αυτόκλητα, αυτόματα και με μια εξαισία φυσικότητα αγωνίζονται για την πίστη τους, το πρωτογενές εκείνο σθένος από το οποίο απορρέουν σε ακόλουθα επίπεδα οι ποικίλες ιδεολογίες και βάσει του οποίου ρυθμίζονται οι νοοτροπίες και οι κοινωνικές συμπεριφορές. Αν πείθει η συγγραφέας προβάλλοντας τις ηρωικές αυτές γυναίκες, με τα υπερφυσικά για το φύλο και την ηλικία κατορθώματά τους, οφείλεται ακριβώς στο γεγονός ότι δεν είναι ανάγκη να είναι κανείς ιδιαίτερα θρησκευόμενος για να συγκινηθεί· αρκεί η βαθιά ριζωμένη πεποίθησή τους, με τη λαϊκή και πηγαία δύναμή της, που τις καθιστά σεβαστές, τραγικές και ιερές.

Ο πηγαίος αυτός πατριωτισμός δεν θα μετέδιδε τη φλόγα του δικού της γενέθλιου χώρου, αν η συγγραφέας δεν είχε έντονα βιώματα, πρόσφατα βιώματα, από τα πάθη της Κύπρου. Αν φλογίζει, λοιπόν, την ψυχή του αναγνώστη είναι διότι ο ιστορικός πυρήνας των διηγήσεων καθοσιώνεται από το τραγικό στοιχείο του θανάτου, της απώλειας, της στέρησης, του ξεριζωμού· είναι γιατί το μεμονωμένο γεγονός εξαγιάζεται με θυσίες και οδηγεί στα μυστικά μονοπάτια του αίματος, γιατί ξύνει πληγές που μηδενίζουν τους αριθμούς και διαψεύδουν τις στατιστικές· είναι ακόμη, γιατί οι ηρωίδες της Γιώτας Παρασκευά-Χατζηκώστα μεθίστανται από το ιστορικό στο μυθικό, και, για να ευθυγραμμιστούμε με το ύφος και το ήθος των κειμένων της, γίνονται όσιες, μάρτυρες, άγιες λόγω της ιερότητας των πράξεών τους.

Τονίσαμε το θρησκευτικό στοιχείο το οποίο δίνεται ως περιρρέουσα ατμόσφαιρα και ως ηθικό βάθος στα διηγήματα που εξετάζουμε, γιατί ταιριάζει πολύ στο κλίμα

που περιγράψαμε. Οι γυναίκες της Γιώτας Παρασκευά, θεόπνευστες και θεόσταλτες, λειτουργούν, με τη θεολογική έννοια του ρήματος, στα διηγήματα: επιτελούν ιερές θυσίες, γίνονται σφάγια οι ίδιες για την προάσπιση του πατρικού χώρου, επιλέγοντας η καθεμιά με τον δικό της τρόπο το ορθόδοξο μαρτύριό της.

Δεν είναι, ασφαλώς, τυχαία η χωρική τοποθέτησή τους στον τόπο του μαρτυρικού Αιγαίου, στην πλευρά της ελληνικής Ανατολής. Ούτε είναι συμπτωματική η μυστηριακή κατασπατάληση των δυνάμεων και της ζωής τους. Δεν είναι, επίσης, τυχαίος ούτε ο χρόνος της αφήγησης των συναξαρίων τους, των ψυχοφελών και παραδειγματικών αυτών αναγνώσμάτων, που ιστορικά σχετίζονται με την Κύπρο, παρά τη διαχρονική εμβέλεια του μηνύματός τους, η οποία μεταδίδει την αιδιότητα αυτή και στο νησί, αφήνοντας να φανεί ότι καθεμιά από τις λαϊκές αυτές δέσποινες εκφράζει και μια διαφορετική πτυχή και μια άλλη σκηνή του δράματος του νησιού της, που λανθάνει, ως άλλη περιδεής, περιφροντίς, καθημαγμένη γυναίκα, μάνα ή γιαγιά.

Η ιστορική πραγματικότητα, λοιπόν, μεταλαμβάνει πειστικά την πνευματικότητά της στη θρησκεία, μια και στις οριακές στιγμές οι ψυχές στρέφονται προς το θείο και από αυτό ζητούν την αρωγή και τη σκέπη του.

Ωστόσο, το θρησκευτικό στοιχείο, η ιερατική δομή των κειμένων, η θεία λειτουργία των καθγιασμένων γυναικών, που η κορύφωσή τους συνάπτεται με τη θυσία και εξ αυτής αναμένεται η έγερση και το αναστάσιμο μήνυμα, εξελίσσεται με τρόπο συνειρμικό σε διαδοχικά στάδια. Η θυσία και το σωτήριο δίδαγμα της μεταδίδεται από τα βασανισμένα πρόσωπα στη δοκιμαζόμενη πίστη και στη χειμαζόμενη ιδιαίτερη πατρίδα, από αυτήν στη μεγάλη πατρίδα και με τρόπο που υπερβαίνει τη συμβατική και μικρόψυχη ιστορία επανέρχεται στο πάθος του ανθρώπου, του κάθε ανθρώπου, οδηγώντας στο οικουμενικό ή καλύτερα μυθοποιώντας τις απλοϊκές αυτές φιγούρες σε οικουμενικά και πανανθρώπινα σύμβολα, χάρη στα οποία και το πρόσφατο μαρτύριο της Κύπρου εξακτινώνεται ως δράμα πανανθρώπινο. Έτσι, η λογοτεχνία της Γιώτας Παρασκευά-Χατζηκώστα, ούσα πρωτίστως κυπροφυής, μεταμορφώνεται σε ελληνοκεντρική, εθνική, ιδεολογική, για να αποκτήσει εν τέλει ανθρωποκεντρικό κύρος και να επιστρέψει στο κυπριακό κέντρο της. Δεν είναι, συνεπώς, τυχαίες ή διακοσμητικές οι προσμίξεις κυπριακών και ελλαδικών μορφών ούτε συγκυριακό το ελληνικό ήθος που εκπηγάει, του ελληνικού νοουμένου όχι υπό την τοπική μόνο διάστασή του αλλά και την πνευματική και τη φωτιστική και την εξημερωτική, από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας, και συνεπτυγμένα σε δυο λέξεις, την ανθρωπιστική και την οικουμενική.

Υπό το πρίσμα αυτό θα διακρίνει κανείς στα κείμενα αυτά και διάφορες άλλες διαστάσεις τους, που γίνονται μετά τα προαναφερθέντα ευανάγνωστες. Ξεχειλίζουν, λοιπόν, από βουβή διαμαρτυρία, τη διαμαρτυρία του αδικουμένου, τον άφατο πόνο του καταπιεζομένου. Ευαγγελίζονται όμως και την ανανέωση και την αναγέννηση με τα νέα ινδάλματα που γεννιούνται στις κρίσιμες, αλλά για το λόγο αυτό και εύφορες, εθνικά στιγμές. Και ακόμη, προμηνύουν με οραματικό τρόπο τη δικαίωση, με την αφέλεια της βαθιάς λαϊκής πίστης ότι ο Θεός, δεν μπορεί, θα εισακούσει τις ικεσίες και με τις πρεσβείες των αναληφθεισών αυτών γυναικών θα αποκαταστήσει μετά τη δοκιμασία τα πράγματα.

Θα σταματήσω για λίγο στο σημείο αυτό για να τονίσω το ρόλο της γυναίκας στο έργο της Γιώτας Παρασκευά. Δεν είναι μόνον η ομοιοπάθεια και η εύλογη συμπάθεια προς το κοινό φύλο ή οι καινοτόμες θέσεις της εποχής μας για την αναβαθμισμένη και σημαντική θέση της γυναίκας στις σύγχρονες κοινωνίες. Είναι και η σωστική υπενθύμιση του παραδοσιακού ρόλου της από την αρχαία Σπάρτη μέχρι το Ζάλογγο και από αυτά στην τραγωδία της Κύπριας γυναίκας. Είναι και η υπόμνηση μέσα σ' αυτά της πρωτοχριστιανής και της βυζαντινής γυναίκας μάρτυρος. Είναι η σύμμιξη στο γυναικείο πρόσωπο της ελληνορθόδοξης παράδοσης, όπου αρχαίο και ορθόδοξο συντίθενται θαυμαστά, αν κρίνουμε από τα έργα των ηρωίδων της, και χειροποίητα στο σύγχρονο. Είναι, εκτός αυτών, και η επιλογή της ηλικίας, για να αναφερθούμε και σε δευτερεύουσες αλλά κρίσιμες ιδιότητες, που εμπνέει τον σεβασμό και εμβάλλει την ιερότητα· είναι, τέλος, και η μεταφορική ή η αλληγορική κατάδειξη μέσα από τη γυναίκα της Κύπρου και πάλι, της μητέρας Ελλάδας, της πάσχουσας οικουμένης, αλλά και της αγνής λαϊκής ψυχής, απασών γένους θηλυκού.

Πριν προχωρήσω στα τεχνικά χαρακτηριστικά, γιατί και αυτά κομίζουν προστιθέμενα κάτι το νέο, σκόπιμο είναι να τονίσω το αντιπολεμικό και εν ταυτώ αντιστασιακό κλίμα των κειμένων αυτών. Και θα αποδείξω ότι αντίσταση και αντιπολεμική διάθεση εν συνδέσει δεν αποτελούν οξύμωρο αλλά νομοτελειακή ένωση φαινομενικά αντιθέτων μεγεθών. Ότι επιλέγονται μόνο γυναίκες για να καταδείξουν όσα τελούνται, ότι γυναίκες επιτελούν τα θαυμαστά έργα που περιγράφονται και ότι το κατεξοχήν μισοπόλεμο και φιλόανθρωπο γένος καλείται να μαρτυρήσει και να αγιάσει, αποτελεί νομίζω την καλύτερη αντιπολεμική απόδειξη. Εξάλλου, αντιπολεμικές είναι όλες οι πράξεις τους μέσα στα ίδια τα διηγήματα, και μάλιστα αντιπολεμικές εν μέσω πολέμου, είτε αυτός είναι κυριολεκτικός είτε ψυχρός είτε επαπειλούμενος. Είναι όμως και εξόχως αντιστασιακές, επειδή αντιμάχονται τον θάνατο ή εν τοις πράγμασι, δηλαδή στην ακμή των γεγονότων, στη φωτιά της μάχης, ή ως φρουροί ακοιμήτοι της ζωής και θεματοφύλακες των ηθικών αξιών.

Το περιεχόμενο δεν αρκεί μόνο του στη λογοτεχνία. Η μορφή είναι αυτή που το αναδεικνύει και το δικαιώνει. Η επιλογή του είδους, εν προκειμένω του σύντομου διηγήματος, αποτελεί επιτυχή κίνηση της συγγραφέως, ώστε αρκετά πυκνά και ουσιαστικά να δώσει τις ανάλογες προσωπογραφίες που της εξασφάλισαν εντυπωσιακή αντιπροσώπευση από διάφορους χρόνους, τόπους και χαρακτήρες. Κυρίως όμως στην περίπτωση μας ήταν το είδος του μαρτυρολογίου και του συναξαρίου, χάρη στα οποία έγινε δυνατή τόσο η θεολογική και ιστορική τοποθέτηση, όσο και η μετάδοση του μαρτυρικού ήθους, του πάθους, της αντοχής και της αποθέωσης των γυναικών νεομαρτύρων. Εκφράστηκαν δηλαδή επιτυχώς με τη μίξη των χαρακτηριστικών του κλασικού διηγήματος και των θρησκευτικών ειδών που αναφέραμε, και ιδίως του συναξαρίου, τα μηνύματα που προδιαγράψαμε.

Η γλώσσα, ως ποιοτική εξωτερίκευση και συγκινησιακή καταγραφή των συναισθημάτων, με τη δική της καίρια συμβολή έρχεται και αυτή να συνηγορήσει τόσο με το περιεχόμενο όσο και με το θεολογικό-μαρτυρικό ήθος των εν λόγω κειμένων αλλά και τον απολογητικό, με τη θεολογική έννοια, τόνο τους. Πρωτίστως και

σύμφυτα με την ψυχή των ηρωίδων πρόκειται για γλώσσα λαϊκή, ταιριαστή στα μαρτυρολόγια και τα συναξάρια, καθημερινή στην καταγραφή των παθών και ορθόδοξη στο βαθύτερο νόημά της. Η κυπριακή διάλεκτος, διακριτική αλλά τραγική στην εκφορά της διά στόματος πασχουσών και πενθουσών γυναικών, οδηγεί στη φυσική πηγή, στον φορέα του πάθους που είναι ο απλός λαός. Η χριστιανική ορολογία, πένθιμη και ταυτόχρονα εαρινή, παραπέμπει στο θεολογικό βάθος των κειμένων, όχι υπό την αυστηρή θρησκευτική μορφή αλλά ως έκκληση και ικεσία προς το θείο. Και πέρα όμως από αυτά, λανθάνει στις λέξεις της συγγραφής ο Κάλβος ως ήθος, ο Σολωμός ως πνεύμα, ο Σεφέρης ως εκφραστής της οδύσσειας του ελληνισμού, ο Παπαδιαμάντης ως καθοδηγητής. Έτσι, η συναξαριακή υψής επιφάνεια, η στολή των διηγημάτων αυτών, εδράζεται σε ένα ποικίλο, βαθύ και μυστηριακό διακείμενο, που παραπέμπει στο πνεύμα της αρχαιότητας, στην ψυχή του Βυζαντίου και στη λεβεντιά του 1821, περιόδων που αντικατοπτρίζονται μέσα από διακειμενικές υποδηλώσεις, άλλοτε υποσυνειδητές και αφομοιωμένες παραγωγικά, άλλοτε συνειδητές και προτεταμένες λόγω της φιλολογικής σκευής της συγγραφής, που παραπέμπουν αχνά στους αρχαίους συγγραφείς, έντονα στα εκκλησιαστικά και τα πατερικά κείμενα, ρητά στους νεοέλληνες πεζογράφους είτε πρόκειται για τον προαναφερθέντα Παπαδιαμάντη είτε για τη μορφή του Φώτη Κόντογλου είτε τη λαϊκότερη πηγή του Μυριβήλη που η *Παναγία Γοργόνα* του αποτελεί το πρότυπο που επέλεξε η Γιώτα Παρασκευά για τη συνειρμική φόρτισή μας, είτε τα κυπρογενή μαρτυρικά κείμενα του *Θόλου* και της *Μεθιστορίας* του Κυριάκου Χαραλαμπίδη είτε τα μαρτυρικά έργα του Ηλία Βενέζη, της Διδώς Σωτηρίου, του Στρατή Δούκα, που κατέκλυσαν ως ύδωρ παρηγορητικό και νόμα σωτήριο μετά τη Μικρασιατική καταστροφή τον ελληνικό χώρο.

Η ελληνική λογοτεχνία από τις πρώτες αρχές της μέχρι την παλιγγενεσία της και από αυτήν στο σήμερα, από τις ακρογιαλιές του Ομήρου μέχρι τον Ύμνο και δι' αυτού μέσω Καβάφη, Σεφέρη, Ελύτη, Ρίτσου στα καθ' ημάς, περιφρουρώντας κατά τους δύο έσχατους αιώνες τους σελτούς χώρους του Ιονίου με τον Κάλβο και τον Σολωμό, του Αιγαίου με τον συνοφρυωμένο και κυπρίζοντα Σεφέρη και τον οραματικό Ελύτη, του Μυρτώου με τον Καζαντζάκη και πρόσφατα με τον Μ. Πρατικάκη, αλλά και τον προφητικό Μόντη και τον μεθιστορικό Κυριάκο Χαραλαμπίδη, η λογοτεχνία αυτή ορθώθηκε μέσα από τον ζόφο, βγήκε από τα κόκκαλα των Ελλήνων ως ελεύθερο πνεύμα και εξαγιασθηκε με αγώνες. Είναι η λάμψη της, ο βιωμένος πόνος και το όνειρο που την συνέχει, τα στοιχεία εκείνα που από τη λύπη οδηγούν στη χαρά, παγανιστικά ή ορθόδοξα, και με την ιδιότυπη χαρμολύπη της δείχνει την αντοχή τούτου του λαού στον χρόνο, καθώς και την παγκόσμια ευθύνη του. Είναι, λοιπόν, τέχνη βαθιά και συνειδητά αισιόδοξη, διότι ενδυναμώνεται από την απώλεια, τον πόνο, τον νόστο, το όραμα. Είναι τέχνη μαχόμενη που καταλάμπει και διαμηνύει.

Τα μηνύματα της λογοτεχνίας από το μαχόμενο τμήμα του ελληνισμού που ακούει στο όνομα Κύπρος δεν μπορεί να διαφέρουν και δεν παρεκκλίνουν από τον εθνικό αυτό κανόνα. Το πένθος προμηνύει με την ιδιότυπη αισιόδοξία της ελληνικής Ανατολής το ελπιδοφόρο αύριο, και αυτό εκλύεται από τα έργα της Γιώτας Παρασκευά. Η απενθία είναι απενθάρρυνση και αποθάρρυνση, απάθεια, κυνισμός και μαρασμός. Το πένθος συντηρεί τη μνήμη και καθοσιώνει τα έργα.

Στην πεζογραφία της Γιώτας Παρασκευά διακρίνονται έκτυπα τα χαρακτηριστικά που προαναφέραμε. Χαρακτήρες ελληνικοί σύμφωνα με τον ανατολικό και ελληνικότατο Καβάφη. Πόνος, έξαρση, θυσία, μεταρσίωση, δικαίωση. Είναι κείμενα φερέλπιδα και σαφώς ευέλπιδα και παράλληλα κείμενα με λογοτεχνικές αρετές. Νεομαρτυρολογία, λοιπόν, και νεοσυναξάρια τα διηγήματά της, έργα εν εξελίξει, εν συμπληρώσει, διότι αποκαλύπτουν τις σελίδες ενός αγώνα επίσης εν εξελίξει. Εξ ου και το δεύτερο σκέλος του τίτλου μας. Δεν πρόκειται δηλαδή για συνήθη μαρτυρολογία και συναξάρια, αλλά για νέα, ειρηνοφόρα, προεξαγγελτικά της καινής ζωής, και, το κυριότερο, πλήρη πίστεως και καλών ελπίδων ως κείμενα του μαχόμενου ελληνισμού.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ
Καθηγητής Νεοελλ. Φιλολογίας
στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΓΗ

*Ντυμένη πρασινάδες και κλή,
περιχυμένη καταρράκτες χρυσοῦ
ταξιδεύεις.*

*Όμορφα πένθη
σε κύκλιο χορό.
Μέσα σε θάλασσες σκοτεινές
του σύμπαντος
περιφέρεις
τη θνητή στιλβηδόνα σου,
τρέμεις στο ψύχος των γαλαξιών.*

*Εδώ ο χρόνος λουλούδισε,
μα τα χέρια στο τέρμα των ενιαυτών
συναντούν το κενό.*

*Κύριε, Σὺ που με καταιγίδες φωτόνια ραίνεις
ουράνιες ερήμους, αστρικούς δρυμούς,
φώτισε το εν εμοί και γύρω μου σκότος,
διασκέδασε τη βροχή ματαιότητας
που μου δέρνει τον νου.*

ΓΙΩΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ-ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΝΤΡΟΠΙΑ ΣΤΟΝ ΩΡΙΜΟ ΓΚΟΤΣΗ

Απ' την πολυμέρεια στους λυρικούς πυρήνες

Ο Δημήτρης Γκότσης είναι μια φυσιογνωμία ποιητική σπάνια και ιδιόμορφη στο είδος της. Κατέχει ένα θησαυρό εκφραστικών μέσων και δυνατοτήτων, που χειρίζεται θαυμάσια, για να εκφράσει καλλιτεχνικά τις βιωματικές αλλά και βαθύτερες πνευματικές του ανησυχίες. Έχει δώσει ως σήμερα ένα πλούσιο και αξιοπρόσεχτο έργο, με το οποίο ασχολήθηκαν αρκετοί και αξιόλογοι λογοτέχνες ή τεχνοκράτες. Εντύπωσή μου είναι όμως, πως κάποιοι απ' αυτούς φάνηκαν σ' ένα βαθμό επιφυλακτικοί στο να καταθέσουν μια τελική και ξεκάθαρη κρίση. Κάτι τους κράτησε σε μια περιέργη αναμονή, επειδή ένοιωθαν ίσως ότι ο δημιουργός διατελούσε ακόμη εν κινήσει.

Σ' αυτούς τους τελευταίους συγκαταλέγομαι κι εγώ κατά κάποιον τρόπο, αφού ανέμενα επί μακρόν τον Δημήτρη Γκότση, ως την κρίσιμη εκείνη καμπή, που σηματοδοτούσε το πέρασμά του από την πολλαπλότητα και πολυκεντρικότητα των ποιητικών εστιάσεων, στο πιο ώριμο και καθοριστικό στάδιο ενός λιτού πλέον και βαθιά υποβλητικού λυρικού λόγου. Κοντολογίς, και ως πριν από το βιβλίο «Της Ευφρόνης», μιλάμε με βεβαιότητα για ένα καλό και με αρκετή πρωτοτυπία ποιητή, οι στοχεύσεις του όμως, όπως αφήνει κι ο ίδιος να διαφανεί, στέκουν ακόμα ψηλότερα. Με τη συλλογή που προαναφέραμε, αποβάλλει σε μεγάλο βαθμό τις προηγούμενες αδυναμίες του κι επιπρόσθετα πετυχαίνει μια πιο καιρία και πιο εύστοχη συμβολική, που ξεφεύγει από τον εγκλωβισμό του υποκειμενικού και συμπύπτει ευκρινέστερα με το συλλογικά αναγνωρίσιμο. Από δω και πέρα, και συγκεκριμένα στο καταπληκτικής ομοιογένειας «Ομόκεντρον σε τρία πρόσωπα», γεννιέται κατά τη γνώμη μου μια εξαιρετικά αποσταγματική και οντολογικά διεισδυτική λυρική ποίηση. Κι αυτό άσχετα από το αν έχει γενικότερα προσεχτεί, σ' ένα υποτονικό και συντηρητικό λογοτεχνικό περιβάλλον με μειωμένη δυνατότητα πρόσληψης αισθητικών κοιτασμάτων παρόμοιας πυκνότητας και βάθους.

Παραθέτω ένα πρώτο δείγμα:

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

*Λευκή μέρα απέραντη
ένας ψηλός ουρανός
που με συνθλίβει,
κι όμως η θύελλα με κινεί
κι είμαι ελεύθερος,*

*ελεύθερος όπως οι χιονονιφάδες
χιλιάδες στόματα που τραγουδούν
σε ακατανόητο χαμόγελο
σε ανάκουστο τραγούδι.*

*Χαμογελούν τα παιδιά
που έγιναν δικά μου
καθώς παίζουν ανάμεσα στα δέντρα*

*μές στο νυχτιάτικο δάσος της ψυχής μου,
αυτής της πανάρχαιας, πάντα που ρωτά, Σφίγγας.*

Ποιό είναι λοιπόν το πολύ αξιοπρόσεχτο επίτευγμα του Δημήτρη Γκότση στην ποίηση που ακούσαμε; Μα η καιρία λυρική απόσταξη θα έλεγα, το συνειδητό φιλτράρισμα κι η συμπύκνωση μέχρι την αρχική, ριγηλά αναγνωρίσιμη ρίζα των πραγμάτων. Οι στίχοι, οι μικρές ομάδες στίχων, προβάλλουν με μια κρυστάλλινη διαύγεια και κινούνται αργά, τελετουργικά, μέσα σ' ένα φόντο συγκρατημένου βιώματος με βαθιά υπαρξιακή και οντολογική ουσία. Τίποτε πια δεν ονομάζεται με τον συνήθη τρόπο, οι λεπτομέρειες έχουν εξατμιστεί και η στενή θεματολογία υπερκερασθεί. Πυκνώσεις και δομές, σαν χυμένο μολύβι, δείχνουν να μην επιδέχονται περαιτέρω επεξεργασίας. Αρμονικές εντούτοις εναλλαγές ρυθμού και αναβαθμοί αδιόρατης αρχετυπικής δραματικότητας, διαπερνούν την αυστηρή γλωσσική επιφάνεια κι αγγίζουν την ψυχή του εν εγρηγόρσει αναγνώστη με τη ζεστασιά μιας εκλεκτικής ανθρώπινης ανάσας. Της ανάσας φυσικά του ίδιου του ποιητή.

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

*Καρδιά μου εξαγνίσου,
μέσα σε λευκόν ήχο
ζήσε τον χειμώνα σου,
καθώς πετάς ξωπίσω
απ' τα τελευταία πουλιά,*

*όλη τη γκριζα ομίχλη
χειμώνων περασμένων,
που ανίδεη πλανιόταν,
την έχεις κι όλας ρουφήξει,*

*τώρα, λοιπόν, τραγούδα
τον ψίθυρο του μυστικού σου
μέσα στο αυτί των Θεών
και χλιαρές φέρε τις κρεμαστές βροχές
του χρόνου μου που θρηνεί,*

*αργά οδήγησέ τες
και τρυφερά
πάνω απ' το κυπαρίσσι εκείνο,
που μπόρεσε μονάχο να σταθεί
στην κοιλάδα του κόσμου:*

*ρουτίδα σκοτεινή
του τραγουδιού.*

Τα δημιουργήματα του Δημήτρη Γκότση δεν θυμίζουν πλέον πολύκλωνες μορφές δέντρων, με δύσβατα συχνά φυλλάσματα, λικνιζόμενα σχεδόν αυτόνομα από τον κεντρικό κορμό του ποιήματος. Έχουν χάσει βέβαια τον πρότερο όγκο και την εξωτερική πολυμέρεια, κέρδισαν όμως τη συμπαγή λιτότητα και μιαν αίσθηση αυστηρή και ιερατική, απορρέουσα απ' τα ενδότερα της ύπαρξης. Βλέπουμε τώρα την απογύμνωση

από το περιττό, όχι μόνο στην έκφραση αλλά και στις ψυχικές κινήσεις, που αποκαλύπτονται καθαρότερα, όταν ο αναγνώστης εγκύβει απερίσπαστος πάνω απ' τα σκληρά λεκτικά όστρακα των περίτεχνα επεξεργασμένων στιχουργικών μονάδων του.

Μ' αυτή τη νέα ποιητική και μέσα από μια «εντρόπια» θα έλεγα σύμπτυξη, κωδικοποιεί ο Γκότσης λυρικά ό,τι υπαρξιακό και οντολογικό τον απασχολεί, προσφέροντας ως κοινό λίκνο συγκίνησης την αρχική του συλλογικού βιώματος μήτρα. Έχει απαλλαγεί, εννοείται, από κάθε στοιχείο αναλυτικότητας, ιστορικότητας και γνωσιολογικής επίδειξης. Μια τέτοια εντροπία, δηλαδή προς τα έσω απόσυρση κι εκφραστική ελαχιστοποίηση, μέχρι τα όρια σχεδόν κεκαθαμένων πυρήνων, χρήζει αργής και προσεχτικής ανάγνωσης, για να μην απωλεσθεί η διάνοιξη στον εσωτερικότερο του ποιήματος χώρο, που είναι και το κύριο ζητούμενο.

Διαβάζουμε στη συνέχεια το ποίημα «ΠΑΛΙΡΡΟΙΑ»:

*Ω εσύ παγωμένη εικόνα
του αισθήματος της γυναίκας
μέσα στο κόκκινο της δύσης,
μέσα σ' αυτό το τελευταίο σούρουπο
της αγάπης!*

*Την ομορφιά σου
δεν μπορεί αυτός να στερηθεί,*

*παφλάζει ακόμα
με μαργωμένη χαρά
πάνω στον βράχινο γκρεμό
της ακτής του.*

*Μια φεγγαρίσια ψύχρα
πάνω σε ασημένια κύματα
μια παλίρροια που κράζει βουβά
είναι η θάλασσα της ψυχής της,
που μέσα της αυτός ξαπλώνει,
παγωμένος ακόμη.*

*ένα αλλοτινό ψάρι
αρπαχτικό.*

Τί αντιπροσωπεύει σήμερα λοιπόν ο Γκότσης στη λυρική ποίηση του τόπου μας; Μα ένα ιδιαίτερα προικισμένο εκπρόσωπο ανανέωσης αυτού του λυρισμού, με επιστροφή στην καλώς νοούμενη ποιητικότητα, στην οποία δίνει, με τον πλούσιο αλλά κυριαρχημένο πιά λόγο του, μια σπάνια εσωτερικότητα κι ένα υποβλητικό βάθος. Εξοπλισμένος καλά με τις λογοτεχνικές εμπειρίες και τα αισθητικά επιτεύγματα όχι μόνο της ελληνικής αλλά και της Ευρωπαϊκής ποίησης, υπερβαίνει με το «Ομόκεντρο σε τρία πρόσωπα» τη στασιμότητα και το αισθητικό αδιέξοδο της μοντερνίστικης, συχνά επικαιρογραφικής και ιστοριογραφικής πρόζας των ημερών μας. Αντλώντας δημιουργικά από τις καλύτερες πηγές της Γερμανικής ιδιαίτερα λυρικής ποίησης - της οποίας απεδείχθη δεινός γνώστης και μεταφραστής - εμπότισε δραστικά και τον δικό

του λόγο μ' ένα αιθέριο αλλά και βαθύρριζο υπερβατικό κλίμα. Μπόρεσε έτσι να μας προσφέρει ένα έργο προσωπικό καθόλου συνηθισμένο, άξιο να μας ανταμείψει ικανοποιητικά, αν το προσεγγίσουμε με τη δέουσα προετοιμασία και σοβαρότητα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

ΔΕΛΦΙΚΟ

Πίσω απ' τὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα
εἶναι τὸ οἰκόπεδός μου.
Ρωτῆστε τὸν ξάδερφό μου τὸ Βασίλη
θὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει.
Ἐκκεῖ ἄκουγα τὴ φωνὴ τῆς Πυθίας,
ἔβλεπα τὶς Μοῦσες
ποὺ δρόσιζαν τὸ μέτωπό τους στὴν Κασταλία πηγὴ.
Κατέβαινα στὸ ἀμφιθέατρο
καὶ μὲ τὴν προσωπίδα τῆς συγκίνησης
ἀναπαράσταινα τὴ μοῖρα μου.
Ξαφνικὰ κάποια μέρα κύλησε ἀπ' τὸν Παρνασσό
ἡ πέτρα τοῦ Σίσυφου
καὶ πέτρωσα.

ΟΙ ΜΗΤΕΡΕΣ

Γνωρίζουν ὄλους τοὺς τάφους.
Τὸ ψωμί τὸ μοιράζουν μὲ τὰ περιστέρια
καὶ τραγουδᾶνε τόσο γλυκὰ
ποὺ ὁ ἀέρας ζηλεύει.
Τὸ χρόνο τὸν ζυμώνουν μὲ τὴ μνήμη
γιὰ τὶς νέες γενιές.
Τὰ πέλματά τους τὰ βυθίζουν στὴ γῆ
ὅπως τὰ πλατάνια τὶς ρίζες τους.
Τὰ πλατάνια σὰν τὰ χρόνια τους
εἶναι ψηλά,
ἄξια.

N. XATZHNIKOLAΟΥ

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σ. ΔΕΛΤΑ

Από τα παιδικά μου χρόνια, όταν προτού κοιμηθούμε το βράδυ, εγώ με τον αδελφό μου το Γιώργο, η μάνα μας, μας διάβαζε βιβλία για παιδιά, είχα έλθει σε επαφή με τα βιβλία της Πηνελόπης Δέλτα. Είχα την τύχη ο πατέρας μου Σέργης και η μάνα μου Κατίνα να έχουν στη μικρή τους βιβλιοθήκη όλα τα βιβλία της Π.Σ. Δέλτα, έτσι τόσο εγώ όσο και ο αδελφός μου Γιώργος τα είχαμε διαβάσει όχι μια ή δυο φορές παρά πολύ περισσότερες. Πιστεύω πως τα κείμενα της Δέλτα μαζί με άλλα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά που έβρισκε η μάνα μας από παλιά τεύχη του εξαιρετου περιοδικού «Διάπλασις των παιδων» και μας διάβαζε το βράδυ προτού κοιμηθούμε μας έκαναν να αγαπήσουμε το βιβλίο, τη λογοτεχνία, και να αποκτήσουμε την καλή συνήθεια του διαβάσματος.

Από αγάπη προς την Δέλτα και τα βιβλία της αγόρασα και διάβασα, με πολλή συγκίνηση, τα εξαιρετά βιβλία της «Πρώτες ενθυμίσεις», «Ελευθέριος Βενιζέλος», «Πλαστήρας», τα οποία είχαν εκδοθεί με επιμέλεια του Παύλου Ζάννα και συνεχίζω όταν μου δίνεται η ευκαιρία να αγοράζω και να διαβάζω οτιδήποτε αφορά τη μεγάλη κυρία του νεοελληνικού λόγου. Έτσι μόλις είδα πως έχει εκδοθεί βιβλίο με τίτλο «Π.Σ. Δέλτα, σύγχρονες προσεγγίσεις στο έργο της», το παρήγγειλα, το αγόρασα και άρχισα αμέσως να το διαβάζω. Στο κεφάλαιο του Αλ. Π. Ζάννα για τα δημοσιευμένα βιβλία της εντόπισα ένα αρκετά σοβαρό λάθος. Γράφω σοβαρό γιατί ένας ωραιότατος στίχος του Κωστή Παλαμά έχει μετατραπεί από 15σύλλαβος σε 16σύλλαβο ενώ ο αμέσως επόμενος μένει 15σύλλαβος. Γράφει λοιπόν πως στη σελίδα του τίτλου του βιβλίου «Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου» υπάρχουν δυο στίχοι του Κ. Παλαμά και τους αναφέρει. Μόλις τους διάβασα κατάλαβα πως κάτι δεν πάει καλά γιατί ο πρώτος στίχος κτύπησε άσχημα στην αίσθηση του μέτρου που, άλλος πολύ και άλλος λίγο, έχουμε μέσα μας. Δηλαδή:

*Τον είδανε τότε νιώσανε, και δεν τότε ξεχάνουν
Γιατί παντού σημάδεψε τ' αστραποπέρασμά του.*

Αναζήτησα αμέσως το βιβλίο «Το καιρό του Βουλγαροκτόνου» έκδοση Β, εκδότης Ιω. Ν. Σιδέρης - Αθήνα 1921, ακριβή κληρονομιά του μακαρίτη του πατέρα μου και είδα πως η αίσθηση του μέτρου που είχα ήταν σωστή. Πράγματι στη σελίδα του τίτλου γράφει:

*Τον είδαν τότε νιώσανε και δεν τότε ξεχάνουν
Γιατί παντού σημάδεψε τ' αστραποπέρασμά του.*

Είναι πράγματι λυπηρό όταν μια έκδοση για την Π.Σ. Δέλτα, που τόσο αγαπήσε τη δημοτική μας γλώσσα και το δημοτικό μας τραγούδι, αρχίζει με τέτοιο λάθος.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Φεβράριος του 2006

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ κ. ΜΙΧΑΛΗ ΠΙΕΡΗ

Στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού «Υλαντρον» (αρ. 6/7, Χριστούγεννα 2005) ο καθηγητής του πανεπιστημίου Κύπρου κ. Μιχάλης Πιερός, κάτω από τον τίτλο «Αήθης επίθεση σε έργο θεμελιακής προσφοράς», ασχολείται με κριτική που είχα δημοσιεύσει στην εφημερίδα «Δημόσιος Υπάλληλος» (26 Μαΐου 2005) για το βιβλίο του Αριστείδα Λ. Κουδουνάρη *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800 – 1920* (5η επηυξημένη έκδοσις).

Στο κείμενό του αυτό δεν περιορίζεται σε κριτική της κριτικής μου, όπως θα ανέμενε κανείς από κάποιον που αισθάνθηκε θιγμένος - προ πάντων όταν αυτός είναι σοφός πανεπιστημιακός - αλλά προβαίνει σε υβριστικούς χαρακτηρισμούς για το πρόσωπό μου, κατά την προσφιλή τακτική αυτών που στερούνται επιχειρημάτων. Δεν θα κατέλθω στο επίπεδο του κυρίου καθηγητή, το οποίο θα ζήλευαν και καραγωγείς, και δεν θα μαγαρίσω (η λέξη τού είναι πολύ προσφιλής) το στόμα μου με βρισιές, ανάλογες των δικών του, διότι ομολογώ ότι, κι αν ακόμη προσπαθήσω, δεν θα μπορέσω να τον συναγωνιστώ στον πλούτο του υβρεολογίου. Άλλωστε, εγώ δεν είμαι σοφός πανεπιστημιακός, αλλά «συνταξιούχος εκπαιδευτικός».

Θα μπορούσα, βέβαια, να μην απαντήσω σε ένα τόσο άηθες και αηδές κείμενο, όπως σκέφτηκα στην αρχή και όπως με συμβούλευσαν κάποιοι φίλοι.

Αν τελικά το κάμνω, είναι για να διαφωτίσω τους απληροφόρητους αναγνώστες του περιοδικού, που θα έχουν το κουράγιο να προχωρήσουν πέρα από τον οχετό των ύβρεων στο κύριο μέρος της «απάντησής» του, πως εκείνο που επιδιώκει σ' αυτή είναι να θολώσει τα νερά. Έτσι, ενώ στόχος του στην πραγματικότητα είναι να καλύψει τόσο τη δική του ευθύνη όσο και εκείνη της συνεργάτιδάς του για τη σωρεία των γλωσσικών αμαρτημάτων τα οποία επεικώς και με διακριτικότητα έγραφα ότι «έχουν δυστυχώς παρεισφρήσει» στο προαναφερθέν βιβλίο, του οποίου την έκδοση είχαν αναλάβει να επιμεληθούν, παρουσιάζεται ως διαφεντευτής της επιστημονικής έρευνας και του επιστημονικού ήθους, με το προσωπείο του τάχα αντικειμενικού και αποστασιοποιημένου από το έργο.

Για να καλύψει, λοιπόν, την ευθύνη του, πουθενά στο κείμενό του δεν κάμνει αναφορά στη με οποιονδήποτε τρόπο σύνδεσή του με το κριθέν βιβλίο, πράγμα όμως που κάμνει στον πρόλογό του ο κ. Κουδουνάρης, ο οποίος σημειώνει: «Ευγνώμονας ευχαριστίας εκφράζω προς τον καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Κύπρου κ. Μιχάλη Πιερό, προς την φιλόλογον κ. Σταματία Λαουμτζή η οποία διεξήλθεν ολόκληρον την ύλην που ανέλαβε, είχε δε το επίπονον έργον της διορθώσεως των δοκιμών και της εν γένει επιμελείας της εκδόσεως, βοηθουμένη από τον κ. Πιερό». Ακόμη όμως κι αν δεν είχε την αποκλειστική ευθύνη και ο ρόλος του ήταν βοηθητικός της κ. Λαουμτζή, όφειλε να κατατοπίσει σχετικά τους αναγνώστες της απάντησής του. Βέβαια, μερικοί ίσως να μην μπορούν να ερμηνεύσουν γιατί η κριτική μου τού προκάλεσε τόσο τάραχο και προ πάντων γιατί η αντίδρασή του εκδηλώθηκε με τόσο μένος, οι παροκούντες όμως την Ιερουσαλήμ μπορούν, επειδή καλά γνωρίζουν, να υπομειδιάσουν με νόημα.

Παρακάμπτοντας, λοιπόν, την ουσία της κριτικής μου και προσποιούμενος ότι δεν καταλαβαίνει, διατείνεται ότι η κριτική μου αποσκοπεί στο να μειώσει την προσφορά του κ. Κου-

δουνάρη στην επιστημονική έρευνα και ότι επικεντρώνεται σε τυπογραφικά και γλωσσικά λάθη. Συγκεκριμένα, γράφει ο κ. καθηγητής: «Όλα τα "κριτικά" σχόλια του κ. Π. αφορούν τυπογραφικά και γλωσσικά λάθη, πολλά από τα οποία έχουν κληρονομηθεί από τις πρώτες εκδόσεις, επιμελητής των οποίων ήταν ο ίδιος ο κ. Παναγιώτου (ας σημειωθεί ότι αρκετά από τα λάθη των πρώτων εκδόσεων έχουν διορθωθεί σιωπηρώς)». Εδώ αναφέρει τον επιμελητή (εμένα), ενώ για προφανείς λόγους δεν κάνει το ίδιο, όπως ανέφερα και προηγουμένως, για τον επιμελητή της τελευταίας έκδοσης, περί της οποίας, άλλωστε, γίνεται η όλη συζήτηση. Και κάτι άλλο. Παραδέχεται ότι υπάρχουν κάποια λάθη, ισχυρίζεται όμως ότι αυτά κληρονομήθηκαν από προηγούμενες εκδόσεις, καθώς και ότι υπήρχαν και άλλα στις προηγούμενες εκδόσεις, τα οποία διορθώθηκαν σιωπηρώς. Το ερώτημα είναι γιατί δεν διορθώθηκαν όλα, αφού διαπιστώθηκε ότι επρόκειτο περί λαθών; Όσο όμως κι αν προσπαθεί ο κ. Πιερής να παραπλανήσει, δεν τα καταφέρει. Και ο πλέον αδαής περί τα εκδοτικά, αντιλαμβάνεται ότι, όταν κάνει κανείς μια νέα έκδοση (στη συγκεκριμένη περίπτωση την 5η), λογικά πρέπει να βασιστεί, για να κάνει προσθήκες και διορθώσεις, στην αμέσως προηγούμενη και όχι στις 1η, 2η και 3η. Επομένως, αν το ζεύγος των επιμελητών, Πιερής – Λαουμτζή, έκαμε διορθώσεις, πράγμα, για το οποίο πολύ αμφιβάλλω, δεν τις έκαμε στις εκδόσεις που είχα επιμεληθεί. Του υπενθυμίζω ακόμη, επειδή κάνει πως το ξεχνά, πως τα λάθη που εντόπισα και περιέλαβα στην κριτική μου προέρχονται από λήμματα που δεν περιλαμβάνονται στις εκδόσεις που είχα επιμεληθεί, αλλά είναι καινούρια, αφού είναι γνωστό πως ο αριθμός των λημμάτων του Λεξικού αυξανόταν από έκδοση σε έκδοση. Σημειώνω προς κατατόπιση των αναγνωστών ότι η τελευταία έκδοση που επιμελήθηκα, η 3η, είχε 359 σελίδες και περιλάμβανε 985 λήμματα, ενώ η 5η των Λαουμτζή-Πιερή 505 σελίδες και 1358 λήμματα.

Αντί να παραδεχθεί ο κ. καθηγητής ότι το ζεύγος των επιμελητών, στο οποίο ο συγγραφέας εμπιστεύτηκε την τύχη του βιβλίου του από γλωσσικής κυρίως πλευράς, αμάρτησε, προχωρεί και σε άλλους δικολαβισμούς και έωλους ισχυρισμούς. Μιλά για πολυτυπίες και πολυμορφίες του γλωσσικού ιδιώματος του συγγραφέα και θυμάται ακόμη και τον Καβάφη.

Από τότε οι βαρβαρισμοί και σολοικισμοί ονομάζονται πολυτυπίες και πολυμορφίες, μόνο ο κ. καθηγητής ξέρει.

Παραθέτω ξανά μερικά μόνο δείγματα: Διαρκούντος της κατοχής, Κατεβίβασε την αγγλική σημαία επί του διοικητηρίου, Εγεννήθη εις Τερσεφάνου της επαρχίας Λάρνακος φοιτήσας εις το Παγκύπριον Λύκειον Λάρνακος.

Όσον αφορά την προσπάθειά του να παρουσιάσει την κριτική μου ότι μειώνει την επιστημονική αξία του βιβλίου (πρβλ. και τον τίτλο «Αήθης επίθεση σε έργο θεμελιακής προσφοράς», που στεγάζει το κείμενό του) πληροφορώ τους αναγνώστες της απάντησης αυτής ότι:

- α. Δεν θα ασχολούμουν με την επιμέλεια του έργου, αν δεν πίστευα στην αξία του και στη χρησιμότητά του για την επιστημονική έρευνα,
- β. Υπέδειξα κάποια λάθη, όπως γράφω στην κριτική μου, «όχι, βέβαια, για να μειώσω το βιβλίο, του οποίου η αξία είναι πανθομολογούμενη, αλλά από εκτίμηση προς το συγγραφέα, του οποίου γνωρίζω το μέχρι σχολαστικότητας πάθος για τη λεπτομέρεια, και από αγάπη προς το έργο»,
- γ. Αρχίζω την κριτική μου, χαρακτηρίζοντας το έργο «πολύτιμο έργο αναφοράς», και
- δ. Τελειώνω την κριτική μου με τα ακόλουθα: «Καταλήγοντας θέλω να υπογραμμίσω ότι το βιβλίο είναι βασικό έργο αναφοράς για την κυπριακή προσωπογραφία του 19ου και του 20ού αιώνα, το οποίο καθρεφτίζει την πολιτική, κοινωνική και πνευματική ζωή της Κύπρου της περιόδου αυτής και συμβάλλει κατά τρόπο ουσιαστικό στην εθνική μας αυτογνωσία. Κανείς δεν μπορεί να ασχοληθεί με θέματα της κυπριακής ζωής της περιόδου αυτής χωρίς να συμ-

βουλευτεί το έργο του φίλου Αριστείδη Κουδουνάρη. Προσωπικά έκαμα ευρύτατη χρήση του βιβλίου στο έργο μου *Ελλάδος Κάτοπτρον*, όπως φαίνεται από τις πάμπολλες παραπομπές σ' αυτό».

Ακόμη και τον ίδιο τον κ. καθηγητή δεν παραλείπω από επιστημονικό καθήκον να επαινέσω. Γράφω σχετικά: «Στην τελευταία έκδοση υπάρχουν δυο προσθήκες που αφορούν στη δομή του βιβλίου και αποτελούν πλεονεκτήματα. Η μια είναι ο Πίνακας Αντιστοιχιών Ελληνικού και Λατινικού Αλφαβήτου και η άλλη είναι η εσωτερική παραπομπή, δηλαδή εκεί που πρόσωπα είναι γνωστά με το όνομα και με το ψευδώνυμό τους υπάρχει παραπομπή από το ένα στο άλλο, πράγμα που είχε εισηγηθεί στην παρουσίαση της προηγούμενης έκδοσης ο καθηγητής Πιερέης». Ας κρίνει ο αναγνώστης πού βρίσκεται το ήθος και από ποιον λείπει!

Αν η συμπεριφορά του κ. Πιερέη απέναντί μου ήταν ένα μεμονωμένο περιστατικό, σίγουρα δεν θα ενδιέφερε και δεν θα απασχολούσε άλλους. Το θέμα όμως αφορά την όλη πανεπιστημιακή και επιστημονική κοινότητα στην Κύπρο και όχι μόνο. Αναμένεται από ένα πανεπιστήμιο, ως το ανώτατο πνευματικό ίδρυμα μιας χώρας, να προβάλλει με το παράδειγμα των διδασκάλων του πρότυπα επιστημονικής επάρκειας και διδακτικής ικανότητας, κυρίως όμως ήθους. Δυστυχώς, το παράδειγμα του κ. καθηγητή του Πανεπιστημίου Κύπρου πόρρω απέχει από το να ανταποκρίνεται στην προσδοκία αυτή. Περιβληθείς από μόνος του το μανδύα της αυθεντίας, «οία θεού τις ουράνιος άγγελος, λαμπράν μεν ώσπερ φωτός μαρμαρυγαίς εξαστράπτων περιβολήν, αλουργίδος πυρωποίς καταλαμπόμενος ακτίσι, χρυσού τε και λίθων πολυτελών διαυγέσι φέγγεσι κοσμούμενος», αυτοδιαφημίζεται ως *miles gloriosus* (σκόπιμα χρησιμοποιώ τις φράσεις αυτές, επειδή γνωρίζω πόσον εντριβής είναι περί την αρχαίαν ελληνικήν και την λατινικήν) και προσπαθεί με απειλές, φωνασικές και ύβρεις να επιβάλει τον εαυτό του ως κάτοχο της πάσας αλήθειας, ως κανόνα και ρυθμιστή των φιλολογικών και όχι μόνο πραγμάτων στον τόπο μας. Όποιος δημιουργεί, αλλά δεν ανήκει στη μικρή ομάδα των κολάκων και των κολαούζων και δεν επευφημεί τον μεγάλο αρχηγό πρέπει να κατεδαφιστεί. Όλοι πρέπει να στέκουν σε στάση προσοχής, έκθαμβοι και ενεοί και μόνο στο άκουσμα του ονόματός και της ιδιότητάς του. Η νοοτροπία του δεν απέχει και πολύ από αυτό που περιγράφει κάπως έτσι το σχετικό άσμα: «δική μου είναι η Ελλάς, είμαι αυτοκράτορας, βασιλιάς, δικτάτορας, θεός και κοσμοκράτορας».

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΜΑΝΤΑΚΑ
«ΑΙΜΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΩΝ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝ»

Η παρουσίαση έγινε με ξεχωριστή επιτυχία την Τετάρτη, 21η Σεπτεμβρίου και ώρα 8 μ.μ. στην «Καστελιώτισσα».

Στην αρχή έκαμαν χαιρετισμούς, ουσιαστικούς θα λέγαμε, αφού εμπειρείχαν τοποθέτηση και αναφορά στο αντικείμενο (το παρουσιαζόμενο βιβλίο) η Πρόεδρος της Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου και η μορφωτική λειτουργός κ. Νάντια Στυλιανού. Στη συνέχεια παρουσίασε το βιβλίο η κυρία Νάσα Παταπίου, που συγκίνησε το ακροατήριο με τη

γλαφυρότητα του λόγου της και τον ενθουσιασμό της. Ποιήτρια, αλλά και ιστορικός-ερευνητρια έχει μελετήσει και κατέχει σε βάθος τη μεσαιωνική ιστορία της Κύπρου, ώστε να προβάλει και να καταξιώσει το περιεχόμενο του βιβλίου, που αναφέρεται στον βίο και την πολιτεία του λουξινιανού βασιλιά της Κύπρου, Πέτρου του Α΄ και το οικτρό τέλος του που δημιούργησε η ίδια σκανδαλώδης συμπεριφορά του.

Δημιουργικό επιστέγασμα της όλης εκδήλωσης η ανάγνωση σύντομων αποσπασμάτων του μυθιστορήματος από τον ηθοποιό-σκηνοθέτη κύριο Νίκο Χαράλαμπους, που πραγματικά ζωντάνεψε παραστατικότερα κάποια καιρία σημεία του μυθιστορήματος.

Τέλος η συγγραφέας συγκινημένη αντιφώνησε, ευχαριστώντας όλους που συνέβαλαν στην άρτια, ενδιαφέρουσα και ολοκληρωμένη παρουσίαση του έργου της.

Η εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση στον περίβολο της «Καστελιώτισσας».

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΗΣ ΠΙΤΣΑΣ ΓΑΛΑΖΗ «ΟΔΟΣ ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΥ»

Στις 11 Νοεμβρίου η Ε.Ε.Ε.Α.Κ. σε συνεργασία με την Ένωση Συντακτών Κύπρου οργάνωσε την παρουσίαση του βιβλίου της Πίτσας Γαλάζη «Οδός Αιμίλιου Χουρμούζιου» που έγινε στη «Δημοσιογραφική Εστία», στη Λευκωσία.

Το βιβλίο παρουσίασε ο Πρόεδρος της Κύπρου στην Αθήνα Γιώργος Γεωργής με επιστημονική εμβρίθεια, κριτική ματιά και γλαφυρότητα λόγου.

Την παρουσίαση εμπλούτισε και διηύρνε το οπτικοακουστικό μήνυμα παρουσίασης του βιβλίου στην Αθήνα από την ηθοποιό, συνεργάτιδα του Αιμίλιου Χουρμούζιου, Άννα Συνοδινού. Το πρόγραμμα περιελάμβανε χαιρετισμούς από την Πρόεδρο της Ε.Ε.Ε.Α.Κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου και τον Πρόεδρο της Ένωσης Συντακτών Ανδρέα Καννάουρο. Η Πρόεδρος της Ε.Ε.Ε.Α.Κ. τόνισε στον χαιρετισμό της την πολύπλευρη πνευματική προσφορά και δράση του Αιμίλιου Χουρμούζιου σε σχέση με την αποστολή του διανοουμένου, ενώ ο Ανδρέας Καννάουρος αναφέρθηκε κυρίως στους δημοσιογραφικούς του αγώνες μέσα στο ιδεολογικό κλίμα και τα ρεύματα ιδεών της εποχής του τόσο στην Κύπρο, όσο και στην Ελλάδα.

Τελευταία πήρε τον λόγο η συγγραφέας, γνωστή ποιήτρια και διανοουμένη κυρία Πίτσα Γαλάζη, που αφού ευχαρίστησε όλους, που συνετέλεσαν στην πραγματοποίηση κι επιτυχία της εκδήλωσης, αναφέρθηκε με λίγα λόγια στους δεσμούς της με τον Χουρμούζιο και στις συνθήκες και τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες γράφτηκε το βιβλίο.

Το πρόγραμμα παρουσίαζε ο δημοσιογράφος κύριος Χρίστος Μαυρής. Η όλη εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΠΟΙΗΣΗΣ

Η Ε.Ε.Ε.Α.Κ. θεωρεί την 15η Οκτωβρίου, την Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης, ως την πιο χαρακτηριστική της επέτειο. Εφέτος, ενώ η εκδήλωση προγραμματιζόταν την 19η Οκτωβρίου, ανεβλήθη

λόγω αναγκαστικών περιστάσεων και πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη 1η Δεκεμβρίου και ώρα 7 μ.μ. στο Πολιτιστικό Κέντρο του Ομίλου Λαϊκής (Αρχιεπ. Μακαρίου Γ΄ 39 και Μπουμπουλίνας).

Το πρόγραμμα περιλάμβανε σύντομο εισαγωγικό από τη φιλόλογο-συγγραφέα κ. Χρυσόθεμι Χατζηπαναγή, ομιλία από την Πρόεδρο της Εταιρείας κ. Ανδρεάνη Ηλιοφώτου με θέμα: «Ποίηση, το τελευταίο Οχυρό Ελευθερίας: μια επαληθευτική δειγματοληψία στην περίπτωση της Κύπρου».

Στη συνέχεια μνημονεύτηκαν τιμητικά οι τρεις μεγάλοι ποιητές μας: Παντελής Μηχανικός, Κύπρος Χρυσάνθης και Κώστας Μόντης, πάνω στην ποίηση των οποίων βασίστηκε η επιχειρηματολογία της ομιλήτριας. Τα τιμητικά διπλώματα παρέλαβαν ο κ. Θουκυδίδης Μηχανικός και οι κυρίες Λούλα Χρυσάνθη και Έρση Μόντη.

Ακολούθησαν απαγγελίες ποιημάτων των τριών ποιητών από τους δικούς τους: Θουκυδίδη Μηχανικό, Λούλα Χρυσάνθη, ενώ για τον Κώστα Μόντη η κυρία Κούλα Παρασκευά απάγγειλε το πρόσφατα βραβευμένο από την Εταιρεία ποιητικό δημιούργημα της θυγατέρας της κυρίας Γιώτας Παρασκευά-Χατζηκώστα, εμπνευσμένο από τον θάνατο του Κώστα Μόντη: «Στον Κώστα Μόντη (Με το δικό του τρόπο)».

Στην εκδήλωση κυκλοφόρησε και η νέα έκδοση της Εταιρείας «Λογοτεχνικά Βραβεία 2005», την οποία τα μέλη μπορούσαν να εξασφαλίσουν πληρώνοντας τη συνδρομή τους.

Η όλη εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΛΕΜΕΣΟΥ»

Εφτά Χρόνια ζωής, προσφοράς και σημαντικών εκδηλώσεων

Η «Πνευματική Συντροφιά Λεμεσού» ιδρύθηκε το 1998 από ομάδα πνευματικών ανθρώπων από τη Λεμεσό, με στόχο την προώθηση κάθε πνευματικού έργου μέσα από διάφορες εκδηλώσεις και δραστηριότητες.

Για να επιτευχθεί όμως αυτό, προηγήθηκαν χρήσιμες ανταλλαγές απόψεων και συζητήσεις μεταξύ Γιώργου Κιτρομηλίδη, Τάσου Αριστοτέλους, Σάββα Αντωνίου και Πωλίνας Ανδρέου, που πρωτοστάτησαν.

Το πρώτο διοικητικό Συμβούλιο απετέλεσαν: Πρόεδρος: Σάββας Αντωνίου, Αντιπρόεδρος: Τάσος Αριστοτέλους, Γραμματέας: Άντρη Λοΐζου Χρυσάνθου, Μέλη: Πανίκος Παναγή, Ανδρέας Κορωνίδης, Μάχμος, Χαράλαμπος Ευθυμίου, Πωλίνα Ανδρέου, Κυριάκος Μπαρρής και άλλοι!

Στα χρόνια αυτά της δράσης της, η Πνευματική Συντροφιά Λεμεσού έχει να παρουσιάσει ένα αξιόλογο έργο με παρουσιάσεις νέων εκδόσεων, παρουσιάσεις συγγραφέων, ηθοποιών, καλλιτεχνών, ζωγράφων. Μέσα από τις δραστηριότητες της έχει βοηθήσει πολλά άτομα να δείξουν τη δουλεία τους και να γίνουν γνωστά στο ευρύ κοινό.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Φιλολογικό Μνημόσυνο: Νίκου Κρανιδιώτη. Φιλολογικό Μνημόσυνο: Αρχ. Μακαρίου Γ΄ (Με κύριο ομιλητή τον εισαγγελέα της Δημοκρατίας κ. Άκη Παπασάββα. Παρουσιάστηκε το βιβλίο του Τάσου Αριστοτέλους «Ποιητικό Αφιέρωμα στον εθνάρχη Μακάριο Γ΄».

Μνήμη: Γρηγόρη Αυξεντίου (με κύριο ομιλητή τον δημοσιογράφο κ. Ανδρέα Καουρή. Παρου-

σιάστηκε το βιβλίο του Τάσου Αριστοτέλους «Ποιητικό Αφιέρωμα στον Γρηγόρη Αυξεντίου, 40 χρόνια από τότε».

Τιμητική Εκδήλωση: Μιχάλη Πιτσιλλίδη (με κύριο ομιλητή τον κ. Τάσο Αριστοτέλους). - Ανδρέα Ονουφρίου. - Τάσου Αριστοτέλους (σε συνεργασία με τον Παγκύπριο Πολιτιστικό Σύλλογο). - Γιώργου Μαυρογένη (με ομιλητές: Τάσο Αριστοτέλους, Πάνικο Παναγή, Γιώργο Κιτρομηλίδη). - Μάκη Αντωνόπουλου (σε συνεργασία με τον Παγκύπριο Πολιτιστικό Σύλλογο). - Δημήτρη Ποταμίτη (σε συνεργασία με τον Παγκύπριο πολιτιστικό σύλλογο). Ο κ. Δημήτρης Ποταμίτης ήρθε από την Ελλάδα και παρέστη στην εκδήλωση.

Παρουσίαση βιβλίων: Σάββα Αντωνίου, Τάσου Αριστοτέλους, Πωλίνας Ανδρέου, Άντρες Λοΐζου Χρυσάνθου, Δήμητρας Θεοφανίδου, Δώρου Ευθυμίου, Αγαθοκλή Αγαθοκλέους, Μιχάλη Μουστέρη και του κορυφαίου ποιητή Κώστα Μόντη.

Σε συνεργασία με άλλους ομίλους έγιναν παρουσιάσεις βιβλίων: Ρένας Αργότου, Μαρίας Μιχαηλίδου, Φάνου Ναθαναήλ.

ΑΠΟΝΟΜΗ ΑΡΙΣΤΕΙΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τη Δευτέρα 24 Οκτωβρίου 2005, στις 7.30 μ.μ., έγινε στο Δημοτικό Θέατρο Στροβόλου η απονομή των Αριστείων Γραμμάτων, Τεχνών και Επιστημών από τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού Πεύκιο Γεωργιάδη. Με το Αριστείο τιμήθηκαν: Εύης Γαβριηλίδης, Χρυσόστομος Νικίας, Νίκος Παναγιώτου, Στας Παράσκος, Παναγιώτης Περσιάνης και Νίκος Σπανός.

Η τελετή περιλάμβανε ομιλία του Υπουργού, προβολή σύντομων ταινιών (σε σκηνοθεσία Άδωνι Φλωρίδη) για τους τιμώμενους, ανάγνωση των σκεπτικών βράβευσης, επίδοση των Αριστείων από τον Υπουργό και αντιφώνηση από τους τιμηθέντες. Το πρόγραμμα πλαισίωσε η Κρατική Ορχήστρα Κύπρου υπό τη διεύθυνση Αγ. Ιωαννίδη, η οποία ερμήνευσε έργα των Κυπρίων συνθετών Φάνου Δυμιώτη, Χρήστου Πήττα, Ανδρέα Μουστούκη και Σάββα Σάββα.

Στη συνέχεια δημοσιεύονται η Ομιλία του Υπουργού, το Σκεπτικό βράβευσης και η αντιφώνηση του εκ των τιμηθέντων, συνεργάτη του περιοδικού, Νίκου Παναγιώτου.

Η ομιλία του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κ. Πεύκιου Γεωργιάδη

Με αισθήματα εκτίμησης, θαυμασμού και ταυτόχρονα συγκίνησης παρευρίσκομαι στην αποψινή τελετή απονομής των Αριστείων Γραμμάτων, Τεχνών και Επιστημών στους διακεκριμένους πνευματικούς και καλλιτεχνικούς μας δημιουργούς και επιστήμονες.

Τιμούμε σήμερα έξι εξέχουσες φυσιογνωμίες της Κύπρου: τον Εύη Γαβριηλίδη, τον Χρυσόστομο Νικία, τον Νίκο Παναγιώτου, τον Στας Παράσκο, τον Παναγιώτη Περσιάνη και τον Νίκο Σπανό.

Ο καθένας στον δικό του τομέα ενασχόλησης έχει προσφέρει τις πολύτιμες υπηρεσίες του με αυταπάρνηση και ζήλο. Ο καθένας έχει διανοίξει νέους δρόμους στον τομέα του και έχει με την προσφορά του αφήσει ανεξίτηλη τη σφραγίδα του. Το έργο τους, καρπός πολυετούς μόχθου, σκληρής αφοσίωσης και παρομιώδους αυταπάρνησης, αποτελεί πλέον κοινό κτήμα και κληρονομιά όλων μας.

Το Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών καθιερώθηκε ως θεσμός το 1993 και συνιστά την ύψιστη διάκριση της Πολιτείας προς τους Κυπρίους εκείνους δημιουργούς που με το έργο τους, αφενός χάραξαν νέους δρόμους στην πνευματική και καλλιτεχνική ζωή του τόπου και, αφετέρου, συνέβαλαν στη διεθνή προβολή της πατρίδας μας.

Το 2003 ο θεσμός διευρύνθηκε περιλαμβάνοντας και τον Τομέα των Επιστημών, με σκοπό την επιβράβευση των ατόμων αυτών, που ανάλωσαν τις πνευματικές τους δυνάμεις και προσέφεραν τις γνώσεις, τις πολυετείς έρευνες και την πολύτιμη πείρα τους στο βωμό της επιστημονικής έρευνας. Η συμπερίληψη των Επιστημών στους τομείς διάκρισης και αριστείας καταδεικνύει την πολιτική βούληση της Κυβέρνησης να προωθήσει την επιστημονική έρευνα και να αναδείξει τους φορείς της. Γιατί δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι καταξιωμένοι και διακεκριμένοι επιστήμονες του τόπου μας είναι τα άτομα που υπηρετούν με τον καλύτερο τρόπο τους στόχους της περαιτέρω προόδου και ανάπτυξης της επιστημονικής έρευνας και του πολιτισμού στην πατρίδα μας, αλλά και σε πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Η Κύπρος, η οποία με την πνευματική της ιδιοσυστασία συνέβαλε αποφασιστικά στη θεμελίωση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, έχει ύψιστη υποχρέωση να ενθαρρύνει την πνευματική και καλλιτεχνική της δημιουργία. Ταυτόχρονα οφείλει να θωρακίσει την πολιτιστική της ταυτότητα, και ν' αναβαθμίσει και προαγάγει περαιτέρω την επιστημονική έρευνα, για να μπορέσει η χώρα μας να καταλάβει τη θέση που της αρμόζει μέσα στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια, στο πεδίο της επιστημονικής προόδου και της πολιτιστικής καταξίωσης.

Προς την κατεύθυνση αυτή εργαζόμαστε όλοι και σας διαβεβαιώνω, αγαπητοί τιμώμενοι, ότι θα είμαστε συμπαραστάτες στο επίμοχθο έργο σας, για την αναβάθμιση του πολιτισμικού και του επιστημονικού γίγνεσθαι της δοκιμαζόμενης πατρίδας μας.

Έχουμε αναμφίβολα επίγνωση των δυσκολιών που αντιμετωπίζετε σήμερα ως δημιουργοί και επιστήμονες λόγω του μικρού μεγέθους της πατρίδας μας. Γνωρίζουμε ότι πολλές φορές χρειάστηκε να εργαστείτε κάτω από αντίξοες συνθήκες, με πενιχρά, ως επί το πλείστον, μέσα και με προσωπικές θυσίες, εισπράττοντας μόνο τη χαρά της δημιουργίας και της προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο. Κι είμαστε ταυτόχρονα περήφανοι γιατί κάποιοι από σας που καταξιώνεστε σήμερα με το Αριστείο έχετε καταφέρει να σπάσετε τα σύνορα της μικρής μας πατρίδας και να διακρίνεστε στο εξωτερικό με το σημαντικό έργο και τη μεγάλη προσφορά σας.

Είναι γι' αυτό το λόγο που η Πολιτεία σας τιμά σήμερα, όχι απλά και μόνο ως καταξιωμένους εργάτες του πνεύματος και της επιστήμης. Επιβραβεύουμε σήμερα ταυτόχρονα τους αγώνες και τις αγωνίες σας, τις κοπιώδεις ενασχολήσεις σας, τον μόχθο και το ζήλο σας, την αυταπάρηση που επιδείξατε προς όφελος της προόδου της Επιστήμης και της ανάπτυξης των Γραμμάτων και των Τεχνών.

Εκ μέρους της Κυπριακής Πολιτείας και του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, σας συγχαίρω θερμά και εύχομαι ακόμα πιο υψηλούς αναβαθμούς στη δημιουργική σας πορεία.

Το σκεπτικό βράβευσης του Νίκου Παναγιώτου

Ο Νίκος Παναγιώτου διακρίνεται για την έντονη και πολυμερή του δραστηριότητα, το πλούσιο συγγραφικό του έργο και την προσφορά του στα κοινά από πολλές επάλξεις. Διετέλεσε Διευθυντής των Πολιτιστικών Υπηρεσιών και Διευθυντής στο Γραφείο του Προέδρου της Δημοκρατίας.

Το συγγραφικό του έργο αριθμεί πάνω από πενήντα τόμους που περιλαμβάνουν μετάφραση από τα αρχαία ελληνικά, φιλολογικές μελέτες, ταξιδιωτικά, ομιλίες, ποιητική συλλογή με σα-

τρικούς στίχους και βιβλιογραφικές εργασίες. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση της Βιβλιογραφικής Εταιρείας Κύπρου (1984), της οποίας υπήρξε και εξακολουθεί να διατελεί Πρόεδρος, ανοίγοντας νέους δρόμους στον τομέα της κυπριακής βιβλιογραφίας και έρευνας, της οποίας υπήρξε πρωτοπόρος και θεμελιωτής. Έχει παρουσιάσει σημαντικές βιβλιογραφικές εργασίες από τις οποίες ξεχωρίζουν είκοσι τόμοι της τρέχουσας Κυπριακής Βιβλιογραφίας από το 1983 μέχρι σήμερα.

Ο Νίκος Παναγιώτου θεωρείται ως ένας των παραγωγικότερων και εγκυρότερων βιβλιογράφων των ημερών μας. Με ξεχωριστή ενδεδειγμένη αποθησαυρίζει για δύο τώρα δεκαετίες την κυπριακή έντυπη παραγωγή κατά τρόπο μεθοδικό και βάσει διεθνών προδιαγραφών, ενώ με το τελευταίο οκτάτομο έργο του «Ελλάδος Κάτοπτρον» - με θέμα την παρουσία στην Κύπρο των Ελλήνων μέσα από τα κυπριακά περιοδικά (1898-1997) - έχει καταθέσει ένα σημαντικό εργαλείο για τη μελέτη της πολιτισμικής ιστορίας της Κύπρου τον εικοστό αιώνα, και ιδιαίτερα των πολιτισμικών σχέσεων Κύπρου-Ελλάδας, συμβάλλοντας γενικότερα στην ανάπτυξη των κυπριολογικών ερευνών.

Τιμήθηκε με διάφορες διακρίσεις μεταξύ των οποίων το Βραβείο Γραμμάτων του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου (δύο φορές) και το Κρατικό Βραβείο Δοκιμίου του Υπουργείου Παιδείας. Του απονεμήθηκε επίσης το παράσημο του Ανώτερου Ταξιάρχη του Τάγματος της Τιμής της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Αντιφώνηση του Νίκου Παναγιώτου

Αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω την αρμόδια Συμβουλευτική Επιτροπή γιατί με έκρινε άξιο του Αριστείου, για τους λόγους που εξέθεσε στο Σκεπτικό της, και τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού που, σύμφωνα με την ισχύουσα διαδικασία, ενέκρινε την εισήγησή της. Είναι, νομίζω, φυσικό να διακατέχομαι την ευφρόσυνη τούτη ώρα από συγκίνηση, γιατί η όποια συγγραφική μου κατάθεση αναγνωρίζεται ότι κάτι συνεισέφερε στα Κυπριακά Γράμματα. Πέρα όμως από την ικανοποίηση, νιώθω και το βάρος της ευθύνης που επωμίζομαι σήμερα με τη βράβευση να συνεχίσω το έργο μου με επιμονή, σοβαρότητα και υπευθυνότητα.

Έχω την άποψη πως εκείνο που αναμένεται τούτη την ώρα από τον αντιφωνούντα είναι να καλύψει, πέρα από τις ευχαριστίες, που εκτείνονται και προς όλους εσάς που μας τιμάτε με την παρουσία σας, δυο τουλάχιστο ακόμη περιοχές. Η πρώτη αναφέρεται στο παρελθόν, με υπομνηματισμό του ήδη τελειωμένου έργου του, η δε δεύτερη απλώνεται στο μέλλον και αποκαλύπτει τις προθέσεις, τα σχέδια και τις φιλοδοξίες του.

Λόγω στενότητας χρόνου, αλλά και λόγω του γεγονότος ότι η ανάγκη αυτή ικανοποιήθηκε ως ένα βαθμό από το Σκεπτικό, παραλείπω την αναφορά στο ήδη συντελεσθέν έργο και περιορίζομαι στο δεύτερο θέμα. Πρόθεσή μου, λοιπόν, είναι να εμπλουτίσω και να βαθιάνω τη γλωσσική μου έκφραση, να τείνω σε σύνθεση των διαβασμάτων, των ερευνών και των προβληματισμών μου και να συμβάλλω στη δημιουργία έργων υποδομής, τα οποία βοηθούν να μην αναπαράγουμε λάθη και να μην επιπολάζουμε, αλλά να εμβαθύνουμε στα πράγματα και να προχωρούμε παραπέρα.

Έτσι, ακολουθώντας και την προτροπή του Ελύτη στο έργο του «Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας»

Όπου μαυρίλα κλώθεται και γνέθεται

Ήλιοι μικροί γενείτε κι όλο αλέθετε

όσο περνά από το χέρι μου και με τα εργαλεία που μπορώ και ξέρω να χειρίζομαι, θα προσπαθώ, πατώντας γερά στις ρίζες και στην ελληνική μας ταυτότητα και με ανοιχτά τα μάτια μέσα

και γύρω μας, να σκαλίζω την εικόνα του τόπου μας και του λαού μας και να αποκρυσταλλώνω έργα πολιτισμού, που, αν έχουν γνησιότητα και ζωτικότητα, θα ριξουν ρίζες, για να βλαστήσουν με τη φροντίδα κι άλλων, τώρα και στο μέλλον.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ «ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ»

Τη Δευτέρα 9 Μαΐου 2005, στις 8.15 μ.μ., έγινε στο αμφιθέατρο της Παγκύπριας Συντεχνίας Δημοσίων Υπαλλήλων (ΠΑ.ΣΥ.Δ.Υ.) στη Λευκωσία παρουσίαση του οκτάτομου έργου του Νίκου Παναγιώτου *Ελλάδος Κάτοπτρον*. Η παρουσίαση οργανώθηκε από τη Βιβλιογραφική Εταιρεία Κύπρου και τελούσε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Στην εκδήλωση απηύθυναν χαιρετισμό ο Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού Πεύκιος Γεωργιάδης και ο Πρόεδρος της Ελλάδας στην Κύπρο Χρήστος Παναγόπουλος κι ακολούθησαν εισηγήσεις, ως ακολούθως:

- Ερατοσθένης Καψωμένος, Καθηγητής της Νεοελληνικής Φιλολογίας και Θεωρίας της Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, με θέμα «Το έργο του Νίκου Παναγιώτου *Ελλάδος Κάτοπτρον*»
- Δημήτρης Δασκαλόπουλος, Ποιητής-Βιβλιογράφος, με θέμα «Η βιβλιογραφία ως αίρεσις βίου»
- Σταύρος Ζουμπουλάκης, Διευθυντής του περιοδικού «Νέα Εστία», με θέμα «Τι κατοπτρίζει τελικά το *Ελλάδος Κάτοπτρον*;»
- Σάββας Παύλου, Φιλολόγος, Α΄ Λειτουργός Εκπαίδευσης στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, με θέμα «Η βιβλιογραφία ως κατάδυση και ως έκφραση του "ένδον σκάπτε". Με αφορμή την έκδοση *Ελλάδος Κάτοπτρον* του Νίκου Παναγιώτου».

Το πρόγραμμα παρουσίασε ο Ανδρέας Χατζηθωμάς, Αντιπρόεδρος της Βιβλιογραφικής Εταιρείας Κύπρου. Χορηγοί της εκδήλωσης ήταν οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού και η ΠΑ.ΣΥ.Δ.Υ., χορηγός δε επικοινωνίας ο Αντέννα.

Η παρουσίαση επαναλήφθηκε στο Σπίτι της Κύπρου στην Αθήνα τη Δευτέρα 23 Μαΐου 2005, 8 μ.μ., με τους ίδιους εισηγητές, εκτός από τον καθηγητή Καψωμένο, ο οποίος απουσίασε λόγω ασθένειας.

Οι εισηγήσεις των Δημήτρη Δασκαλόπουλου και Σταύρου Ζουμπουλάκη δημοσιεύτηκαν στη «Νέα Εστία», τεύχος 1779 (Ιούνιος 2005), σ. 1113-1119) κάτω από τον γενικό τίτλο «Βιβλιογραφικός και προσωπογραφικός άθλος».

Στη συνέχεια παραθέτουμε τους χαιρετισμούς του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κ. Πεύκιου Γεωργιάδη και του Πρόεδρου της Ελλάδας στην Κύπρο κ. Χρήστου Παναγόπουλου.

Χαιρετισμός του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κ.Πεύκιου Γεωργιάδη

Με ιδιαίτερη χαρά βρίσκομαι σήμερα μαζί σας, στη σεμνή αυτή εκδήλωση για την παρου-

σίαση του οκτάτομου έργου «Ελλάδος Κάτοπτρον», του εκλεκτού Κύπριου συγγραφέα και πνευματικού ανθράκου Νίκου Παναγιώτου.

Η Βιβλιογραφική Εταιρεία Κύπρου είναι πραγματικά άξια συγχαρητηρίων για την πρωτοβουλία της να διοργανώσει τη σημερινή εκδήλωση, που θα δώσει την ευκαιρία στο κοινό μας, για μια άμεση επαφή και γνωριμία με το μνημειώδες αυτό έργο.

Καλωσορίζω επίσης και συγχαίρω τους εκλεκτούς εισηγητές από την Ελλάδα και την Κύπρο, οι οποίοι θα αναφερθούν με τις εισηγήσεις τους στα περιεχόμενα της έκδοσης, στους τρόπους αξιοποίησής της και στην πολυσήμαντη αξία της για την πνευματική ζωή του νησιού μας αλλά και του ευρύτερου ελληνικού χώρου.

Ο αγαπητός φίλος Νίκος Παναγιώτου, με μια μακρά και γόνιμη παρουσία στα πολιτιστικά και λογοτεχνικά δρώμενα του τόπου μας, είναι σήμερα μια καταξιωμένη πνευματική φυσιογνωμία της Κύπρου. Είναι ένας ακαταπρόσβλητος εργάτης των ελληνικών γραμμάτων, με μια μοναδική και πολύ αξιόλογη κατάθεση και συμβολή στην ανάπτυξη της κυπριακής βιβλιογραφικής έρευνας και της ευρύτερης κυπριακής λογοτεχνίας. Αρκεί μόνο να αναφέρουμε ότι η ίσαμε σήμερα συγγραφική του συγκομιδή περιλαμβάνει συνολικά γύρω στους εξήντα τόμους και καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και ενδιαφερόντων.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η οκτάτομη έκδοση «Ελλάδος Κάτοπτρον», που αποτελεί για τον εκλεκτό μας συγγραφέα και μελετητή Νίκο Παναγιώτου έργο ζωής, έχει ήδη καταλάβει την πιο εξέχουσα θέση ανάμεσα στα έργα της πνευματικής του αναζήτησης και δημιουργίας. Πρόκειται για μια προσωπογραφική και βιβλιογραφική θεώρηση της παρουσίας στην Κύπρο των εκτός Κύπρου Ελλήνων, όπως δρουν και δημιουργούν μέσα από τα κυπριακά περιοδικά μιας εκατονταετίας, που αρχίζει γύρω στα τέλη του 19ου αιώνα και ολοκληρώνεται με το τέλος του εικοστού αιώνα.

Μέσα από τις 3622 σελίδες του μοναδικού αυτού έργου αναφοράς, ο κάθε ενδιαφερόμενος αναγνώστης, σπουδαστής και μελετητής θα έχει την ευκαιρία να ενδιαφύψει στην ευρύτερη πνευματική ζωή και δημιουργία του ελληνοισμού της Κύπρου, όπως αυτή σκιαγραφείται και διαφαίνεται μέσα από τις λογοτεχνικές μελέτες, έρευνες και συνεργασίες εκλεκτών Ελλαδιτών και άλλων Ελλήνων του εξωτερικού, που γράφουν και δημοσιεύουν στα κυπριακά περιοδικά έντυπα του περασμένου αιώνα. Η χρησιμότητα και η αξία της έκδοσης δε χρειάζονται οποιαδήποτε περαιτέρω επεξήγηση και αναφορά.

Αγαπητέ Νίκο,

Σε συγχαίρω θερμά για το πολύ σημαντικό αυτό έργο σου, που είναι πράγματι μια μνημειώδης και ανεπανάληπτη έκδοση για τα δεδομένα του τόπου μας. Σε συγχαίρω επίσης και για το συνολικό πνευματικό σου έργο, που εμπλουτίζει και διευρύνει τους ορίζοντες της κυπριακής πνευματικής δημιουργίας. Σου εύχομαι ολόψυχα να είσαι πάντα δυνατός, υγιής και δημιουργικός, για να συνεχίσεις τη μεγάλη πνευματική σου προσφορά στα ελληνικά γράμματα και να μας δώσεις ακόμα περισσότερα δείγματα της δημιουργικής σου έμπνευσης.

Χαιρετισμός του Πρέσβη της Ελλάδας στην Κύπρο
κ. Χρήστου Παναγόπουλου

Παρατηρώ με μεγάλη ικανοποίηση ότι έχουμε ένα εξαιρετικό πάνελ διανοουμένων, ακαδημαϊκών, ανθρώπων του πνεύματος που θα προσεγγίσουν πολύ πιο συγκροτημένα από ό,τι εγώ

το μνημειώδες έργο του φίλου Νίκου Παναγιώτου. Γι' αυτό επιτρέψτε μου μόνο λίγες λέξεις σαν κατάθεση από βάθους καρδιάς για τον φίλο που τιμούμε απόψε.

Δέχτηκα θέλω να σας πω με ιδιαίτερη χαρά και αποτελεί για μένα ιδιαίτερη τιμή η πρόσκληση να χαιρετίσω μαζί με τον φίλο Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού, τον Πεύκιο Γεωργιάδη, την παρουσίαση του βιβλίου του Νίκου Παναγιώτου «Ελλάδος Κάτοπτρον». Πρώτα από όλα γιατί ο Νίκος Παναγιώτου είναι εκλεκτός συγγραφέας καταξιωμένος, πολυγραφότατος και μελετητής των Γραμμάτων, της Φιλολογίας, κυρίως όμως πραγματικός γνώστης του τόπου αυτού και των ανθρώπων του. Επί μακράν σειράν ετών εξέφρασε γνήσια, με αριότητα και ευαισθησία, τις πνευματικές και φιλολογικές του ανησυχίες με επίκεντρο πάντα τον άνθρωπο της Κύπρου και τη μάλλον ταραγμένη ιστορία του, κρίσιμα γεγονότα της οποίας είχε το δυσάρεστο προνόμιο αλλά συνάμα και τη μοναδική εμπειρία να ζήσει από κοντά και ο ίδιος. Μετά από πενήντα και πάνω έργα – εξήντα τόσα άκουσα τον φίλο Υπουργό – που μας έχει δώσει από το 1968 μέχρι και χθες, μας προσφέρει το μεγαλύτερο θα μπορούσε να πει κανείς έργο του και σίγουρα αυτό για το οποίο κοπίασε, φαντάζομαι, πολύ περισσότερο από όλα τα άλλα.

Οκτώ τόμοι προσωπογραφικής και βιβλιογραφικής θεώρησης μέσα από όχι λιγότερες από 3622 σελίδες συνιστούν ένα έργο αναφοράς για την ελληνική ιστορική και φιλολογική έρευνα.

Δέχτηκα όμως κυρίως με μεγάλη χαρά την πρόσκληση, γιατί τα οκτώ αυτά βιβλία είναι ιδιαίτερα πρωτότυπα, γεγονός που τα καθιστά αυτόματα ξεχωριστά. Με τη συγκέντρωση στοιχείων από 145 κυπριακά περιοδικά ενός ολόκληρου αιώνα για την παρουσία και δημιουργία στην Κύπρο 7000 περίπου Ελλήνων από όλους τους χώρους της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής ο Νίκος Παναγιώτου καταφέρει να καταγράψει το ενδιαφέρον αυτών των ανθρώπων για το Νησί, το Νησί μας. Παρελάνουν μέσα από τις σελίδες του διπλωμάτες, στρατιωτικοί από την Ελλάδα, πανεπιστημιακοί, εκπαιδευτικοί, γιατροί, δημοσιογράφοι. Κοινή συνισταμένη η κοινή μας πατρίδα. Όλοι κατά τη διάρκεια της εδώ παρουσίας τους εξέφρασαν την αγάπη για τον τόπο και το αίσθημα ότι μοιράζονται εδώ, στην Κύπρο, τις ίδιες παραδόσεις και αξίες, την ίδια γλώσσα, την ίδια θρησκεία.

Ο αιώνας που διατρέχουν οι οκτώ τόμοι του έργου, 1898-1997 για την ακρίβεια, ήταν αιώνας καθοριστικών εξελίξεων, ανακατατάξεων και μεγάλων αλλαγών. Ιδιαίτερα για την Κύπρο τα χρόνια αυτά φέρνουν τραγικές και επώδυνες μνήμες σε όλους μας, με θλιβερό αποκορύφωμα την τουρκική εισβολή. Ο Νίκος Παναγιώτου πιστεύω ότι μας δίνει την ευκαιρία να δούμε ορισμένα από τα γεγονότα αυτά όχι βεβαίως με άλλο τρόπο, αλλά με άλλη ματιά.

Τον ευχαριστούμε γιατί αποδεικνύει ότι οι σχέσεις Κύπρου με την Ελλάδα και τον υπόλοιπο Ελληνισμό υπήρξαν κάτι που ξέρουμε όλοι μας συνεχείς, πολύπλευρες, ουσιαστικές και τελικά ωφέλιμες για όλους, κυρίως όμως γιατί τελικά καταδεικνύει αυτό που όλοι βιώνουμε, τον αδιατάρακτο κοινό εθνικό και πολιτιστικό ιστό κυπριακού και μητροπολιτικού Ελληνισμού στο πέρασμα τόσων αιώνων και εξελίξεων. Τον ευχαριστούμε τελικά γιατί το έργο του αποτελεί αυτό που φιλοδοξούσε να είναι. Ένα Ελλάδος κάτοπτρον όχι όμως παραμορφωτικό ούτε ωραιοποιημένο αλλά ένα γνήσιο και πραγματικό κάτοπτρο. Συγχαρητήρια επίσης αξίζουν στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού για την ευαισθησία του να θέσει την εκδήλωση υπό τη αιγίδα του, καθώς ασφαλώς και στους χορηγούς οι οποίοι συνέβαλαν στην πραγματοποίησή της. Πιστεύω ότι κάθε έκδοση βιβλίου είναι μοναδικό γεγονός, ιδιαίτερα το βιβλίο του Νίκου Παναγιώτου.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Γιάννη Κ. Λάμπρου, *Ιστορία του Κυπριακού. Τα χρόνια μετά την Ανεξαρτησία. 1960-2004*, Λευκωσία 2004

Το τέλος του περασμένου χρόνου δόθηκε στην κυκλοφορία το πιο πάνω έργο του γνωστού φιλόλογου εκπαιδευτικού Γιάννη Κ. Λάμπρου, το οποίο καταπιάνεται με την πολυτάραχη περίοδο της κυπριακής ιστορίας από τη γένεση της Δημοκρατίας της Κύπρου ίσαμε τις μέρες μας. Είναι φανερό ότι η προσπάθεια του συγγραφέα υπήρξε τολμηρή, όχι μόνο γιατί καλύπτει μια εκτενή σχετικά περίοδο της δικής μας ιστορίας, αλλά κυρίως γιατί η περίοδος αυτή είναι εντελώς σύγχρονη, πολλοί δε από τους σημερινούς δυνάμει αναγνώστες του έχουμε ζήσει και ζούμε τα ιστορούμενα και πιθανό να έχουμε τη δική μας εκδοχή για κάποια από τα διαδραματισθέντα. Κατά μείζονα λόγο και σίγουρα σε πιο έντονο βαθμό θα έχουν τη δική τους εκδοχή άτομα που είχαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό συμμετοχή σε μερικά τουλάχιστο από όσα έγιναν. Το έργο του συγγραφέα θα ήταν ευχερέστερο, βέβαια, αν αποτελούσε εξιστόρηση κάποιων γεγονότων από προσωπική σκοπιά υπό τύπο απομνημονευμάτων ή αν είχε μεσολαβήσει μεταξύ των γενομένων και της συγγραφής χρονική απόσταση τέτοια που θα παρείχε έστω και τυπικά το τεκμήριο της απαραίτητης για ιστορική συγγραφή αμεροληψίας.

Ας αφήσουμε όμως κατά μέρος τη θεωρητικολογία κι ας δούμε πώς ο συγγραφέας έφερε εις πέρας το τόλμημά του. Ο Λάμπρου χρησιμοποίησε πλούσια βιβλιογραφία, μελέτησε τις πηγές του, αρχαιακές και άλλες, σε βάθος, αντιμετώπισε κριτικά τις πολλές φορές αλληλοσυγκρουόμενες πληροφορίες που πρόσφεραν οι πηγές του και παρέθεσε, κατά το δυνατό, αντικειμενικά τα γεγονότα. Τα συμπεράσματα και οι κρίσεις του δεν είναι αυθαίρετα, αλλά βασίζονται στα συμβάντα, όπως αυτά ξετυλίγονται μέσα από τις κάθε φορά πιο αξιόπιστες πηγές, οι οποίες επιλέγονται έπειτα από έλεγχο και την αναγκαία επιστημονική βάσανο. Είναι χαρακτηριστικό το ότι για κάθε γεγονός δεν βασίζεται σε μια μόνο πηγή, αλλά παραθέτει κατά κανόνα πολύ περισσότερες, πράγμα που δείχνει την ευσυνειδησία και επιμέλειά του, αλλά και το πάθος του για την αλήθεια. Και εκεί όπου υπάρχει ομοφωνία, οι πολλές πηγές χρησιμοποιούνται προς επίρρωση της θέσης που διατυπώνεται, εκεί όμως που υπάρχει διαφωνία επιλέγεται και υιοθετείται η θέση εκείνη που υποστηρίζεται από τις πιο αξιόπιστες πηγές ή συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα εχέγγυα πειστικότητας. Ένα άλλο στοιχείο που δείχνει την επιμέλεια του συγγραφέα και το πάθος του για την ακρίβεια είναι το γεγονός ότι δίνει εξηγήσεις με πολλές λεπτομέρειες, συνήθως σε υποσημειώσεις, για κάποια θέματα που θα μπορούσε απλώς να τα παραθέσει. Επίσης είναι πολύ ακριβής στη χρονολόγηση (με ημερομηνίες, όπου είναι δυνατό). Η χρησιμοποίηση εγγράφων και αυτούσιων κειμένων είναι δαφιλής εκεί που είναι αναγκαίο και βοηθά στην τεκμηρίωση θέσεων και απόψεων. Ως ιστορικός και όχι ως χρονογράφος δεν περιορίζεται στην ξηρή παράθεση των γεγονότων, αλλά τοποθετείται έναντι των διαδραματισθέντων και των πρωταγωνιστών των γεγονότων και δεν διστάζει να αποδώσει ευθύνες για τη διάπραξη λαθών ή να απονεύμει έπαινο για θέσεις και προσεγγίσεις υπεύθυνες και εθνικά ορθές και έντιμες.

Ο συγγραφέας πολύ ορθά δεν αρχίζει την εξιστόρηση και ανάλυση των γεγονότων αμέσως από το 1960, με τα πρώτα βήματα της νεαρής Πολιτείας, αλλά οδηγεί ομαλά σ' αυτή, με το εκτενές (σ. 19-76) εισαγωγικό κεφάλαιο «Το ενωτικό κίνημα των Ελληνοκυπρίων κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας», όπου εξετάζονται τα κυριότερα γεγονότα από το 1878, με την παραχώρηση της Κύπρου στην Αγγλία, ως την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας. Τέτοια γεγονότα είναι, ανάμεσα σε άλλα, η εξέγερση του Οκτωβρίου του 1931, η Διασκεπτική, το ενωτικό Δημοψήφισμα, οι προσφυγές στον ΟΗΕ, ο απελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ, οι προτάσεις Χάρντιγκ, το Σύνταγμα Ράντκλιφ, το σχέδιο Μακμίλαν και οι Συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου.

Υπογράμμισα προηγουμένως το γεγονός ότι ο συγγραφέας δίνει εξηγήσεις με λεπτομέρειες, συνήθως σε υποσημειώσεις, για κάποια θέματα που θα μπορούσε απλώς να τα παραθέσει. Αυτό το κάμνει σ' ολόκληρο το βιβλίο. Δυο απλώς παραδείγματα από το κεφάλαιο αυτό για να τεκμηριωθεί η θέση μου. Στη σ. 22 μιλά για τις πρεσβείες που στέλλονταν από την Κύπρο στη βρετανική πρωτεύουσα για την προώθηση κυρίως του ενωτικού αιτήματος. Στην υποσημείωση 2 της ίδιας σελίδας εξηγεί ότι τέτοιες πρεσβείες στάλθηκαν τα χρόνια 1881, 1885, 1902, 1911, 1912, 1918-1920, 1929. Στη σελίδα εξάλλου 37, όπου μιλά για τον όρκο που υπογράφηκε στην Αθήνα στις 7 Μαρτίου 1953 από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, τον συνταγματάρχη Γρίβα και δέκα άλλα άτομα για ανάληψη αγώνα για την Ένωση, παραθέτει στη σημ. 1 της ίδιας σελίδας τα ονόματα των δέκα αυτών προσώπων. Όσον αφορά, τέλος, τις ημερομηνίες, δίνουμε πάλι μερικά παραδείγματα από το ίδιο κεφάλαιο, τονίζοντας ξανά ότι την ίδια αγάπη προς την ακρίβεια και λεπτομέρεια συναντούμε σ' ολόκληρο το βιβλίο. Το ΑΚΕΛ ιδρύθηκε στις 14.4.1941, η Διασκεπτική διαλύθηκε στις 12.8.1948, το Δημοψήφισμα αποφασίστηκε από τη Σύνοδο την 1.12.1949, ο όρκος υπογράφηκε στις 7.3.1953, η πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ κατατέθηκε στις 20.8.1954 κ.λ.π.

Όσον αφορά το ότι ο συγγραφέας χρησιμοποιεί έγγραφα και αυτούσια κείμενα όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο για την τεκμηρίωση θέσεων και απόψεων, δίνω ένα παράδειγμα. Ο Λάμπρου υποστηρίζει ότι λανθασμένα υπήρξε από ορισμένους ο ισχυρισμός ότι ο Γρίβας ήταν υπέρ των προτάσεων Χάρντιγκ. Παραθέτοντας απόσπασμα από τα *Απομνημονεύματα* του στρατηγού από την αγγλική έκδοση (στην ελληνική το γεγονός αυτό αποσιωπάται) φωτίζει το γεγονός που έριξαν βόμβες για να τορπιλίσουν μια πιθανή συμφωνία Μακαρίου-Χάρντιγκ. «Είχα μικρή εμπιστοσύνη στη βρετανική ειλικρίνεια και πενιχρές ελπίδες ότι οι Βρετανοί θα εκπλήρωναν αυτούς τους όρους. Γι' αυτόν τον λόγο αποφάσισα να ενεργήσω αντίθετα προς τις επιθυμίες του Μακαρίου και να κάμω μια προειδοποιητική επίδειξη της δύναμής μας πριν από τον τελικό γύρο των συνομιλιών. Το βράδυ της 29ης Φεβρουαρίου, μια ώρα πριν από την συνάντηση-κλειδί μεταξύ του Μακαρίου, του Χάρντιγκ και του Βρετανού υπουργού Αποικιών κ. Λένοξ Μπόνιτ. επέτρεψα στους άνδρες μου να προκαλέσουν την έκρηξη 19 βομβών στη Λευκωσία» (σημ. 2 της σ. 49).

Το κύριο μέρος του βιβλίου απαρτίζεται από τα κεφάλαια «Η περίοδος του ενιαίου δικαιοτικού Κράτους» (σ. 77-102), «Η κατάρρευση του ενιαίου δικαιοτικού Κράτους» (σ. 103-124), «Από το Ψήφισμα της 4ης Μαρτίου 1964 ως τις παραμονές του πραξικοπήματος» (σ. 125-395), «Το πραξικόπημα» (σ. 397-516), «Η εισβολή» (σ. 517-669) και «Προσπάθειες για λύση του Κυπριακού μετά την τουρκική εισβολή» (σ. 671-763). Τα γεγονότα που καταγράφονται και αναλύονται φτάνουν ως τις 6.10.2004, όταν η Κομισιόν με εισηγητή τον Γκίντερ Φερχόλγκεν πρότεινε την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία μέσα στο 2005.

Το βιβλίο περιλαμβάνει ακόμη χάρτες (Η διχοτομική πρόταση Κουσιούν: Ο 35ος παράλληλος, Οι προτάσεις για εδαφικές παραχωρήσεις στην Τουρκία με αντάλλαγμα την Ένωση (σχέδιο Άτσεσον), Ο χάρτης Γκιουνές στη Γενεύη, Η διχοτομική γραμμή Ατίλα και Οι προτάσεις Ανάν για το εδαφικό), Παράρτημα (με κατάλογο αστυνομικών πεσόντων κατά την τουρκική ανταρσία (1963-1964) και την τουρκική εισβολή, καθώς και πριν και στη διάρκεια του πραξικοπήματος κατά την εκτέλεση του καθήκοντός τους), Βιβλιογραφία και Ευρετήριο Προσώπων.

Δεν είναι πρόθεσή μου να παραθέσω με λεπτομέρεια τα περιεχόμενα του βιβλίου, γιατί κάτι τέτοιο θα ήταν έξω από τους στόχους της παρουσίασης, αλλά και τις δυνατότητες που παρέχει ο χώρος του περιοδικού. Θα επικεντρώσω την αναφορά μου στην τεκμηρίωση κατά τρόπο δειγματοληπτικό των κρίσεων που παρέθεσα προηγουμένως για το ότι α) δεν βασίζεται σε μια μόνο πηγή, αλλά παραθέτει κατά κανόνα πολύ περισσότερες, β) επιλέγεται και υιοθετείται η θέση εκείνη που υποστηρίζεται από τις πιο αξιόπιστες πηγές ή συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα εχέγγυα πειστικότητας και γ) τοποθετείται έναντι των γεγονότων και των πρωταγωνιστών τους και

δεν διστάζει να αποδώσει ευθύνες ή να απονείμει έπαινο, ανάλογα με το αν οι θέσεις, οι προσεγγίσεις και κυρίως οι πράξεις τους ήταν υπεύθυνες και έντιμες και εθνικά ωφέλιμες ή όχι.

α) Για την κάθοδο της ελληνικής μεραρχίας χρησιμοποιεί βιβλία του Πέτρου Γαρουφαλιά, του Σπύρου Παπαγεωργίου, του Νίκου Κρανιδιώτη, του Μιχάλη Παπακωνσταντίνου και του Γεωργίου Π. Σέργη. Εξάλλου για την εκδήλωση και επικράτηση του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 γίνεται χρήση κειμένων Στ. Παττακού, Α. Παπανδρέου, Π. Κανελλόπουλου, Παπαχελά, Γεροζήση και Ν. Κακάουνάκη (σημ. 1 της σ. 185).

β) Για το σχέδιο Άτσεσον παρατίθενται διάφορες πηγές (Σπ. Παπαγεωργίου, Γλ. Κληρίδης, έγγραφο του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών, Ημερολόγιο του συνομιλητή Νιχάτ Ερίμ, δημοσίευμα της εφ. «Ημέρα» στις 10.2.1965, Ν. Κρανιδιώτης, Λεων. Παπαδόπουλος, Άντρος Παυλίδης) και ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι το παρουσιαζόμενο από την «Ημέρα» ως τελικό σχέδιο δεν είναι αυθεντικό έγγραφο, αλλά υπάρχουν σ' αυτό βελτιώσεις που εισηγήθηκε ο διπλωμάτης Σωσσίδης στον Άτσεσον και αυτός δήλωσε προφορικά ότι δεν ήταν δύσκολο να ικανοποιηθούν. Με βάση όμως αυτό το δήθεν τελικό σχέδιο κατηγορείται ο Μακάριος ότι τορπίλισε μια θαύμασια ευκαιρία για την Ένωση.

γ) Ο πρώτος πρέσβης της Τουρκίας στην Κύπρο Εμίρ Ντιρβάνα εναντιώθηκε στην πρόθεση του Ντενκτάς να καθιερώσει την 7η Ιουνίου ως εθνική μέρα για την κοινότητά του (στις 7.6.1958 έριξαν οι ίδιοι οι Τούρκοι βόμβα στο Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών του τουρκικού προξενείου στη Λευκωσία), διότι, όπως έγραψε, αυτή τη μέρα «Τούρκοι της Λευκωσίας είχαν κάνει πράξεις παρόμοιες με εκείνες της 6ης και 7ης Σεπτεμβρίου 1955 στην Κωνσταντινούπολη (σ. 81).

Μιλώντας για το Ψήφισμα της 4ης Μαρτίου 1964 γράφει: «Έτσι η Κύπρος, χάρη στους επιδέξιους χειρισμούς των διεθνών συγκυριών από τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, ενώ θα μπορούσε να είχε καταποντιστεί, κατόρθωσε όχι μόνο να ξεπεράσει την κρίση που δημιούργησε η ριψοκίνδυνη υποβολή των 13 σημείων, αλλά και να εισέλθει σε πορεία που θα μπορούσε να έχει αίσια κατάληξη, αν δεν την ανέκοπτε με τρόπο οδυνηρό το ολέθριο πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου 1974» (σ. 124).

Για την εξάπλωση του Εθνικού Μετώπου μεγάλη ευθύνη φέρει και ο ίδιος ο Μακάριος (σ. 298), ήταν λανθασμένη η απόφαση του Μακαρίου για απομάκρυνση όλων των Ελλαδιτών αξιωματικών και η μείωση της αριθμητικής δύναμης της Εθνοφρουράς (σ. 450, 452).

Ο Μακάριος διέπραξε βέβαια και λάθη, αλλά η καταστροφή της Κύπρου δεν οφείλεται σ' αυτά, αλλά στο ότι οι αγώνες του υπονομεύθηκαν έσωθεν (σ. 668).

Ο Γρίβας διατάχτηκε από την Αθήνα κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στην Τηλλυρία να διακόψει τις επιχειρήσεις και αρνήθηκε με το σκεπτικό ότι σε μια ώρα θα έπεφταν τα Κόκκινα και θα διαλυόταν το προγεφύρωμα. Κι όμως το βράδυ επέστρεψε στη Λευκωσία και παρά την κρισιμότητα των στιγμών παραιτήθηκε και εγκατέλειψε το γραφείο του με τη δικαιολογία ότι απειθάρχησε στην ελληνική Κυβέρνηση (σ. 144-145).

Η άρνηση του Γρίβα να γίνει πιόνι στα χέρια της χούντας ήταν ένας από τους σοβαρότερους λόγους για τους οποίους το πραξικόπημα (1972) ματαιώθηκε (σ. 269).

Καταλήγοντας σημειώνω ότι το βιβλίο, που είναι εκδοτικά άρτια επιμελημένο, με ποικίλα ευανάγνωστα στοιχεία, καλό χαρτί και εύστοχη διαρρύθμιση του κειμένου και των σημειώσεων, παρόλο που είναι ογκώδες (786 σελίδες), διαβάζεται με ευκολία και άνεση και σ' αυτό συντελεί, εκτός των προαναφερθέντων και άλλων χαρακτηριστικών, και η σαφήνεια και ακρίβεια στη γλωσσική διατύπωση.

Νίκ. Π. Βασιλειάδη, Ορθοδοξία, Ισλάμ και Πολιτισμός. Αθήνα, Νοέμβριος 2001

Ο γνωστός για την ευρυμάθειά του Θεολόγος, μέλος της Αδελφότητας Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Νίκ. Π. Βασιλειάδης, γράφει στην εισαγωγή της πιο πάνω έκδοσής του: «Πολύς λόγος γίνεται στις μέρες μας για το Ισλάμ και τον ηθικό θεισμό του. Και τούτο, διότι παρατηρείται αφ' ενός μεν αναζωπύρωση του Ισλαμισμού, αφ' ετέρου δε μια επικίνδυνη επεκτατική πορεία και διείσδυση του Ισλάμ στη Δύση. Τούτο οδηγεί ορισμένους σε μια απόπειρα διαλόγου με το Ισλάμ, ενώ άλλοι επισημαίνουν τον άμεσο κίνδυνο του πολιτισμού μας από τον «θρησκευτικό φασισμό», όπως αποκαλούν τον Ισλαμισμό, και προ παντός εξ αφορμής του «τζιχάντ», του ιερού πολέμου, που έχουν κηρύξει οι πιστοί του Μωάμεθ προς Ανατολή και Δύση.

Αυτά και άλλα παρόμοια μας οδήγησαν σε μια απόπειρα προσεγγίσεως του θέματος αυτού και ενημερώσεως του λαού γύρω από το πρόσωπο του Μωάμεθ και τις κυριότερες θέσεις του Ισλάμ με βάση το «Κοράνιο», που αποτελεί την «ψυχή του Ισλάμ». Τη διδασκαλία αυτή την ανακρίνουμε με γνώμονα τον αιώνιο και απευδή λόγο του Τριαδικού Θεού, όπως τον διδάσκει η Ορθόδοξος Εκκλησία μας.

Τελικά δε κάνουμε τις αποτιμήσεις μας και εκθέτουμε τις απόψεις μας για τον διάλογο Ορθοδοξίας και Ισλάμ».

Ο πολυγραφότατος συγγραφέας, στηρίζοντας το κείμενό του με πλούσια βιβλιογραφία, τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία και αυστηροδικαιη κριτική, αναλύει τα εξής κεφάλαια στο συγκεκριμένο επιστημονικό του σύγγραμμα: Μωάμεθ· η πρώτη δράση του στη Μέκκα. - Ο Μωάμεθ στη Μεδίνα. - Ο Μωάμεθ κατοχυρώνει τη «ράτζια» (ληστρική επιδρομή και λεηλασία) θεολογικά!... - Ρήξη του Μωάμεθ με τους Εβραίους. - Το «αποχαιρετιστήριο προσκύνημα» του Μωάμεθ. - Ο θάνατος του στη Μεδίνα. - Η οικογένεια του Μωάμεθ. - Το κοράνιο. - Είναι ο Μωάμεθ προφήτης; - Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός για το Ισλάμ. - Χαρακτηρισμός του Μωάμεθ. - Το Ισλάμ για το πρόσωπο του «Θεού Πατρός» και τον Τριαδικό Θεό. - Το Ισλάμ για τον Κύριο Ιησού Χριστό. - Απάντηση στη διδασκαλία του Μωάμεθ για το πρόσωπο του Χριστού. - Το Ισλάμ για τη σταύρωση του Χριστού. - Το Ισλάμ για την Ανάσταση και την Ανάληψη του Κυρίου. - Το Ισλάμ και το Άγιο Πνεύμα. - Το Ισλάμ και η Παναγία. - Αγγελολογία και εσχατολογία του Ισλάμ. - Το «Κισμέτ» (η μοίρα). - Ιερός πόλεμος (τζιχάντ). Ο διά μέσων των αιώνων «θρησκευτικός φασισμός». - Στάση του Ισλάμ έναντι Εβραίων και Χριστιανών. - Λατρεία και ηθικοί νόμοι του Ισλάμ. - Η θέση της γυναίκας στο Ισλάμ. - Αιρέσεις στο Ισλάμ. - Γενική αποτίμηση του Ισλάμ. - Ισλάμ και πολιτισμός. - Πού οφείλεται η επικράτηση του Ισλάμ; - Διείσδυση του Ισλάμ στη Δύση και στην Ανατολή. - Η ισλαμική αφύπνιση στην Κεντρική Ασία. - Η μωρία της Δύσεως έναντι του Ισλάμ. - Η Δύση να ξυπνήσει από τον λήθαργό της. - Διάλογος Ορθοδοξίας και Ισλάμ.

Το βιβλίο αποτελείται από 351 σελίδες και ο Νίκ. Π. Βασιλειάδης είναι άξιος συγχαρητηρίων, διότι, μακριά από δογματικούς φανατισμούς και μισαλλοδοξίες, στηριγμένος στην επιστημονική του κατάρτιση, μας καθιστά κοινωνούς του προβληματισμού του σχετικά με τη μεγαλύτερη απειλή που αντιμετωπίζει σήμερα όχι μόνο ο Ελληνισμός, αλλ' ολόκληρη η Ευρώπη από το Ισλάμ.

Τελειώνουμε με τα εξής δύο αποσπάσματα, παρμένα από τα δύο τελευταία κεφάλαια του αξιόλογου τούτου συγγράμματος:

α) «Αν η Τουρκία γίνει μέλος της Ε.Ε. θ' αρχίσει η ελεύθερη διακίνηση πληθυσμού από την Τουρκία στην Ευρώπη. Τούτο όμως θα σημάνει κατακλυσμό της Ευρώπης από το Ισλάμ και τους «γκριζούς λύκους», τους οποίους οι «έξυπνοι» Ευρωπαίοι επιθυμούν... ν' αναχαιτίσουν! Είναι χαρακτηριστικό το σχετικό δημοσίευμα του Γερμανικού περιοδικού «Ντερ Σπήγκελ»:

«Γιατί δεν λέμε ξεκάθαρα στην Τουρκία, ότι ακόμα και αν κάποια στιγμή ανταποκρίνεται 100% στα κριτήρια της ένταξης, δεν θα μπορέσει ποτέ να γίνει πλήρες μέλος, γιατί 63 εκατομμύρια Τούρκοι θα καταστρέψουν την ισορροπία στην Ευρωπαϊκή Ένωση;» Για τον τεράστιο κίνδυνο του κατευθυνόμενου αυτού εθνικισμού, από τον οποίο απειλείται η Ευρώπη, ας ληφθεί υπόψη και ο παράγων γεννητικότητας των Τούρκων και των Ευρωπαίων.: Γεννητικότητας των Τούρκων 2,5%, των Ευρωπαίων 0,7%, από τους οποίους 0,5% των Ελλήνων! Βαρέθηκε άραγε η Δύση να ζει και θέλει να εκφυλισθεί;» Και

β) «Κατακλείοντας το κεφάλαιο αυτό και την όλη εργασία μας «Ισλάμ, Ορθοδοξία και Πολιτισμός» τονίζουμε ότι έχουμε την πεποίθηση, πως όσοι Ορθόδοξοι προσέρχονται στον διάλογο Ορθοδοξίας - Ισλάμ, θα ωφεληθούν και το ίδιο το Ισλάμ, αλλά και τον πολιτισμό. Διότι οι όποιες θετικές προσπάθειές τους, πάντοτε όμως προσεγμένες, αποκτούν ιδιαίτερη επικαιρότητα στην εποχή μας. Δεδομένου ότι τα όσα συμβαίνουν στον μουσουλμανικό κόσμο, συγκεντρώνουν την προσοχή και του Δυτικού κόσμου.

Όλοι πρέπει να ζήσουμε εν ειρήνη και αγάπη στον πλανήτη, στον οποίο μας έβαλε η άπειρη αγάπη του Δημιουργού μας, να ζήσουμε ειρηνικά, αποδοκιμάζοντας τη μισαλλοδοξία και καταδικάζοντας τον θρησκευτικό φανατισμό, απ' όπου κι αν προέρχονται. Η ειρηνική αυτή συνύπαρξη δεν σημαίνει βέβαια απορρόφηση των ιδιαιτεροτήτων του κάθε πολιτισμού στη χοάνη μιας ισοπεδωτικής και μονοπολιτισμικής παγκοσμιοποίησης».

ΣΩΤΗΡΟΥΛΑ Γ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Αντώνη Πιλλά. Αμφίβληστρον

Ποίηση ψυχής, έτσι θα μπορούσα να χαρακτηρίσω την ποίησή του Αντώνη Πιλλά γενικά και ειδικότερα τα όσα περιλαμβάνει η ποιητική του συλλογή «Αμφίβληστρον».

Με απαλή φωνή και ρομαντική διάθεση μας δίνει εξαιρετικές εικονογραφίες, οι οποίες επισημαίνονται εύκολα και παρελαύνουν σχεδόν σε όλες τις σελίδες του βιβλίου του.

«Άκου
την άγραφη μουσική των λουλουδιών
μέσα στο σούρουπο..»

και αλλού:

«Λίγο πιό πέρ' απ' τή μικρή πηγή
άνεβασμένο σέ λιανό κλωνάρι
ἄφησε τὸ μικρὸ πουλι
τὴν ἄσημιά κορδέλα τῆς φωνῆς του,
νὰ σμίγει μὲ τὸν ἦχο τοῦ νεροῦ...»

Μέσα σε μια ατμόσφαιρα αυτογνωσίας και αυτοσυγκέντρωσης ο ποιητής καταφεύγει συχνά στη μοναξιά, η οποία μετατρέπεται σε πηγή έμπνευσης και δημιουργίας.

«Νωρίς το βράδυ μ' επισκέπτονται
σκιές αγγέλων κουρασμένων...»

και αλλού:

*«Εἶν' ἓνα χέρι τρυφερό
πίσω ἀπ' τὸ δίχτυ τῆς βροχῆς
ν' ἀγγίζει τὴν ἑσθῆτα
τῆς σιωπῆς...»*

Διεισδύει με τον στίχο του και επιχειρεί ένα άγγιγμα στην ψυχή, πράγμα που καταφέρνει τις περισσότερες φορές.

*Νύκτες
πὸν ἀδειάζει ὁ κόσμος
κι ἀπομένει
μονάχα μιά φωνή παιδιού...»*

Ο Αντώνης Πιλλάς, δεν φλואρεί, δεν φωνασκει, γνωρίζει καλά την ακρίβεια της ποίησης και ζυγιάζει δίκαια τον στίχο. Είναι από τους ποιητές που δεν αδικούν την ποίηση.

Κρίνω ότι και αυτή η δουλειά του είναι πετυχημένη και αξιόλογη. «Αμφίβλητρον» λοιπόν από τον Αντώνη Πιλλά, ένα ποιητή, που δεν θέλει συστάσεις!

ΤΑΣΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

Μόσχου Κεφάλια, «Περί τον Λόγον - Δοκίμια και μελετήματα», έκδοση - Δικηγορικός Σύλλογος Πειραιώς. Πειραιάς 2005, σελ. 144

Ο λίαν αγαπητός κ. Μόσχος Κεφάλιας δεν είναι ένα τυχαίο πρόσωπο. Αποτελεί μια σημαντική πνευματική προσωπικότητα για τη Λογοτεχνία και τη Νομική επιστήμη. Γνωστός στον Ελλαδικό χώρο αλλά και στον ευρύτερο Κυπριακό πνευματικό χώρο, ειδικά σαν πρόεδρος του Πανελληνίου Ελλαδοκυπριακού Συνδέσμου (ΠΕΛΚΥΠΟΣ), του οποίου από την ίδρυσή του τυγχάνει Πρόεδρος. Τυγχάνει επίσης εκδότης του αξιόλογου περιοδικού «Η 3η Χιλιετία» που είναι όργανο του Συνδέσμου. Από κοντά είναι μέλος πολλών άλλων σωματείων και οργανώσεων, είναι δοκιμιογράφος, ποιητής και συγγραφέας νομικών και άλλων βιβλίων. Τυγχάνει επίσης κριτικός λογοτεχνίας και δημοσιογράφος. Εξέδωσε μέχρι σήμερα δέκα εννέα βιβλία και έλαβε μέρος σε διάφορα επιστημονικά κ. ά. συνέδρια. Ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί και ανθολογηθεί σε πολλές ανθολογίες και έχουν τιμηθεί με ελληνικές και ξένες διακρίσεις και βραβεία.

Φέτος, τιμητικά για τον ίδιο, ο Δικηγορικός Σύλλογος Πειραιώς του οποίου είναι χρόνια ενεργό μέλος, για να τιμήσει το έργο του, την όλη συνεισφορά του στο πνευματικό του έργο, αλλά και τη μεγάλη συμβολή του ως επιμελητή της έκδοσης της εφημερίδας «Δικηγορική Επικαιρότητα», αλλά και ως διευθυντή σύνταξης του νομικού Περιοδικού «Πειραιϊκή Νομολογία» από το 1994-2002, του εξέδωσαν το πολύ αξιόλογο βιβλίο «ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ - Δοκίμια και μελετήματα - Πειραιάς 2005, σελ. 145.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες και σε ευρετήριο ονομάτων. Έτσι στο Α' μέρος «Περί τον λόγον», βρίσκουμε τον συγγραφέα να μας αναπτύσσει θέματα γύρω από τον Λόγον, όπως «Ο Ανθρώπινος Λόγος», ο «Ρητορικός Λόγος», ο «Δικανικός Λόγος», ο «Πολιτικός Λόγος», «Ο Λόγος και ο Διάλογος», «Η Δυναμική της σιωπής», «Ο κριτικός Λόγος», «Ο Θεατρικός Λόγος» κ.ά.

Στο Β' μέρος ασχολείται «Περί τον Ποιητικό Λόγο και τους ποιητές». Αναπτύσσει θέματα όπως: «Ποίηση και Δικαιοσύνη», «Ο ποιητής Στέλιος Γεράνης - για την ποίηση και τον ποιητή», «Η ποίηση του Παλαμά σήμερα». Ασχολείται με τον Κ.Π.Καβάφη και τους επικριτές του.

Σε δυο μελετήματά του καταπιάνεται και με οξυδέρκεια αναλύει, έμπειρος κριτικός, την ποίηση του Νικηφόρου Βρεττάκου. Δεν παραλείπει ν' ασχοληθεί με την ποίηση του δικού μας Κώστα Μόντη αλλά και με τα νεανικά ποιήματα του Ε.Ν. Μόσχου. Επίσης δεν παραλείπει ν' ασχοληθεί με την ποίηση του Θανάση Παπαθανασόπουλου, του φίλου Πάνου Παναγιωτούνη καθώς και με την ποιήτρια δοκιμογράφο και κριτικό Λογοτεχνίας Λένα Κωσταντέλλου.

Στο Γ' μέρος ασχολείται «Περί την Εκκλησιαστική Υμνογραφία στη σύγχρονη ποίηση». Έτσι έρχεται και μας παρουσιάζει τρία μελετήματα. α) «Το Άξιον Εστί του Οδ. Ελύτη και οι ελληνορθόδοξες ρίζες του» β) «Η ποίηση του Στέλιου Γεράνη και η εκκλησιαστική ποίηση» και γ) «Η ποίηση του Δημ. Πιστικού και οι «Χαιρετισμοί της Χίου»».

Τέλος στο Δ' και τελευταίο μέρος του αξιόλογου βιβλίου με τον γενικό τίτλο «Ανιχνεύσεις και Διαπιστώσεις» ο Μ. Κ. καταπιάνεται με θέματα όπως: «Ο Ν. Καζαντζάκης και ο «Χριστός» του», με τον Εμμ. Ροΐδη και τα «Συριανά αφηγήματα», με τον χαρισματικό Βασίλη Κουρή που γάθηκε πρόωρα, με το Κρυφό Σχολειό. Ιστορία ή μύθος; Και με τον αιώνα που έρχεται.

Έχουμε παραθέσει αναλυτικά τη θεματογραφία του βιβλίου με σκοπό να καταδείξουμε το ευρύ φάσμα των δοκιμίων και μελετημάτων του συγγραφέα. Πιο κάτω παραθέτουμε ένα δείγμα γραφής του Μ.Κ. «Η δυναμική της σιωπής» από το Α' μέρος, σελ. 28: «Η σιωπή οριοθετεί τον ρητό λόγο, προετοιμάζει την άρθρωσή του και παρά το γεγονός ότι η (σιωπή) είναι σιγή, πολλές φορές είναι εύγλωττη» για να συμπληρώσει «Τα λόγια, όταν περισσεύουν, δεν είναι απλώς περιττά. Κάνουν ζημιά. Δεν πρέπει να αρθρώνονται, αλλά αντίθετα να καλύπτονται από σιωπή. Εξ άλλου «ουκ εν τω πολλώ το ευ». **Μη λες λίγα με πολλά αλλά πολλά με λίγα».**

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου του, εκείνο στο οποίο καταπιάνεται με εξειδικευμένες εργασίες κριτικής και ειδικά με την ποίηση και το έργο γνωστών ποιητών, βλέπουμε ότι έχει την ευχέρεια αλλά και την ικανότητα να εισδύει στο βαθύ νόημα του έργου του δημιουργού και να λείει άφοβα, την κρίση του που είναι κρίση ειλικρινής και συνοδεύεται όχι από κακεντρέχεια, προχειρότητα ή ιδιοτέλεια στην εκφορά της, αλλά από άκρα αγάπη στη λογοτεχνική δημιουργία και σεβασμό στο υπό κρίση έργο και τον ίδιο τον δημιουργό. Τολμά και κάνει κριτική που βοηθά και προάγει τη λογοτεχνική ανέλιξη και αυτό το ψηλαφούμε στην τίμια γραφή του.

Κλείνοντας θα λέγαμε ότι ο Μ. Κεφάλας αποτελεί και είναι ένα σημαντικό κεφάλαιο στα γραμματά μας. Ο λόγος γιατί η ενεργή δράση και παρουσία του στον χώρο της Λογοτεχνίας και ειδικά ως εκδότη και διευθυντή Σύνταξης του εξαιρετου Λογοτεχνικού Περιοδικού «3η Χιλιετία» που σελίδες σε κάθε τεύχος (από την έκδοσή του) είναι φιλόξενες σε αρκετούς Κύπριους λογοτέχνες, προβάλλουν τη λογοτεχνική μας παραγωγή και φέρνουν κοντά τους πνευματικούς δημιουργούς του Κυπριακού με τον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο, πράγμα που το θεωρούμε απαράιτητο. Τον ευχαριστούμε.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Πρόεδρος της Εταιρείας Λογοτεχνών
Λεμεσού «Βασίλης Μιχαηλίδης».

Φαίδρας Ζαμπαθά-Παγουλάτου, «Στοιχίμα Ζωής και άλλες ιστορίες», εκδόσεις ΙΩΛΚΟΣ, Μάρτιος 2005, σελίδες 123

Την κ. Φαίδρα Ζαμπαθά-Παγουλάτου είχα την ευτυχία να γνωρίσω πριν από αρκετά χρόνια μέσα από τη γνωριμία και τη φιλία του καλού φίλου λογοτέχνη από την κατεχόμενη μας Αμμόχωστο Ανδρέα Ονουφρίου. Γέννημα και θρέμμα της Αθήνας, φ.Ζ.-Π., κόρη του γνωστού

λογοτέχνη Κούλη Ζαμπαθά. Το όνομά της το χρωστά, όπως λέει η ίδια, στους Μενέλαο Λουντέμη και τον Γιάννη Καρίμπα. Σπούδασε Γαλλική και Ιταλική Φιλολογία. Το 1975 ως το 1982 εξελέγη Γεν. Γραμ. της Εταιρείας Λογοτεχνών. Στην τελευταία επίσκεψη της που είχε πραγματοποιήσει στην Κύπρο, πολλά μας φανέρωσε από τη ζωή και τη γραφή αρκετών λογοτεχνών, περισσότερο όμως μας φανέρωσε αρκετά στοιχεία από την προσωπική της σχέση με τον Μενέλαο Λουντέμη ο οποίος υπήρξε προσωπικός φίλος του πατέρα της και τον γνώριζε από παιδούλα.

Στο καινούργιο βιβλίο της, που δεν είναι ποίηση, στο πρώτο μέρος μας δίνει τρία αξιόλογα διηγήματα, σχετικά μεγάλου μήκους. Το «Στοιχείο ζωής», το «Μυστικό της Μανόλια» και το «Ο Έκτορας ήταν άλογο».

Στο πρώτο, «Το στοιχείο ζωής», έμπειρη πεζογράφος όσο και ποιήτρια που τυγχάνει, έχω την εντύπωση πως αυτοβιογραφικά περιγράφει τη ζωή της. Μιλά για «τα παιχνίδια της ζωής» που επιφυλάσσει σε ορισμένους από μας η ζωή μ' ένα ξαφνικό εγκεφαλικό ή κάτι άλλο στον σύντροφο της ζωής μας. Τότε αρχίζει η περιπέτεια και τότε είναι που πρέπει να έχει κανείς πνευματικές δυνάμεις ώστε να μπορέσει να βοηθήσει τον άνθρωπό του και ανυποχώρητα κι όταν ακόμα τον χάσει από τη ζωή να μπορέσει να σταθεί, μόνος ή μόνη, στα πόδια και ξανά να παλέψει. Ουσιαστικά είναι όλο το διήγημα ένας διάλογος με τον σύντροφο της ζωής που έφυγε πρόωγα και που την ίδια άφησε σε μια απόλυτη συνεχή μοναξιά - δυσαναπλήρωτο κενό που ωστόσο (όσο μακραίνει η απόσταση από τη μέρα του αποχωρισμού) τόσο η παρουσία του απόντος γίνεται μόνιμη στη ζωή παρουσία. «Οι νεκροί πεθαίνουν όταν τους ξεχνούμε», είχε πει ο μεγάλος Σαίξπηρ. Στο διήγημα το κύριο πρόσωπο ξέρει μόνο να παλεύει, να μην τα βάζει εύκολα κάτω. Μόνο ν' ανοίγει δρόμο μέσα από τον χαμό, τα σωριασμένα ερείπια και να προχωρά όρθια με το κεφάλι ψηλά, όπως υπήρξε όλη η ζωή της, ζωή πάλης, μέχρι τέλος.

Παραθέτουμε μικρά δείγματα γραφής. Πρώτο: «Ήρθε ξαφνικά, ήταν τάχα ξαφνικά ή εγώ έτσι το αξιολόγησα. Είναι αλήθεια ότι είχα απομακρυνθεί από την αίσθηση του θανάτου. Αν και γνώριζα πολύ καλά τι σημαίνει θάνατος.

Εκείνο το κενό που σε αδειάζει ως το μεδούλι». Δεύτερο: «Μη ρωτάς για μένα, είμαι καλά. Είμαι ερωτευμένη με τις σκιές. Όταν μικρή τις φοβόμουνα, μου έμαθαν ότι οι σκιές είναι καλές. Ο πατέρας έλεγε ότι είναι ψυχές είτε νεκρές είτε ζωντανές που μας αγαπάνε και προσέχουν τα βήματά μας και μας προστατεύουν από κάθε κακό».

Με τον αγαπημένο της που έφυγε είναι σε μια συνεχή συνομιλία. Σ' ένα ατέλειωτο από μέρους της, συνεχή διάλογο: «Τώρα μπορείς να φύγεις, να γυρίσεις στον σιωπηλό σου κόσμο».

Στο δεύτερο διήγημα «Το μυστικό της Μανόλια» συμβαίνει, όταν η Μανόλια χάνει τον αγαπημένο της, ακριβώς η αντίθετο παρά το κουράγιο και τις συστάσεις να είναι στη ζωή «δυνατός άνθρωπος». Φτάνει στην απελπισία. Η ηρωίδα αυτοκτονεί.

Στο τρίτο διήγημα: «Ο Έκτορας ήταν άλογο» με έξοχη διηγηματική τέχνη μας παίρνει στον δικό της κόσμο και στον κόσμο των ηρώων της και στο τέλος, ενώ όλα φαίνονται ότι βαίνουν καλά και με αγαθή κατάληξη, μας ξαφνιάζει με το απρόβλεπτο: «Είχε σουρουπώσει για καλά. Ο μπάρμπα-Θανάσης ανησύχησε κι έξεψε ένα πουλάρι κι άρχισε να ψάχνει μέσα στο δάσος. Πίσω από μια συστάδα δέντρων βρήκε τον Έκτορα και την Ισμήνη να κολυμπάνε σε μια λίμνη αίματος. Πλησίασε, τράβηξε την Ισμήνη πάνω από το ζώο και τότε είδε μια τεράστια πληγή να αιμορραγεί στην πλευρά της καρδιάς. Το αίμα της είχε σκεπάσει όλο σχεδόν το κορμί του αλόγου».

Τα άλλα πέντε διηγήματα μικρότερου μήκους, γραμμένα με κέφι και την ίδια χαρισματική ικανότητα μας φανερώνουν κι αυτά την ολοφάνερη ικανότητα της δημιουργού σ' αυτό που είπαμε από την αρχή, ότι η Φαίδρα Ζαμπαθά-Παγουλάτου δεν είναι μόνο η ποιήτρια που είχαμε

στο παρελθόν γνωρίζει αλλά και η άριστη πεζογράφος. Να της ευχηθούμε υγεία να έχει ώστε στη συνέχεια να έχουμε από την ίδια καινούρια το ίδιο αξιόλογο ζηλευτή δουλειά της.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

Γιώτας Παρασκευά-Χατζηκώστα, Η γιαγιά η γοργόνα, Διηγήματα. Εικαστική προσέγγιση: Γιώργος Κωνσταντίνου. Λεμεσός 2004

Εκείνο που από την πρώτη στιγμή σου κάμνει εντύπωση στο βιβλίο αυτό, πριν ακόμη αρχίσεις να το διαβάσεις, είναι η θαυμάσια εμφάνισή του με το ωραίο εξώφυλλο, το χαρτί, τα ευανάγνωστα στοιχεία, την εικονογράφηση. Η ελκυστική γενικά παρουσία του το καθιστά αντικείμενο καλλιτεχνίας και εικαστικής αισθητικής απόλαυσης. Κι όταν αρχίσεις να το διαβάσεις, πλημμυρίζεις από μια ξεχωριστή πληρότητα πνευματική. Συντελούν σε τούτο οι απλές ιστορίες χωρίς αχρείαστα φτιασιδία περιπετειώδους πλοκής, οι ταπεινές ηρωίδες που όμως εμφορούνται από αυτάρκεια μέσα στα ελάχιστα, από ταπεινότητα και ήθος, η θαυμάσια γλώσσα, που η συγγραφέας αρύεται από το διαχρονικό ταμείο της ελληνικής γλώσσας και χρωματίζει με τον δικό της προσωπικό χρωστήρα, όλα μαζί δημιουργούν την αίσθηση μυσταγωγίας στα άγια των αγίων της φυλής. Μια όμως και αναφέρομαι στην πλούσια ποιητική γλώσσα της συγγραφέως, αισθάνομαι την ανάγκη να σημειώσω πως ίσως να παρασύρεται κάπως από την τρομερή ευχέρεια που έχει να περιδιαβάσει με άνεση στον λειμών της ελληνικής γλώσσας και να στολίζει σε μερικές περιπτώσεις υπερβολικά το ταπεινό σαρκίο των ηρωίδων της.

Πρόκειται για μια συλλογή από εννέα αφηγήματα - διηγήματα τα αποκαλεί η συγγραφέας - με ήρωες εννέα υπαρκτά πρόσωπα. Από αυτά, οκτώ είναι γυναίκες και ένα άντρας. Από τις οκτώ ηρωίδες οι επτά είναι Κυπρίες, όπως Κύπριος είναι και ο ήρωας της τελευταίας ιστορίας, για τους οποίους δίνονται στις Σημειώσεις στο τέλος του βιβλίου κάποιες προσωπογραφικές πληροφορίες.

Στο πρώτο αφήγημα «Η γιαγιά η γοργόνα», η συγγραφέας περιγράφει επίσκεψή της στο εκκλησάκι της Παναγιάς στη Σκάλα της Μουριάς (στη Μυτιλήνη), όπου εκκλησάρισα ήταν μια γριά, πρόσφυγας από τις Κυδωνίες, με σακάτη άντρα και έξι παιδιά. Η γριά, με άσπρα ξέπλεκα μαλλιά, με χέρια ροζιασμένα, καλυμμένα με τα λέπια του χρόνου, και με μάτια, χωμένα στις ρυτιδιασμένες κόχες τους, από τα οποία στραφτάλιζαν «περίεργα ήλιοι και δεκαεξάκινα αστέρια μακεδονικά», φρόντιζε αγαπητικά το ταπεινό εκκλησάκι και διηγόταν στους επισκέπτες παραμύθια κι αληθινές ιστορίες της θάλασσας. Η όλη ατμόσφαιρα εκεί, με τις ευωδιές από τους νεραντζανθούς και το αγιόκλημα, απέπνεε ευωδία πνευματική, με τη γριά να παίρνει στα μάτια της επισκέπτριάς της διαστάσεις συμβολαίου της ρωμαϊκής ψυχής, της γοργόνας, «που γύριζε τα πέλαγα και περιέλαγε την άβυσσο, απέθαντη και δυνατή φωνάζοντας πως ζει και ζει και ζει...».

«Η κυρά της Ρω-μιοσύνης» αναφέρεται στη γνωστή κυρά της Ρω, την κυπριακής καταγωγής - από το Λευκόνοικο - Δέσποινα Αχλαδιώτου, που χρόνια έμενε μόνη στο μικρό της νησάκι, τρία μίλια από το Καστελλόριζο κι άλλα τρία από τα τούρκικα παράλια, με μόνους συντρόφους «μια οικογένεια γλάρων, τη μεγάλη φώκια της σπηλιάς και τις θύμησες απ' τα παλιά». Μόνη της έγνοια η έπαρση της γαλανόλευκης στην κορφή του νησιού καθημερινά, για σαράντα-πενήντα χρόνια ως την ύστατη ώρα που την έβαλαν στον τάφο, ντυμένη με τη γαλανόλευκη που τόσο αγάπησε. Κόντρα στους ανέμους και στις κακουχίες της ζωής, στάθηκε άγρυπνη κι αγέρωχη, φυλάγοντας όρθια, με πείσμα και άκρα συνέπεια το μετερίζι της ρωμιοσύνης που η ίδια επέλεξε και τίμησε.

Ο τίτλος του τρίτου αφηγήματος είναι «Η Καρναπέ ή το ποθητό της ζωής της ταξίδι».

Εδώ παρατίθεται η ιστορία της προγιαγιάς της συγγραφέως Κυριακούς Καρναππέ, που είχε πάρει το παρανόμι Καρναππέ από τη φράση Γάλλου φωτογράφου που φωτογραφίζοντάς την μουρμούριζε «Quelle beauté», δηλαδή «Τι ομορφιά», που οι χωριανοί εξέλαβαν ως καρναππέ. Η Καρναππέ, λοιπόν, έκαμε τάμα να πάει στους Αγίους Τόπους κι ας μη γύριζε πίσω. Βρισκόμενη εκεί αρρώστησε, πέθανε και θάφτηκε στον αγρό του Κεραμέως, όπως έμαθε χρόνια ύστερα ο εγγονός της, γνωστός ψάλτης Θεόδουλος Καλλίνικος, κατά τη διάρκεια επίσκεψής του εκεί με τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Και καταλήγει το αφήγημα: «Τη μέρα της Ανάστασης, κόσμος πολύς σαν άμμος της θαλάσσης. Αστράμματα και τύμπανα εωθινά, πήγαινε κι έλα αγγέλων, ωσαννά. Να την η Καρναππέ ολόμορφη, με τις ξανθές πλεξούδες της δεμένες σαν το φωτοστέφανο γύρω απ' το κεφάλι. Κρατά στα χέρια της δίσκο χρυσό με δυο ποτήρια ξέχειλα, το ένα με τον πόθο της, τ' άλλο την ομορφιά της, να υποδεχτεί χαρούμενη, απ' τους πρώτους, τον Άρχοντα του ουρανού, τον Κύριο των ταπεινών».

«Η γιαγιά της ΕΛ.ΔΥ.Κ.», που αποτελεί το τέταρτο αφήγημα, μιλά για την Καλλιόπη Αβραάμ, μια φτωχή γριουλά που ζούσε σε μια παράγκα, έξω από τη Λευκωσία, κοντά στο στρατόπεδο της ΕΛ.ΔΥ.Κ. Ασχολιόταν με το περιμάζεμα εγκαταλεμμένων γατιών και την περιποίηση λίγων κατοικίδιων ζώων και φυτών μυριστικών της αυλής της. Με την τουρκική εισβολή έγινε ο προστάτης άγγελος των παιδιών της ΕΛ.ΔΥ.Κ. που πολεμούσαν παλικαρία τον βάρβαρο εισβολέα. Παρά τις εκκλήσεις των παιδιών της να πάει να μείνει μαζί τους, αλλά και των ίδιων των στρατιωτών της ΕΛ.ΔΥ.Κ. να απομακρυνθεί από την κόλαση του πυρός, δεν εγκατέλειψε το σπιτάκι της αλλά στάθηκε δίπλα τους, δροσίζοντάς τους μέσα στο καμίνι του καλοκαιριού και προσφέροντας στους ταλαιπωρημένους και πληγωμένους την αγάπη της τη μητρική ως την ώρα που ένα βλήμα την πήρε αγκαλιά με ένα παλικάρι, το οποίο προσπαθούσε να προστάξει από την πύρινη μάζα που ερχόταν κατά πάνω τους. Τα οστά της, μαθαίνουμε από τις Σημειώσεις, αναγνωρίστηκαν με τη μέθοδο του DNA και θάφτηκαν με τιμές.

Στο αφήγημα «Η Δεντρού» περιγράφεται η ιστορία της ομώνυμης ηρωίδας που, ιδιαίτερα μετά που χήρεψε, εργαζόταν σκληρά στο περιβόλι της να μεγαλώσει τα παιδιά της και να τα αποκαταστήσει, πράγμα που κατάφερε. Της έμεινε μόνο ο μικρός της γιος που ήταν το στήριγμά της κι έτρεφε την ίδια λατρεία για τα δέντρα όπως η ίδια. Όταν ήρθε ο μαύρος Ιούλης, ο γιος της σκοτώθηκε στον πόλεμο. Όταν έμαθε για τον θάνατό του, έτρεξε μέσα στη φωτιά της μάχης, τον ξέθαψε από εκεί που ήταν με άλλους πρόχειρα θαμμένους και τον μετέφερε στο χωριό της, όπου τον κήδεψε κανονικά.

«Η Τροοδία», μια γριά που ζούσε σε χωριό του Τροόδους και πήρε το όνομά της από την Παναγία την Τροοδίτισσα, έγινε σιγά σιγά ένα με το μεγάλο βουνό. «Ήξερε το Τρόοδος σαν την ποδιά της, τα χούγια του, τα φυσικά του». Με τα λίγα γράμματα που ήξερε διάβαζε τακτικά το «Εγκώμιον εις την Υπεραγίαν Θεοτόκον» του αγίου Νεοφύτου κι έπαιρνε δύναμη μέσα στην εκκλησία και στις προσευχές της.

«Η Ταξιαρχία» έγινε μοναχή στα ογδόντα της, σε αναπηρικό καροτσάκι, στο ίδιο μοναστήρι με την εγγονή της. Το κοσμικό της όνομα ήταν Αντριάνα κι έζησε στα νιάτα της μέσα στη φτώχεια και στις κακουχίες της στέρησης και της σκληρής δουλειάς, όπως και οι πιο πολλοί Κύπριοι πριν από την ανεξαρτησία. Ο άντρας της, που πήγε εθελοντής στο β' παγκόσμιο πόλεμο, δεν γύρισε μαζί με τους άλλους πολεμιστές, γι' αυτό όλοι τον θεωρούσαν νεκρό. Έτσι η Αντριάνα πήγε σε μοναστήρι. Ξαφνικά όμως και πολύ πιο ύστερα από τους άλλους πολεμιστές ο άντρας της γύρισε από τα ξένα και την ήθελε κοντά του.

Έτσι επέστρεψε στον άντρα της, έκαμαν παιδιά, εγγόνια και όταν αυτός πέθανε, ξαναγύρισε σε μοναστήρι, όπου, παρά τα κτυπήματα της μοίρας και τις ασθένειες ένιωσε μιαν υπερκόσμια γαλήνη.

Η προτελευταία ιστορία, με τίτλο «Η Πούλια κι ο Αυγερινός», αναφέρεται σε μια ενενηντάχρονη γριά, που πήρε από τον πατέρα της την αγάπη για τους αστερισμούς, εξ ου και το όνομά της. Μετά το κακό της εισβολής και της προσφυγιάς δεν ασχολήθηκε ξανά με τα άστρα. «Άλλωστε είχαν όλα βγει από την τροχιά, είχε χάσει τον ρυθμό». Έπειτα από το μερικό άνοιγμα του συρματοπλέγματος της κατοχής, επισκέπτεται το σπίτι της με τον εγγονό της, και στην πορεία ψυχανεμίζεται την παρουσία του αγνοούμενου γιου της. Όταν φτάνουν εκεί, μαθαίνουν πως είναι θαμμένος στην αυλή του σπιτιού.

«Ο πρόσφυγας και τα σαλιγκάρια» μιλά για τον Πέτρο Κακουλλή, πρόσφυγα από το Λευκόνοικο, που σκοτώθηκε το 1996 από τους Τούρκους, καθώς μάζεζε σαλιγκάρια.

Σκόπιμα έδωσα κάπως αναλυτικά το περιεχόμενο των εννιά αφηγημάτων του βιβλίου, για να φανεί η απουσία ουσιαστικά πλοκής στις διηγήσεις, που όμως δεν ζημιώνει το βιβλίο. Ως υπόστρωμα, διακριτικά, δίνεται το ιστορικό περίγραμμα, από τη Μικρασιατική καταστροφή, στην παλμεροκρατία, στην τουρκική εισβολή ως το μερικό άνοιγμα του συρματοπλέγματος της κατοχής. Εκείνο ακριβώς που εντυπωσιάζει στο βιβλίο είναι το ότι η συγγραφέας με σύννεργα ταπεινά λιθαράκια κατορθώνει με μαεστρία να μαστορέψει υπέροχα κομμάτια που κάμνουν τον αναγνώστη να ψάψει τη λαϊκή ψυχή, όπως αυτή ξεδιπλώνεται μέσα από την περιγραφή των τραγικών και άγιων συνάμα μορφών των απλών, σεμνών και ταπεινών γυναικών-ηρωίδων, τις οποίες πολύ εύστοχα στο θαυμάσιο πρόλογό του ο ποιητής Αντώνης Πιλλάς χαρακτηρίζει «Κυράδες της Ρωμοσύνης, αρχόντισσες του ήθους, πολύπαθες και αλύγιστες». Όταν κλείνεις το βιβλίο, εκείνο που σου μένει είναι η εικόνα της Παναγίας που διαθλώμενη παίρνει τις όψεις των διαφόρων γυναικών που ιστορούνται σ' αυτό με άκρο σεβασμό.

Στα συν του βιβλίου, όπως ήδη τονίστηκε στην αρχή, είναι η χρησιμοποίηση εικόνων του Γιώργου Κωνσταντίνου, με θαυμάσιες βυζαντινές φιγούρες, που αποπνέουν πνευματικότητα και δένονται αρμονικά με το ήθος των χαρακτήρων και γενικά του βιβλίου.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Κυριάκου Χατζηλουκά. «Αρμοί Σταλαγμίτες» ή οι Ποιητικές αρθρώσεις.

Πριν από κάποιον καιρό στις 4.11.1998, είχαμε παρουσιάσει, η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, από αυτό εδώ το βήμα τις ποιητικές συλλογές του φίλου Κυριάκου Χατζηλουκά, που κάλυπταν μια δεκαπενταετία ευσύνοπτης και συνεκτικής ποιητικής δημιουργίας από το 1983 ως το 1998 υπό τους ακόλουθους τίτλους: «Κομιδή Γραφής» (1983) «Σημειώματα Κυπροσχεδιάς» (1992), «Αρμοί» (1993), «Αρμοί Πλέοντες» (1995) και «Αρμοί Αιχμητές» (1998). Προφανώς τότε, ο ποιητής περνούσε από το μεταίχμιο της πρώτης συγκροτημένης ποιητικής γραφής και των ποιητικών του σημειωμάτων στους αρμούς ή σε πιο στέρες και αποκρυσταλλωμένες αρθρώσεις κομίζοντας πάνω στην ίδια «Κυπροσχεδία» τον εύλωτο ποιητικό του λόγο. Στη συνέχεια και μετά παρέλευση έξι χρόνων, 2004, συναντούμε και πάλι τους «Αρμούς», τη νέα ποιητική του συλλογή με την εύστοχη επωνομασία «Αρμοί Σταλαγμίτες».

Σε τούτη τη σύντομη αναφορά μας, στις 23.2.2005, εμείς θ' αναζητήσουμε τα καθαυτό κατά την άποψη μας δομικά στοιχεία των «Αρμών Σταλαγμιτών», τον χώρο και τον χρόνο της ποιητικής τους σύνθεσης και θα σταθούμε στον συνδετικό ιστό της συνάρθρωσής τους, που δεν ανιχνεύεται, ασφαλώς, σε μια λεκτική σημειολογία φραστικών αποτυπώσεων και γλωσσικών συμβόλων αλλά στον εσώτερο πυρήνα ή στον γενετικό κώδικα του ποιητικού λόγου του δημιουργού του.

Ο ποιητής δεν παρατηρεί απαθώς τα δρώμενα στη διαχρονική τους έκταση εντός του προ-

σιτού περιβάλλοντος του αλλά τα τοποθετεί μέσα στα δικά του κάθετα και οριζόντια «οροθέσια» κατά την έκφρασή του και σύμφωνα με την αρχιτεκτονική αναδιάταξη του δικού του ποιητικού χώρου. Οι επί μέρους τίτλοι των επτά θεματικών ενότητων της συλλογής μαρτυρούν, ακριβώς, μια τέτοια ποικιλότητα προσέγγιση ανατομικής ματιάς και τη δυναμική σχέση του ποιητή με τον χώρο: Αγωγή, Κινήματα, Στάσεις, Μεταθέσεις, Εσοχές, Στροφές και Άνοδος επιγράφονται οι ενότητες προϋποθέτοντάς μας κάθε φορά για μια νέα ευθύγραμμη ή κατακόρυφη μετακίνηση είτε για μια αενάως επαναλαμβανόμενη περιστροφική κίνηση ή ακόμη και στάση ακινησίας μέχρι το επόμενο βήμα του δρόμου ή μια καινούργια ενδεχομένως απρόβλεπτη οδοιπορία. Έτσι μέσα από την πρωτεύικότητα της μεταβολής και της μεταμόρφωσης που εισηγείται ή επιβάλλει ένδοθεν ο ποιητής, ο εξωτερικός χώρος καθίσταται το ανακλαστικό κάτοπτρο μιας δέσμης φωτεινών ακτίνων, που του ιχνηλατούν την ανάστροφη πορεία ή τη μετέπειτα διαδρομή.

Έχει ο ποιητής βαθιά επίγνωση του αδιάσπαστου γενέθλιου χώρου και της πλατιάς προοπτικής της αγαπημένης γης των πατρών εδαφών, για τούτο εύλογα διαμαρτύρεται και θλίβεται μονολογώντας επώδυνα: «Καθλώσεις σε μικρά αλώνια. Κι ήταν οι αρχάγγελοί μας για πλατιούς ορίζοντες».

Όπως καταδεικνύεται μέσα από την περιδιάβαση των ποιημάτων της συλλογής, ο χώρος του ποιητή δεν είναι άλλος από τη δύσμοιρη πικρή του πατρίδα του χαλασμού και του καταπονητισμού, των «τειχών και των οροθεσιών» ή αλλιώς του ξεριζωμού και της διαίρεσης από τη βάνουση συνεχιζόμενη κατοχή του εισβολέα κατακτητή κι ας μην τον κατονομάζει μαζί με τη βαρβαρική του πράξη ως να ήθελε ν' αποσειεί το άγος της βεβήλωσης και τ' ανήκουστο μίσμα.

Ο χρόνος είναι η άλλη τέμνουσα ή ορίζουσα των ποιητικών συντεταγμένων που συνιστούν τους «Αρμούς Σταλαγμίτες» σε μια επώδυνη προσπάθεια συναρμογής και επιρρηματικής συσχέτισης του πού και του πότε. Καθώς ο ποιητής επιχειρεί απεγνωσμένα μέσα από τον θρυμματισμό του εδώ και την κατάτμηση του τώρα να αποκαταστήσει ακέραια τη συνολική εικόνα του εκεί και του τότε, σύμφωνα με το λανθάνον μήνυμα ενός στίχου της πρώτης ενότητας: «Ζητάς να δέσεις αστύλωτους αρμούς». Ωστόσο, μέσα από ένα επικατάρατο παρόν «άστατων καιρών», όπου εξακολουθούν, δυστυχώς, να παραμένουν «Οι ποιητές ακίνητοι», κατά την ομολογία του οδυνάμενου ποιητή μας, η ασθμαίνουσα κραυγή του σπαραγμένου τόπου απηχεί μέσα από τους πνιγηρούς λυγμούς της την επιαληθή καταμέτρηση των στιγμών και των ωρών, ενός αιμάσσοτος κύκλου ατέλειωτων ημερών χαμένου χρόνου, όπου ο κατακερματισμός και η ματαίωση της απώλειας μακραίνουν το όνειρο της απαντοχής και την ελπίδα της προσδοκίας. Κατά το μεταφορικό σχήμα, όπου ο «Αϊ-Γιώργης απόκαμε να περιμένει ή αδημονεί «μακρυσμένους εντός των τειχών». Έτσι, καθώς οι «Σκοτεινοί οι μεγάλοι οι αδιάλειπτοι δρόμοι» συναντούν τα «δεινοφόρα χαράματα», γιατί «πληγές οι κύκλοι» κατά τις «εγέρσεις σε χθόνιες ώρες» και τα «Μεγάλα Φθινόπωρα», ο ποιητής αποφαινεται σε αλληγορικό τόνο σε κάποιο άλλο στίχο της τελευταίας ενότητας: «Τέμνονται το κύμα κι ο χρόνος». Υπονοώντας, ίσως, δύο στοιχεία αναφοράς: το παλιρροϊκό κύμα της καταστροφής, χειρότερο κι από την πρόσφατη θεομηνία γιατί διαπράχθηκε από χέρι ανθρώπινο, καθώς και το κύμα συνεκδοχικά της αιγιαλίτιδας ζώνης της κατεχόμενης γης του. Μέσα από την εναλλασσόμενη σύναψη παρόντος-παρελθόντος και την κυλινδούμενη μεταστοιχείωση της διαλεκτικής τους, καμιά συμβιβαστική συναλλαγή δεν χωρεί για «καπαλείψεις μνήμης», εφόσον «κρένουν ενθυμήματα» και «Ζεις με τ' όνειρο των εστιών». Ο χρόνος, επομένως, που βιώνει έντονα και αναπλάθει καταλυτικά μέσα του είναι το παρελθόν μιας παντοδύναμης μνήμης, ολόιδιος αρμός-σταλαγμίτης, γιατί αργά και σταθερά θεμελιώνει και εποικοδομεί το παρόν και το μέλλον. Μαζί με τις επιταγές και τις αλλεπάλληλες εκκλήσεις του σφαιδάζοντος τόπου το κέντρο βάρους της σκέψης και του αναστοχασμού του ποιητή ανευρίσκεται στον καταλύτη χρόνο: «Νοείς θλίβοντα χρόνο», θα αποφανθεί συμπτωνκωτικά κάπου και αλλού: «Ο χρόνος να φανερώνει επιθέματα» και «Άγριο το παιγνίδι του χρόνου». Είναι ο χρόνος των

«αζύγιαστων καιρών», που αναλύεται ανάμεσα σε «άγρια ή άστατα πρωινά» και «Ωρες χωρίς ομολογία», «ύποπτες», «όμοιες» και «χθόνιες ώρες», που εξανεμίζονται ή κατακάθονται βαριές σε «Καπνούς αλειτούργητων ημερών». Είναι ο δραστηκός χρόνος της ανακίνησης και της γρηγορούσας ώθησης της μνήμης για τα έργα και τις ημέρες του μέλλοντος, καθώς ο ποιητής μας παρακινεί υπομμνήσκοντάς μας: «Μέμνησο Λήδρας ημίγνωστης αιώνας / Ενθάδε Πολυνείκης Αθηναίος / Άνδρεια Δωρίδα / εξ ορισμού λησμονημένοι».

Η πλήρης συνείδηση και προσοικείωση του ποιητή, ωστόσο, με την υπαρξιακή επικράτεια του χώρου του και τη νομοτελειακή έννοια του χρόνου επιτυγχάνεται με την επενέργεια του Λόγου κάτω από την αρμονική σύζευξη μιας έλλογης φιλοσοφημένης σκέψης και μιας παρεπόμενης αρχαιοπρεπούς διατύπωσης υψηλής ποιητικής. Ο ποιητικός λόγος του Κυριάκου Χατζηλουκά, φραστικά σφριγηλός, υφολογικά στιλπνός και νοηματικά μεστός, συναντά πρώτιστα τους μυημένους αλλά και δεν αφήνει αδιάφορους τους λιγότερο προΐδεασμένους στην αποκτητική τέχνη της ποιήσεως. Ομολογουμένως, είναι μια δύσκολη ποιητική γλώσσα, γιατί επενδύει μια ασθματική ελλειπτική γραφή και μια ιδιότυπη μορφή, που προκαλεί ταυτόχρονα τους νοσταλγούς της μνήμης και τους ιδαλγούς του ονείρου: «Η γλώσσα μας με τη μνήμη και τ' όνειρο», θα συνδηλώσει σ' ένα καιριο στίχο και σε δυο άλλους: «Κοιμηθήκαμε με τη σιωπή των λύχνων», «Σιγαστήρες για μετασεισμούς». Κι όμως! Μέσα στο μυστήριο της σιωπής και της σιγής κάθε αυτοτελής στίχος εκλύει την παχύρρευστη ουσία ενός νοήματος και την εξακτινώνει στα ανώτερα στρώματα της ποιητικής ατμόσφαιρας. Γιατί ανήκει στους «Μόνους σε μεγάλα καμίνα» και στους «Μοναχικούς μελετητές των υψωμάτων» που θέλει να μοιραστεί μαζί τους όχι «Αλλότρια λαλήματα κι επαναλήψεις» από «ηχεία βωβών ποιητών» αλλά έντεχνες παρηγήσεις νοηματισμένων «στίχων», κι ας «Δονούνται άδετοι».

Ο λόγος - αρμός του Κυριάκου Χατζηλουκά έρχεται πυρσός αναμμένος να φωτίσει τη στράτα. Τώρα που, όπως επίμονα μας προειδοποιεί με καθαρή ποιητική φωνή και όχι με «ραφές των μεταοιδών», «Μίκρανε η γενιά μας» κι «Ακούγονται προκωδώνια άσματα ή «Βόμβοι σε φραγές» ενώ οι λήψεις είναι «αδύναμες» κι οι «Ρίζες υποκρούουσες πτώσεις».

Καιρός να ανανήψουμε και ν' αφουγκραστούμε όχι τους «Λάλους κριτές» που «μεγέθυναν την αγωνία» κατά τον ποιητή αλλά τον καθαυτό λόγο της υπάρξεώς μας σε τούτο τον τόπο και σ' αυτόν τον αιώνα. Την παρακαταθήκη και την ευοίωνη υπόσχεσή μας τη δίνει το τελευταίο σημαδιακό δίστιχο των «Αρμών Σταλαγμιτών» του Κυριάκου Χατζηλουκά:

Αφανέρωτη η τελευταία λέξη.

Μελετάς τους ίσκιους να μάθεις το φως.

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

Ρήνας Κατσελλή, Σάβας Χρίστης, Ο Αλλιώτικος. Η ζωή και το έργο του.

Η Ρήνα Κατσελλή, λογοτέχνιδα με εξαιρετες αφηγηματικές ικανότητες, διαθέτει έντονα αναπτυγμένο ιστορικό αισθητήριο. Δεν υπάρχει κανένα από τα πολλά έργα της που να μην έχει ιστορικό υπόβαθρο. Αγιάτρευτη νοσταλγός του απολεσθέντος παραδείσου της Κερύνειας συνέχισε και μετά την προσφυγιά να ζωντανεύει τον κόσμο της αγαπημένης της πόλης και επαρχίας με μια σειρά ιστορικών μυθιστορημάτων και άλλων έργων, που ήρθαν στο φως της δημοσιότητας από τις εκδόσεις *Χρυσοπολιτισσα*.

Το τελευταίο της βιβλίο, που τυπώθηκε τον Οκτώβρη του 2004, είναι μια δίτομη ιστορική βιογραφία του Σάβα (με ένα βήτα) Χρίστη, που πάει να γίνει μυθιστόρημα. Προήλθε από μια πολύχρονη, επίμοχθη και μερακλίδικη έρευνα της συγγραφέως όχι μόνο στο λειψό προσωπικό αρχείο

του Σάβα Χρίστη, όσο κατόρθωσε να διασώσει ο γιος του Δώρος Χρίστης Γιερηνός, αλλά και σε πλήθος εφημερίδων, περιοδικών, βιβλίων και άλλων εγγράφων. Αξιοποιήθηκαν επίσης προσωπικές συνεντεύξεις της Ρήνας Κατσελλή με πρόσωπα που γνώρισαν από κοντά τον Σάβα Χρίστη.

«Αλλιώςτικο» χαρακτηρίζει τον Σάβα Χρίστη η βιογράφος του παραθέτοντας από τα λεξικά τις σημασίες του: «αυτός που εμφανίζει διάφορες αλλαγές (ως προς τη φύση, τις ιδιότητες, την ποιότητα) σε σχέση με κάποιον ή με κάτι άλλο. Συνώνυμο: διαφορετικός. Επίσης: αυτός που παρουσιάζει ιδιομορφίες, παραξενιές, που είναι έξω από τα συνηθισμένα πλαίσια. Συνώνυμο: παράξενος, περιεργός, αλλόκοτος, ιδιόρρυθμος, ιδιότροπος, ιδιόμορφος, ασυνήθιστος, αποκλίτων, εκκεντρικός». Περισσότερο από όλα αυτά ο Σάβας Χρίστης ήταν ο ασυμβίβαστος. Ιδεολόγος, που έφτανε τα όρια του ρομαντικού, δεν έκανε καμιά έκπτωση στις αρχές του.

Αν και είναι εξαιρετος δικηγόρος, δεν έχει κανένα σχεδόν εισόδημα από το επάγγελμά του, επειδή οι περισσότεροι πελάτες του είναι φτωχοί αγρότες, τους οποίους υποστηρίζει στα δικαστήρια πάντοτε δωρεάν. Αυτό έχει ως συνέπεια η οικογένειά του να ζει μέσα σε διαρκή οικονομική στενότητα, αν και δεν της λείπει τίποτε από τα αναγκαία, χάρη στη μεγάλη κτηματική του περιουσία. Αυτήν την διαχειρίζεται όχι ο ίδιος αλλά ο πατέρας του και μετά τον θάνατο εκείνου η εξαδέλφη του Σάβα, η Θεοφάνα. Ο ίδιος παραμελώντας τις δικές του υποθέσεις αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του στην προκοπή της πόλης και της επαρχίας της Κερύνειας αλλά και ολόκληρης της Κύπρου. Μελετά πολύ και γράφει άρθρα που αποσκοπούν στην προαγωγή της υγιούς θρησκευτικότητας του λαού, στη βελτίωση της κυπριακής εκπαίδευσης, στην ανάπτυξη της κυπριακής λογοτεχνίας, στη βελτίωση της νομοθεσίας και της διοίκησης, στην προκοπή της αγροτικής και της εργατικής τάξης, της κυπριακής κοινωνίας γενικότερα. Μεγάλο μέρος της αρθρογραφίας του αναφέρεται στο εθνικό πρόβλημα της Κύπρου, το οποίο βλέπει με ασυνήθιστη για την εποχή εκείνη νηφαλιότητα και μετριοπάθεια.

Η ενασχόλησή του με τα κοινά δεν είναι μόνο θεωρητική. Είναι ενεργό μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, του Εθναρχικού Συμβουλίου, του Δημοτικού Συμβουλίου Κερύνειας, της Σχολικής Εφορείας Κερύνειας και πολλών οργανώσεων και κινήσεων καθώς και θρησκευτικών και αθλητικών σωματείων, πολλών από τα οποία είναι και ιδρυτής τους. Για να απαλλάξει τους αγρότες από τη μαστογα της τοκογλυφίας ιδρύει λαϊκό ταμειούτσιο, του οποίου γίνεται ο κυριότερος μέτοχος. Στο ταμειούτσιο τελικά καταρρέει και ο Χρίστης επωμίζεται ολόκληρη τη ζημιά. Αποζημιώνει τους υπόλοιπους μετόχους με χρήματα που δανείστηκε από τοκοκτητή πληρώνοντας για πολλά χρόνια υπέρογκους τόκους, ώσπου να ξεοφλήσει το δάνειο.

Είναι από τους πρώτους εισηγητές του σοσιαλισμού στην Κύπρο, ενός όμως «χριστιανικού σοσιαλισμού». Γι' αυτό, ενώ στην αρχή βλέπει με συμπάθεια την ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου, στη συνέχεια γίνεται σφοδρός πολέμιος του κομμουνισμού, όταν βλέπει τους κήρυκές του στην Κύπρο να προπαγανδίζουν μαζί με την κοινωνική δικαιοσύνη και την αθεΐα.

Στο βιβλίο της Ρήνας Κατσελλή μαζί με τη ζωή και την πολυσχιδή δράση του Σάβα Χρίστη παρελαύνει η Ιστορία της Κύπρου: Οι εθνικοί της αγώνες, οι πολιτικές ζυμώσεις, τα εκκλησιαστικά δρώμενα, η πνευματική κίνηση, γενικότερα η κατάσταση της κυπριακής κοινωνίας την εποχή εκείνη. Οι ιστορικές πληροφορίες που παρέχει η συγγραφέας προέρχονται από πλατιά έρευνα και δίνονται με πολλή ακρίβεια και με σεβασμό προς την ιστορική αλήθεια. Πολύ ενδιαφέρουσες πληροφορίες δίνονται και για τη ζωή στην πόλη και την επαρχία της Κερύνειας τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας και τις πρώτες δεκαετίες της αγγλοκρατίας.

Πιο ανθρώπινους τόνους προσλαμβάνει η βιογραφία, όταν η συγγραφέας αναφέρεται στον παράφορο έρωτα του Σάβα Χρίστη προς τη Μαρία Κασσιλιάν, Αρμένισσα από τον πατέρα και Ελληνίδα από την μητέρα. Επειδή ο προτεστάντης πατέρας της Μαρίας αρνιέται να επιτρέψει

τον γάμο της κόρης του με έναν ορθόδοξο, ο Σάβας δεν διστάζει να την απαγάγει και να την νυμφευτεί. Η συμβίωσή του με τη Μαρία δεν είναι αρμονική ένεκα των διαφορετικών τους χαρακτήρων. Ωστόσο ο γάμος κρατιέται και έχει ως καρπό τέσσερα παιδιά. Η Ρήνα Κατσελλή παρουσιάζοντας την υπεροχή του Σάβα βλέπει με πολλή κατανόηση τη διαφορετική ψυχοσύνθεση της Μαρίας. Ως καλή μυθιστοριογράφος πετυχαίνει και εδώ την αληθινή διαγραφή των χαρακτήρων, που είναι βασική αρετή κάθε καλού διηγήματος και μυθιστορήματος.

Οι οικείοι του Σάβα Χρίστη και γενικότερα όλοι οι Κερυνιώτες πρέπει να είναι εξαιρετικά ευγνώμονες προς τη Ρήνα Κατσελλή για το πολύτιμο δώρο που τους έχει προσφέρει. Αποτελεί μια πολύ σημαντική συμβολή στην κυπριολογική έρευνα και συνάμα ένα ωραίο λογοτεχνικό έργο.

Ρήνα Κατσελλή, για το βιβλίο σου «Σάβας Χρίστης, ο αλλιώτικος» εύγε και μεταεύγε σου.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Αργύρη Μπάρη, «Αβεβαιότητες στους Δρόμους», Ποιήματα.

Με το πρόσφατο ποιητικό του έργο με τον τίτλο «Αβεβαιότητες στους Δρόμους» ο Αργύρης Μπάρης ευστόχησε να καταθέσει ποιήματα με καλλιτεχνική αρτιότητα και με πληρότητα. Ο τίτλος παραπέμπει στις αβεβαιότητες που ταλανίζουν το μεταλλαγμένο, ταυτισμένο με τον ποιητή, κατά την πορεία του μέσα στον κόσμο. Ανασφάλεια το διακατέχει, αμφιβολίες και δισταγμοί το ταλαιπωρούν και απορίες το κατατρύχουν: *«Επιτέλους τις τρυφερές αβεβαιότητές μας/ας τις βγάλουμε στους δρόμους/ας τις περπατήσουμε./Ανάπηρες έστω/μια να τις περπατήσουμε».*

Η ποίησή του εκπηγάει από την εποχή μας και μέσα της καθρεφτίζεται: «μια εποχή άνδρη/χωρίς Πυθίες και χρησμούς». Είναι η εποχή «της βιομηχανικής λογικής» και της απώλειας της παιδικότητας, της αθωότητας, με δυσμενείς συνέπειες για την ανθρωπότητα. Είναι η εποχή κατά την οποία άνθρωποι διαβιούν «κάτω από το έλεος των ελίγιων θεών»: *«Εποχές ξέπνοες/χωρίς ανατάσεις,/με πλήθος ερπετά/και αναρίθμητους Κέκροπες».* Προσμονές τον διακατέχουν και το όραμα ενός βελτιωμένου κόσμου προβάλλει: *«Καιρός να ξαναυπάρξουν στέγες/και πόρτες για χτύπημα/παράθυρα για το αύριο./Καιρός να ξαναγυρίσουν οι λέξεις στα πράγματα/πριν ξεραθεί το πράσινο,/πριν διψάσουν οι θάλασσες/πριν οι άνθρωποι ψάχνουν την αφή τους/για να βρεθούν./Έλα κράτα το χέρι μου/η αφή είναι η τελευταία που μας προδίνει».*

Τα ποιήματα κατανεμήθηκαν σε δύο ενότητες, εκ των οποίων η πρώτη φέρει την αφιέρωση «εκ βαθέων στα παιδιά μου,/τα εγγόνια μου,/και φυσικά στη γυναίκα μου Καίτη/και στους φίλους μου». Στη δεύτερη παρατίθεται η αφιέρωση «Στις ρίζες μου/και τη γυναίκα μου». Στην πρώτη καταγράφεται η πορεία του μεταλλαγμένου όντος-ποιητή μέσα στον κόσμο, με στόχο να τον ανακαλύψει, συμπεριλαμβανομένου και του εαυτού του: *«Οι καλύτερές μου στιγμές/είναι αυτές που ανάλωσα/σκάβοντας και ψάχνοντας τον εαυτό μου».* Επακόλουθο να αγκαλιάζει ολόκληρο τον κόσμο. Στη δεύτερη περιλαμβάνονται ποιήματα που αναφέρονται στους γονείς του, τη γιαγιά του, τον αδελφό του και τη γυναίκα του· η αγάπη, η στοργή και η τρυφερότητα πλημμυρίζουν τους στίχους των ποιημάτων αυτών. Στο αναφερόμενο στη γυναίκα του εκμυστηρεύεται πως, όταν ξαναβρήκε τη γυναίκα του, στο πλάι της ανακάλυψε το χαμένο εαυτό του. Μέσα στους νεωτερικούς του στίχους επιτελείται ένα γοητευτικό συνταίριασμα του λογικού με το άλογο, του ονείρου με την πραγματικότητα, της σύνθεσης με την τρέλα. Η πορεία στον κόσμο, τότε, πραγματοποιείται εν μέσω πόνων, απογοητεύσεων, διαψεύσεων, φόβων και μοναξιάς: *«Λείψανα/στάχτες/αποκαΐδια/κατεδαφίσεις/ανατροπές/πόνος/βαθύς πόνος/απογοητεύσεις/ και η πτώση ανοδική».* Και κάποτε νιώθει να γεμίζει από ελπίδα, ικανοποίηση και η μοναξιά να υποχωρεί: *«... είναι καιρός που δεν είμαι μόνος/κάτω απ' το χιόνι και τις κατολισθήσεις».*

μου./Ξεμυτίζει ένα μικρό κυκλάμινο/ελπίδα και φως». «... κυκλοφορώ,/αγγίζω τον άνθρωπο ως το/κόκαλο./ξεδιπλώ». Επισημαίνεται η ενδεικτικότητα της επανάληψης λέξεων, φράσεων και νοημάτων σχετικά με τα δακτυλικά αποτυπώματα και την αφή: «Μη φοβάσαι τις αλλαγές Κάιτη./Σου αφήνω τα δακτυλικά αποτυπώματα/έτσι θα με γνωρίσεις/μέσα στα εκατομμύρια των μετομορφώσεων μου/και των ανοίξεων...»

Περιπλανιέται μέσα στον κόσμο κυριευμένος από αμέτρητες επιθυμίες και πάμπολλους πόθους, οδηγημένος από παρορμήσεις και γεμάτος προσμονές. Πορεύεται αναίρων και αναρρούμενος, ονειρευόμενος και ονειροπολώντας. Πορεύεται εν μέσω παραισθήσεων, παραμιλητών και ενίοτε και εφιαλτών. Επιθυμώντας να διατηρήσει την ακεραιότητα της οντότητάς του, δεν αρνιέται τις αμαρτίες, τις ευθύνες και τις αμαρτίες του: «... πρέπει να υπερασπιστούμε/τις αδυναμίες μας φωναχτά/για να νιώσουμε λεύτεροι». Χαρακτηριστικό του κυκλοφορεί μέσα στον κόσμο τραγουδώντας.

Μέσα στους συμπατικούς του στίχους παρουσιάζεται η φύση με τις αντιθέσεις και τις αντινομίες της και ο κόσμος όλος με όλο τον πλούτο του αποτελούμενος από διάφορα στοιχεία-φαινόμενα-τα οποία κείνται σε συνύπαρξη και αλληλεξάρτηση. Ο ποιητικός του λόγος, κάτω από το μανδύα της καθημερινής γλώσσας και εμπλουτισμένος από εκκλησιαστικές φράσεις, ενίοτε, φυσικός και αβίαστος, αποκτά ζωντάνια με την πλούσια εικονοπλασία. Η χρήση συμβόλων, μυθολογικών και ιστορικών και η ανάδειξη ως συμβόλων άλλων στοιχείων χρωματίζουν το λόγο του. Ο μεταφορικός του λόγος προσδίνει ευρύτητα και βάθος στα συναισθήματα και στις σκέψεις για πράγματα και γεγονότα: «... απομεινάρια/της εποχής που η αθωότητα/περγελούσε το θάνατο».

ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

5ος ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Η Ένωση Λογοτεχνών Βορείου Ελλάδος, μετά την πρωτοφανή επιτυχία που σημείωσαν οι τέσσερις (4) προηγούμενοι Πανελλήνιοι διαγωνισμοί Λογοτεχνίας, προκηρύσσει για 5η χρονιά Πανελλήνιο διαγωνισμό Ποιήματος και Διηγήματος για μη-μέλη της.

α) Ποίημα:

Οι διαγωνιζόμενοι μπορούν να συμμετάσχουν με ένα δακτυλογραφημένο ανέκδοτο ποίημα με ελεύθερο θέμα. Το ποίημα δε θα υπερβαίνει τους σαράντα (40) στίχους και δε θα είναι μικρότερο από δέκα (10) στίχους.

β) Διήγημα:

Οι διαγωνιζόμενοι μπορούν να συμμετάσχουν με ένα ανέκδοτο διήγημα τριών έως έξι (3-6) δακτυλογραφημένων σελίδων, με ελεύθερο θέμα.

Θα δοθούν σε **κάθε είδος** τρία (3) χρηματικά βραβεία (Α, Β, Γ).

Α' Βραβείο: 200 , Β' Βραβείο: 150 , Γ' Βραβείο: 100 .

Επίσης, **τρεις (3) έπαινοι και τιμητικές διακρίσεις.**

Οι διαγωνιζόμενοι θα στέλνουν τα έργα τους σε πέντε (5) αντίτυπα με ψευδώνυμο. Σε δεύτερο μικρότερο φάκελο, ο οποίος θα αναγράφει εξωτερικά το ψευδώνυμο, θα υπάρχουν το ονοματεπώνυμο, η διεύθυνση και το τηλέφωνο του δημιουργού. (Σταθερό ή κινητό). Τα έργα δε θα επιστραφούν.

Διαγωνιζόμενος που δεν πληρεί τους παραπάνω όρους θα αποκλείεται από τον διαγωνισμό.

Οι υποψήφιοι μπορούν να υποβάλλουν τα έργα τους μέχρι **30 Απριλίου 2006 (σφραγίδα ΕΛΤΑ)** στη διεύθυνση: **Ένωση Λογοτεχνών Βορείου Ελλάδος - Πλουτάρχου 4, Τ.Κ. 54623, Θεσσαλονίκη**, με την ένδειξη: **Για τον διαγωνισμό ποιήματος ή διηγήματος** αντιστοίχως.

Οι διαγωνιζόμενοι μπορούν να λάβουν μέρος και στους δύο διαγωνισμούς αλλά με διαφορετικούς φακέλους και διαφορετικά ψευδώνυμα.

Η βράβευση θα πραγματοποιηθεί το Σάββατο 21 Οκτωβρίου 2006.

Η ώρα και ο τόπος θα γίνουν γνωστά τηλεφωνικώς στους διακριθέντες και μέσω του Τύπου για τους υπόλοιπους. Για περισσότερες πληροφορίες κάθε Δευτέρα πρωί 8.30 - 10.30 π.μ. και Τρίτη απόγευμα 6.30-8.30 μ.μ. στο τηλ. 2310 - 22 22 8, και στα τηλέφωνα της προέδρου κ. Πόπης Σφαλαγκάκου: 2310-913424, κιν. 6942/831-605 και του γεν. γραμματέα κ. Νικόλα Σούλα: 23920-24871, κιν. 6972/128-808.

Με τιμή για το Δ.Σ.

Η Πρόεδρος

Πόπη Αντωνίου-Σφαλαγκάκου

Ο Γεν. Γραμματέας

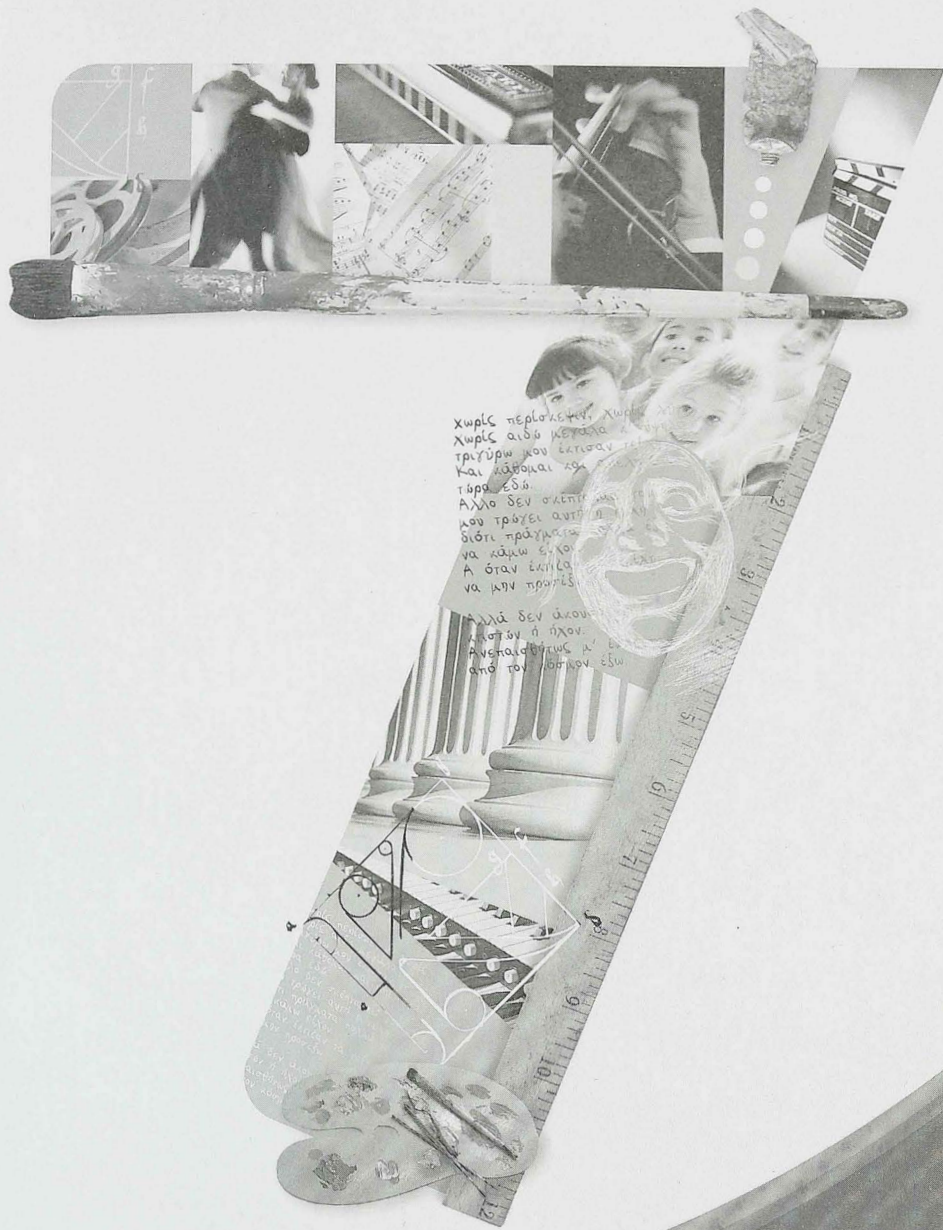
Νικόλας Γρηγ. Σούλας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Ήρακλής Έρωτοκρίτου: <i>Στην Κύπρο μας</i>	188
Cristina di Lagopesole: <i>Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος</i>	189
Εὔη Αὔξεντιού: <i>Τὰ μουσικά δρώμενα στην Κύπρο ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ Κ' αἰῶνα</i>	190
Γιῶργος Πετούσης: <i>Μνήμη</i>	202
Λυγία Κωνσταντινίδου: <i>Ἡ Δημοτική μας Μούσα</i>	203
Φοῖβος Κληρίδης: <i>Ἡ Λύτρωση</i>	206
Θεοδόσης Πιλαρινός: <i>Νεομαρτυρολογία καὶ Νεοσυναξάρια</i>	207
Γιώτα Παρασκευᾶ - Χατζηκώστα: <i>Γῆ</i>	211
Ἄνδρέας Πετρίδης: <i>Ποιητικὴ ἐντροπία στὸν ὄρμιο Γκότση</i>	212
Ν. Χατζηνικολάου: <i>Δελφικό, Οἱ Μητέρες</i>	215
Γλαῦκος Ἀντωνιάδης: <i>Πηνελόπη Σ. Δέλτα</i>	216

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: *Νίκος Παναγιώτου*: Ἀπάντηση στὸν καθηγητὴ κ. Μιχάλη Πιερῆ – Ἄνδρεανή Ἥλιοφώτου: Δραστηριότητες τῆς Ἐθνικῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου – «Πνευματικὴ Συντροφιά Λεμεσοῦ» – Ἀπονομὴ Ἀριστείων Γραμμάτων, Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν – Παρουσίαση τοῦ ἔργου τοῦ Νίκου Παναγιώτου «Ἑλλάδος Κάτοπτρον» – *Νίκος Παναγιώτου*: Γιάννη Κ. Λάμπρου, «Ἱστορία τοῦ Κυπριακοῦ. Τὰ χρόνια μετὰ τὴν Ἀνεξαρτησία» – *Σωτηρούλα Γ. Ἰωαννίδου*: Νικ. Π. Βασιλειάδη, «Ὁρθοδοξία, Ἰσλάμ καὶ Πολιτισμός» – *Τάσος Ἀριστοτέλους*: Ἀντῶνη Πιλλᾶ, «Ἀμφίβληστρον» – *Γιῶργος Πετούσης*: Μόσχου Κεφάλαι, «Περὶ τὸν Λόγον. Δοκίμια καὶ μελετήματα» – Φαίδρας Ζαμπαθᾶ - Παγουλάτου, «Στοιχίμα Ζωῆς καὶ ἄλλες Ἱστορίες» – *Νίκος Παναγιώτου*: Γιώτας Παρασκευᾶ - Χατζηκώστα, «Ἡ γιαγὰ ἢ γοργόνα» – *Χρυσόθεμις Χατζηπαναγιῆ*: Κυράκου Χατζηλουκά, «Ἄρμιο Σταλαγιμίτες» – *Γιάννης Κ. Λάμπρου*: Ρήνας Κατσελλῆ, «Σάβας Χρῆστis, Ὁ Ἄλλιώτικος» – *Ἐλένη Χριστοδουλίδου*: Ἀργύρη Μπάρη, «Ἀβεβαίωτες στοὺς Δρόμους» – 5ος Πανελλήνιος Διαγωνισμὸς Ποιήματος καὶ Διηγήματος.

Έχνες. Ένας πολιτισμός.

Pandora Signory

Ο Πολιτισμός είναι στη φύση μας.

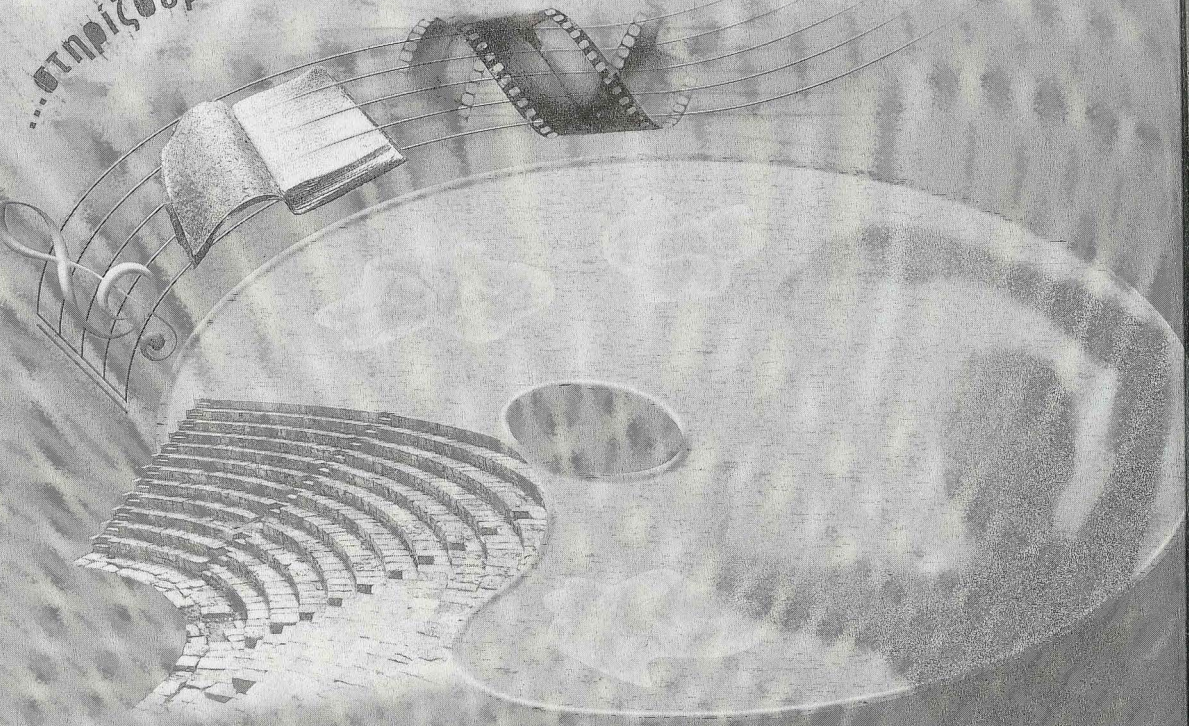
Στην Ελληνική Τράπεζα θαυμάζουμε και είμαστε κοντά σε όλες τις μορφές τέχνης. Υποστηρίζουμε κάθε είδος πνευματικής έκφρασης και δημιουργίας του χθές και του σήμερα, που συμβάλλει στη δική μας και στη δική σας πολιτισμική εξέλιξη. Ελληνική Τράπεζα. Γιατί... η εξέλιξη είναι στη φύση μας.

ΗΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η ζωή είναι στη φύση μας

...στηρίζουμε τον Πολιτισμό!

Οι Τέχνες είναι που κάνουν την ανθρώπινη ζωή,
Ανθρώπινη.

Μπορείτε να φανταστείτε
έναν κόσμο χωρίς το χρώμα
των Ζωγράφων, το Λόγο των Ποιητών,
τις Αρμονίες των Συνθετών, τη Χάρη και
Πλαστικότητα των Χορευτών, το Όραμα των Σκηνοθετών,
την Κατάθεση των Ηθοποιών, τη Ματιά των Γλυπτών;

Εμείς, όχι. Γιατί πιστεύουμε ακράδαντα, πως οι Τέχνες είναι
που διορθώνουν καθημερινά τη διαδρομή της Κοινωνίας μας
προς τη σωστή κατεύθυνση. Αυτή, που έχει πάντα
ως σημείο αναφοράς και στίγμα τη διατήρηση
και τόνωση των Αξιών που μας κάνουν Ανθρώπους.

**ATHK
CYTA**